

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΛΣΤ' | ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 72.18.308 | 1/15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1987 | ΑΡΙΘ. 13

— ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ —

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρα, Ἡ ἁγία Θέκλα. — Μητροπ. Πατρῶν Νικοδημοῦ, Μηνύματα Δεκαπενταυγούστου. — Ἰωάννου Φουντούλη, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικές, κανονικές καὶ ἄλλες ἀπορίες. — Ἰωάννου Δ. Δρούλια, Ἡ ὀντότητα τῶν Ἀγίων στὴν Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. — Ἰω. Ζαχ. Οἰκονομίδη, Ζητήματα Ποιμαντικῆς στὴν Εὐρυτανία. — Δημ. Θεοχάρη, Ὁ Ἰω. Σπ. Ράμφος, ὡς δ)ντής τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου. — Ἀλεξ. Μ. Σταυροπούλου, Θεραπευτικὸς τουρισμός. — π. Κων. Ν. Καλλιανόου, Ἀνέκδοτα σημειώματα τοῦ Καيسαρίου Δαπόντε γιὰ τὴ νῆσο Σκόπελο (1778-1784). — Χρυσ. Ι. Νεαμονιτάκης, Ἡ Ἀνθη εὐλαθείας στὴν Πόλη τῶν ὀνείρων μας. — Γεωργίου Κατσούλα, Ἀθυμία καὶ πόνος κατὰ τὸν ἄγ. Ἰωάννην Χρυσόστομον. — Ἐπίκαιρα. — Εὐαγγέλου Π. Λέκκου, Εἰδήσεις ποὺ ἐνδιαφέρουν τοὺς Ἐφημερίους.

● ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθῆναι, Ἰασιῶν 1 — Τηλ.
72.10.734 ● Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Ἰωάννης
Μιχαήλ, Ἀριστοτέλους 179,
112 51 Ἀθῆναι.

Η ΑΓΙΑ ΘΕΚΛΑ

Τὴν 24η Σεπτεμβρίου ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴ μνήμη τῆς ἁγίας Θέκλης, τῆς μεγαλομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου. Γιὰ τὴν ἐξαίρετη αὐτὴ μορφή τῶν ἀποστολικῶν χρόνων ἀντιλοῦμε πληροφορίες ἀπὸ τὶς «Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλης», ποὺ ἀποσπᾶσθηκαν ἀπὸ τὸ ἐνδύτερο ψευδεπίγραφο ἔργο «Πράξεις Παύλου» καὶ γνώρισαν μεγάλη διάδοσι. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὅλου ἔργου ἦταν κατὰ τὸν Τερτυλλιανὸ (Περὶ βαπτίσματος 17) ἕνας πρεσβύτερος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ποὺ γύρω σιὰ 170 - 180 ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν Παῦλον ἔγραψε γιὰ ἐποικοδομητικὸς σκοποὺς τὸ βιβλίον αὐτὸ σιὰ σιὸν τῆς ἀφηγηματικῆς φιλολογίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. «Τὸ ἔργον αὐτό, — ὅπως ἔχομε ἐπισημάνει —, διαπνέεται ὑπὸ μεγάλου φεμινιστικοῦ πνεύματος. Βεβαίως εἰς τὰς λεπτομερείας ἔχει χαρακτῆρα μυθιστορηματικόν, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι προσηρμοσμένον εἰς τὴν ἀιμόσφαιραν τῆς ἐποχῆς του. Πάντοτε τὸ πλαστὸν νόμισμα, διὰ τὰ κυκλοφορήσῃ, ἀπομιμῆται τὴν μορφήν τοῦ γνησίου». Ὅπως δέχεται αὐτὸς ὁ Χάρνακ (Harnack), σιὸ ἔργο αὐτὸ «ἀσφαλῶς ὑπάρχει ἱστορικὸς πυρὴν, ἀνταποκρινόμενος εἰς συγκεκριμένην πραγματικότητα» (Ἡρωίδες τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, Ἀθῆναι 1949, σ. 23, ὅπου ὑπάρχουν καὶ παραπομπές).

Τὸ κείμενον αὐτό, ποὺ γράφτηκε ἐλληνιστὶ καὶ παραδίδεται σὲ πολλὰ χειρόγραφα, ὅπως καὶ σὲ πολλὰς μεταφράσεις (λατινική, σερβική, σλαβική, ἀραβική καὶ κοπτική), χρησιμοποιεῖται συχνὰ ἀπὸ τὸν Ἱππόλυτον Ρώμης καὶ τὸν Ὠριγένη. Κατὰ τὴν παράθεσιν τοῦ Χόλτνερ (Holzner), «οἱ Πατέρες τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀναφέρονται σιὰ σπουδαιότερα σημεῖα τοῦ βίου τῆς Θέκλης».

Ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ κάνει σήμερον δεκτό, ὅτι ἡ Θέκλα, ποὺ ζοῦσε σιὸ Ἰκόνιον, ὅπου εἶχε γεννηθῇ, καὶ ἦταν εἰδωλόλατρίς, ἐλκύσθηκε στὴν χριστιανικὴ πίστι ἀπὸ τὶς διδασκείας, τὶς ὁποῖες ἔκανε ὁ Ἀπ. Παῦλος σιὴν πόλιν αὐτή, σιὸν γειτονικὸν τοῦ σπιτοῦ τοῦ Ὀνησιφόρου. Ἐγκατέλειπε τὸν εἰδωλόλατον μνησιῆρα της καὶ ἀνέλαβε ἱεραποστολικὰς πορεῖες, «πολλοὺς φωτίσασα τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ». Κατὰ τὸ «συναξάριον» αὐτῆς ἔδρασεν ἱεραποστολικῶς «ἐν διαφόροις πόλεσι, τὸν Κύριον Ἰησοῦν εὐαγγελισαμένη καὶ πολλοὺς πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐπισπασαμένη». Οἱ ἱεραποστολικὲς της πορεῖες τῆς ἔδωκαν ἀφορμὴ νὰ συναντᾶται μὲ τὸν Ἀπ. Παῦλον (λ.χ. σιὴν Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας, σιὰ Μύρα τῆς Λυκίας καὶ σιὴ Σελεῦκεια). Μὲ θάναυστον τρόπο ἐσώθη ἀπὸ τὸν θάνατον διὰ πυρὸς καὶ ἀργότερα ἐκ τῆς πάλης μὲ τὰ θηρία, σιὸν ὁποῖον εἶχε καταδικασθῇ. Γι' αὐτὸ τὸ τροπάριον σιὴν ἁγία Θέκλα, ποὺ ὑπάρχει σιὸν πατριακὸν κώδικα 266, τὴν ἐξυμνεῖ ὡς «προτομάρτυρα καὶ πρωτάθλον ἐν γυναιξίν».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Γ' ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΑΣ ΠΕΡΙΚΟΠΑΣ
ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

2. Ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μεγάλης Παρακλήσεως (Λουκ. 1, 38-42· 11, 27-28)

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

2. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑΙ ΔΙΕΝΕΞΕΙΣ.

«Ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν» ἐπιστάσα δὲ εἶπε· Κύριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με κατέλιπε διακονεῖν;

Ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν τιμὴν τὴν μεγάλην τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, μὲ τὸν ἰδικόν της τρόπον, ἡ Μάρθα, φροντίζει ἐπιμελῶς νὰ ἐτοιμάσῃ τράπεζαν, διὰ νὰ παραθέσῃ τὸ ἀπαιτούμενον γεῦμα. Ἐπιδίδεται εἰς φροντίδας συνεχεῖς, διότι εἶχεν ἀνάγκην ἐτοιμασίας πολλῆς διὰ νὰ παραθέσῃ γεῦμα εἰς δεκατρεῖς ἐπισκέπτας. Ἀλλὰ ὅταν αἰσθάνεται ὅτι εἰς τὰς φροντίδας δὲν τὴν βοηθεῖ ἡ Μαρία, διότι ἐκεῖνη «παρὰ κακὰ θίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ ἤκουε τὸν λόγον αὐτοῦ», ἡ Μάρθα παραπονεῖται· καὶ ἐκφράζει τὸ παράπονόν της εἰς τὸν Κύριον· «Κύριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με κατέλιπε διακονεῖν»;

Εἶναι ἄξιον προσοχῆς, ὅτι δὲν εἶπεν ὀνομαστικῶς Κύριε, ἡ Μαρία δὲν μὲ βοηθεῖ, ἀλλὰ ἐπρωτίμην νὰ χρησιμοποίησιν τὴν λέξιν ἡ ὁποία ἐξέφρασε τὸν ἀδελφικὸν δεσμόν: «Κύριε, ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με κατέλιπε διακονεῖν». Ἡ προτίμησις τῆς λέξεως ἀδελφὴ, ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Μαρίας, δὲν εἶναι χωρὶς βαθυτέραν σημασίαν. Ἦθελε νὰ εἴπῃ ὅτι, ὅχι κανεὶς ξένος, ἀλλ' οὔτε ἡ ἀδελφὴ μου αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν μὲ βοηθεῖ. Ἐχομεν δηλαδὴ ἐνώπιόν μας τὴν ἐκφρασιν παραπόνου ἐκ μέρους ἐνὸς μέλους τῆς οἰκογενείας. Δὲν εἶναι δὲ σπάνιον νὰ γεννῶνται δυσφορίαι καὶ παράπονα ἐνδοοικογενειακά. Διὰ τοῦτο εἶναι χρήσιμοι ὀλίγαι σκέψεις περὶ τῶν ἐνδοοικογενειακῶν μικροζητημάτων καὶ παραπόνων.

1. Βεβαίως, ἐφ' ὅσον ἡ οἰκογένεια δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀγγέλους, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνθρώπων, θὰ παρουσιασθῶν ὁπωσδήποτε μικροδιενέξεις. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶναι· ποῖο εἶναι τὸ καθήκον τοῦ χριστιανοῦ κατ' αὐτάς;

Εἶναι διπλοῦν τὸ καθήκον αὐτό: α) νὰ προλαμβάνῃ καὶ β) νὰ θεραπεύῃ τὸ συντομώτερον τὴν κατάστασιν.

Μάλιστα. Τὸ πρώτιστον καθήκον τοῦ χριστιανοῦ εἶναι νὰ προλαμβάνῃ τὴν δυσἀρέσκειαν τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει ἐπιγραμματικῶς· «... ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφεσ. 4,2). Δηλαδή ὁ ἕνας νὰ ἀνέχεται τὰ σφάλματα καὶ τὰς παραλείψεις τοῦ ἄλλου ἀμοιβαίως. Ὅταν ἡ ἀγάπη κυριαρχῇ καὶ ἡ διάθεσις τῆς ἀνοχῆς ἐπικρατῇ, τότε, καὶ ἂν κάτι παρουσιασθῇ, ἡ ἀγάπη τὸ παραβλέπει καὶ πρὸ πάντων δὲν τὸ μεγαλοποιεῖ.

Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπην, χρειάζεται καὶ ἡ προσοχή. Νὰ προσέχῃ κανεὶς νὰ μὴ θίξῃ τὸν πλησίον του. Νὰ μὴ τὸν δυσἀρεστήσῃ. Νὰ μὴ εἴπῃ κάτι ποῦ θὰ πληγώσῃ τὸν ἄλλον. Νὰ προσέχῃ τὰ λόγια του καὶ νὰ μὴ εἶναι ἀπότομος εἰς τὴν συμπεριφορὰν του. Ἡ προσοχή μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπην δημιουργοῦν τὸ ἄριστον κλίμα τῆς οἰκογενειακῆς ἁρμονίας.

Ἐὰν δὲ ἀπὸ χαρακτήρος κανεὶς εἶναι ἰδιόρρυθμος, ἄς μὴ ἐπαναπαύεται λέγων ἐπὶ παραδείγματι· ἐγὼ εἰμαι νευρικός καὶ δι' αὐτὸ φαίνομαι ὀξύς καὶ ἀπότομος. Ὁφείλει νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ αὐτοπειθαρχίαν καὶ προσοχήν, διὰ νὰ εἶναι συγκρατημένος καὶ νὰ ἀποφεύγῃ νὰ ἔρχεται εἰς διενέξεις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ νὰ δίνῃ κανεὶς τόπον εἰς τὴν ὀργήν, εἶναι σπουδαιότατον φάρμακον οἰκογενειακῆς γαλήνης. Ἐφ' ὅσον εἶναι σύνηθες εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἔχουν ἐλλείψεις—καὶ κανεὶς δὲν εἶναι τέλειος—τοῦλάχιστον ἄς προσέχῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἄς εἴμεθα λεπτοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ἡ ἀγάπη ἄς καλύπτῃ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων· «ἀνεχόμενοι ἀλλήλων καὶ ἡ ἀγάπη ἄς καλύπτῃ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων» (Κολ. 3,13).

2. Ἄλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν ποῦ ἀναφέραμεν, τὸ παράπονον τῆς Μαρθας κατὰ τῆς Μαρίας ἔδειξεν ὅτι ἡ ἀπασχόλησις καὶ ὁ περισπασμὸς τῆς Μαρθας εἰς τὰ διωτικὰ θέματα, τὴν κάνουν νὰ στενοχωρῆται, τὴν ἐκνευρίζουν καὶ τὴν ἐμφανίζουν ἐνωχλημένην καὶ παραπονομένην.

Συνήθης περίπτωσις. Ὅταν ὁ κάθε ἕνας αἰσθάνε-

ται τὸν ἰδικόν του κόπον, ὅταν ὁ ἄνδρας αἰσθάνεται τὴν πίεσιν τῆς βιοπάλης, τὸ φορτίον τῶν βιωτικῶν περισπασμῶν, καὶ ἔρχεται κουρασμένος στὸ σπίτι· ἡ γυναίκα πάλιν ἀπὸ τὴν εὐθύνην τῆς νοικοκυρῶσύνης καὶ ἀπὸ τὴν φροντίδα τῶν παιδιῶν, ἐπίσης κουρασμένη, παρουσιάζει τὴν ἰδίαν νευρικήν, τί πρέπει νὰ γίνῃ τότε;

Τὸ ὀρθόν εἶναι οὔτε ὁ ἄνδρας νὰ μεταφέρῃ στὸ σπίτι τοὺς ἔξωθεν περισπασμούς, ἀλλὰ νὰ ἀφίνη ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν ἀτμόσφαιραν τὰ γεγονότα ποὺ τὸν στενοχωροῦν. (Σὺν τὸ πλοῖον ποὺ μπαίνει στὸ λιμάνι, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν μανίαν τῶν κυμάτων, ἔτσι νὰ μπαίνη στὸ σπίτι του διὰ νὰ γαληνεύσῃ ἀπὸ τὰ βιωτικά κύματα). Καὶ ἡ γυναίκα πρέπει νὰ καταβάλλῃ κάθε προσπάθειαν, ὥστε ἡ ἀτμόσφαιρα νὰ γίνεταί χαρωπὴ καὶ τὸ σπίτι πραγματικὸν λιμάνι. Μία θεόπνευστος συμβουλὴ ἐδόθη ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (Ἐφεσ. 4, 26), διὰ τὴν περίπτωσιν ποὺ θὰ παρουσιασθῇ κάποιο συννεφάκι καὶ θὰ φανῇ κάποια δυσარέσκεια: «ὁ ἡλίους μὴ ἔπιδυσέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ». Δηλαδή προτοῦ δύσῃ ὁ ἥλιος νὰ ἔχῃ τακτοποιηθῇ τὸ πρᾶγμα. Προτοῦ νυκτώσῃ νὰ συγχωροῦνται ἀμοιβαίως οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὴν ὁμαλὴν κατάστασιν τὰ πάντα. Νὰ μὴ παραπεῖται μία κατάστασις σκυθρωπότητος, τὰ «κατεδασμένα μούτρα», ἡ καταθλιπτικὴ ἀτμόσφαιρα. Διότι ὅταν ἡ γαλήνη τὸ συντομώτερον ἀποκατασταθῇ καὶ λάβῃ ὁ καθένας τὴν ἀπόφασιν νὰ πάρῃ καὶ νὰ δώσῃ συγγνώμην, νὰ γίνῃ ὁμιλητικὸς, τότε ἡ νύκτα μὲ τὴν σκοτεινίαν τῆς δὲν θὰ εὐρίσκῃ σκοτισμένην καὶ τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς οἰκογενειακῆς ἁρμονίας, ἀλλὰ προτοῦ φθάσῃ ὁ ἥλιος στὴν δύσιν του, θὰ βασιλεύῃ πάλιν ἡ χαρὰ καὶ τὸ γέλιο καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα θὰ ἔχῃ ἀποκατασταθῇ.

3. Τελευταίον, ὅμως, πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν καὶ εἰς μίαν ἄλλην περίπτωσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ἐπίσης τὸ παράπονον τῆς Μάρθας. Ἡ Μάρθα βλέπει τὴν Μαρίαν νὰ ἀσχολῆται σὲ ἓνα θρησκευτικὸν καθήκον· καὶ παραπονεῖται ὅτι τὸ θρησκευτικὸν καθήκον ἀπομακρύνει τὴν ἀδελφὴν τῆς ἀπὸ τὴν οἰκοκυρικὴν βοήθειαν.

Πόσες φορές, ὅταν μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν ὑπάρχουν πρόσωπα ἀσχολούμενα μὲ θρησκευτικὰ ἔργα, φαίνεται ὅτι παραμελεῖται ἡ οἰκογενειακὴ συγκατάληψις καὶ συμπαράστασις. Ἐν τούτοις δυνάμεθα νὰ δεδαιώσωμεν ὅτι τὰ πρόσωπα ποὺ ἔχουν χριστιανικὴν καλλιέργειαν καὶ ἀπασχολοῦνται μὲ χριστιανικὰ ἔργα, φροντίζουν ἐκ τῶν πρώτων νὰ ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς οἰκογενειακάς των ὑποχρεώσεις. Δὲν εἶναι λοιπὸν τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα εἰς βάρος τῶν οἰκογενειακῶν ὑποχρεώσεων.

Τὸ ἀντίθετον μάλιστα εἶναι πραγματικότης· ὅσῳ περισσότερο εἶναι κανεὶς συνεπὴς εἰς τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα, τόσο περισσότερο φροντίζει νὰ εἶναι συνεπὴς καὶ εἰς τὰς οἰκογενειακάς ὑποχρεώσεις. Ἐὰν τυχὸν συστηματικῶς παραμελοῦνται τὰ οἰκοκυρικὰ καθήκοντα, τότε τὸ παράπονον θὰ ἔστεκε. Ἀλλὰ ἂς ὑπάρχῃ ἡ ἀμοιβαία κατανόησις εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Πρέ-

πει, τέλος πάντων, καὶ ἡ θρησκευτικὴ πλευρὰ νὰ ἔχῃ κάποιαν θέσιν εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς ζωῆς μας.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως, τὰ θρησκευόντα πρόσωπα ὀφείλουν νὰ μὴ γίνωνται ἀφορμὴ παραπόνων. Ὅφείλουν νὰ εἶναι συνεπῆ εἰς ἀμφότερα τὰ καθήκοντα, σύμφωνα μὲ τὴν φράσιν τοῦ Κυρίου «καὶ ταῦτα ἔδει ποιεῖσαι καὶ κεῖνα μὴ ἀφίεναι». Ἐὰν ὑπάρχῃ κατανόησις μέσα στὸ οἰκογενειακὸν περιβάλλον, εἶναι δυνατόν νὰ γίνεταί μία συνεξήγησις, ὅποτε δέχονται εὐχαρίστως καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας νὰ γίνῃ, κυρίως εἰς τὰ περιττὰ καὶ μὴ ἀπαραίτητα, μία ἐξοικονόμησις τῶν πραγμάτων, ὥστε οὔτε οἱ δουλεῖς νὰ παρεμποδίζων ἐπιδεδλημένα χριστιανικὰ καθήκοντα, οὔτε χάριν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων νὰ παραμελοῦνται αἱ ἄλλαι ὑποχρεώσεις. Προσοχὴ νὰ μὴ γινώμεθα ἀφορμὴ νὰ διαδίδεται τὸ χριστιανικὸν ἔργον. Μὲ τὸ παράδειγμα μας, πρὸ πάντων, νὰ δείξουμε ὅτι ἡ θρησκευτικότης μᾶς ἔκανε καλλιτέρους καὶ συνεργασίμους ἀνθρώπους. Θὰ βλέπουν καὶ οἱ ἄλλοι ἐν τῷ προσώπῳ μας τὴν ἐπίδρασιν τῆς χριστιανικῆς ἐργασίας καὶ τοὺς καρποὺς τῆς χριστιανικῆς ἀπασχολήσεως. Καὶ τότε θὰ ἀνεχθοῦν καὶ κάποιαν θυσίαν, ἢ ἔστω παραχώρησιν.

Τὸ σύμπεσμα εἶναι σαφές. Πάσῃ θυσίᾳ πρέπει νὰ προλαμβάνωνται καὶ νὰ θεραπεύωνται αἱ ἐνδοοικογενειακαὶ δυσαρέσκεια, ὥστε ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ νὰ βασιλεύῃ εἰς τὰς οἰκογενείας καὶ νὰ εἶναι πλουσία ἡ εὐλογία Τοῦ μέσα στὰ χριστιανικὰ σπίτια.

3. ΕΠΙΒΕΒΑΗΜΕΝΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΣ*.

Ἡ ἔρημος δὲν ἦτο ἔρημος ἀνθρώπων κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, διότι πλήθην πολλὰ συνέρρουσαν ἐκεῖ, διὰ νὰ συναντήσουν τὸν Διδάσκαλον τῆς ἀληθείας καὶ μέγαν θαυματουργόν. Καὶ ὁ Κύριος, ἀνταποκρινόμενος εἰς τὴν προθυμίαν τοῦ λαοῦ, προσφέρει ἀφθόνως τὰς δωρεάς Του. Τὰς προσφέρει δὲ μὲ μίαν σειράν, μὲ μίαν τάξιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προτεραιότητα, ἀξίαν πολλῆς προσοχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ θὰ ἀφιερώσωμεν τὴν παρούσαν ὁμιλίαν.

1. Διαβαθμίζει ὁ Κύριος τὴν ἀξίαν καὶ τὴν προτεραιότητα τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρώπων· καὶ προτάσσει τὰ ἄνωτερα κατ' ἀξίαν, διὰ νὰ ἐπακολουθήσουν τὰ δευτερεύοντα. Κρίνων ὅτι προηγούνται αἱ πνευματικαὶ ἀνάγκαι, θέλει πρωτίστως νὰ παραθέσῃ τράπεζαν πνευματικὴν, διὰ νὰ θρέψῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ κηρύττει τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Διδάσκει τὸν λαὸν ἐπὶ μακρὸν καὶ τὸν διαφωτίζει ἐπὶ τῶν μεγάλων ζητημάτων τῶν ἀφορώντων ἐν γένει εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ λαὸς ἀκροᾷται μετὰ προσοχῆς. Παραμένει ἐπὶ μακρὸν διὰ νὰ δροσισθῇ ἀπὸ τὰ νάματα τῆς θείας ἀληθείας. Ὅταν δὲ αἱ πνευματικαὶ ἀνάγκαι τῶν ἀνθρώπων τοιούτοτρόπως ἱκανοποιηθῶσαν, ἔρχεται ἡ σειρά

* Ἡ παρούσα ὁμιλία εἶναι ἐνδεδειγμένη καὶ κατάλληλος, ἐπὶ τῇ συμπιπτούσῃ συνήθως, ἐντὸς τοῦ 15 Αὐγούστου, Ἡ Κυριακὴ Μετθαίου. Συνδυάζονται προσφῶς τὰ διδάγματα τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν, τῆς Θ. Λειτουργίας ἀφ' ἐνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Μεγάλης Παρακλήσεως, τῆς ὀριζομένης ὑπὸ τοῦ Τοπικοῦ διὰ τὰς Κυριακάς τῆς περιόδου ταύτης.

της εξυπηρετήσεως και των υλικών αυτών αναγκών. Και μεταξύ τούτων πάλιν ο Κύριος χαράσσει μίαν διαβάθμειαν· και κρίνει ότι προηγείται ή υγεία. Χαρίζει λοιπόν την υγείαν εις τους ασθενείς και θεραπεύει τους πάσχοντας. Και αφού έχαρισε τὸ πρῶτιστον των υλικών αγαθών, την υγείαν, προσφέρει ἔπειτα την τροφήν την σωματικὴν, χορτάσας πεντακισχιλίους ἄνδρας, χωρίς γυναικῶν και παιδιῶν, διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ των πέντε ἄρτων και δύο ἰχθύων.

Αὐτὴ εἶναι, ἀγαπητοί, ἡ τάξις και ἡ σειρά μετὰ την ὁποίαν ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία διαβαθμίζει τὰς ἀνάγκας των ἀνθρώπων. Ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, σάρκα φοροῦντες και τὸν κόσμον οἰκοῦντες, πιεζόμεθα ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τὰς υλικὰς και αἰσθανόμεθα πολὺ την πίεσίν των. Και ὅταν μᾶς λείψῃ τὸ παραμικρόν, αἰσθανόμεθα τὴν ἔλλειψίν του και τὰ πάντα μετερχόμεθα διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τῆς οἰασδήποτε υλικῆς ἀνάγκης. Ἀλλὰ αἱ πνευματικαὶ ἀνάγκαι, ἐνῶ προηγούνται —διότι προηγείται ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος— δὲν πιεζοῦν τόσο, δὲν γίνονται τόσο αἰσθητὰ ὅσον αἱ υλικαί. Δὲν τὰς αἰσθανόμεθα ἅμεσα. Και διὰ τοῦτο δὲν τοὺς παρέχουμε, ὅχι τὴν προτεραιότητα, ἀλλὰ οὐδὲ καὶ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας σκεπτόμεθα τὰς πνευματικὰς. Ὑπάρχουν πολλοί, οἱ ὁποῖοι τελείως ἀδιαφοροῦν διὰ τὸν πνευματικὸν των ἀνεφοδιασμόν.

2. Ὁ Κύριος ὁμῶς ἐπιμένει εἰς τὴν ἀποψίν Του. Ἐνθυμεῖσθε τὴν ἐπίσκεψίν Του εἰς τὸν οἶκον τῆς Μάρθας και τῆς Μαρίας· Ἐκεῖ ἔλαβε τὴν ἀφορμὴν νὰ θέσῃ ρητῶς τὸ ζήτημα τῆς προτεραιότητος των πνευματικῶν ἀναγκῶν. Δὲν ἔκανε κανένα σφάλμα ἡ Μάρθα, ἡ ὁποία «περιεσπᾶτο περὶ πολλήν διακονίαν» ἀλλὰ ὁ Κύριος ἐπαινεῖ τὴν Μαρίαν, ἡ ὁποία, ἀντὶ νὰ συμμετάσχη εἰς τὰς φροντίδας τῆς προετοιμασίας τοῦ μεσημέριου γεύματος, «παράκαθίσασα παρὰ τοῦς πόδας τοῦ Ἰησοῦ ἡκουε τὸν λόγον αὐτοῦ». Καὶ ὁ ἐπαινος τοῦ Κυρίου πρὸς τὴν Μαρίαν υπογραμμίζει ἀκριβῶς τὴν προτεραιότητα των πνευματικῶν ἀναγκῶν. Εἶναι ὡσάν νὰ ἔλεγεν εἰς τὴν Μάρθαν: καλὲς και χρήσιμες αὐτὲς οἱ φροντίδες διὰ τὸ γεῦμα. Γιὰ σκέψου ὁμῶς· μίαν τέτοια εὐκαιρία, νὰ ἔχῃς τὸν Χριστὸν στὸ σπίτι σου, δὲν τὸ καταλαβαίνεις ὅτι προηγείται εἰς ἀξίαν ὅλων των ἄλλων, και πρέπει ἀπὸ αὐτὴν και σὺ νὰ ἐπωφεληθῇς, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα νὰ ἐπώνται εἰς δευτέραν και τρίτην σειράν; Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ υπογράμμισις τοῦ Κυρίου και ἡ υποχρέωσις τὴν ὁποίαν ρητῶς ἐτόνισε πρὸς ὅλους τοὺς χριστιανούς, ὅταν ἔλεγε: «ζῆτε τὸ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ και τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ και ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (Ματθ. 6,33· Λουκ. 12,31). Ἐκεῖνο τὸ «πρῶτον» λέγεται μετὰ ἔμφασιν. Πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ζητῇ ὁ ἄνθρωπος· πρῶτον νὰ καταρτισθῇ ὡς πολίτης τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον μάλιστα «οἶδε νὰ πατήρ ὁ οὐράνιος ὅτι χρεὴζετε τοῦτο νὰ ἀπάντων» (Ματθ. 6,32). Γνωρίζει ὁ Θεὸς ποίας ἀνάγκας ἔχομεν, ἐφ' ὅσον μεριμνᾷ διὰ τὰ κρῖνα τοῦ ἀγροῦ και τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ.

Δὲν θὰ μᾶς ἀφίσχῃ ἐπομένως νὰ στερηθοῦμε τίποτε ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα εἰς τὴν ζωὴν μας. Καὶ ἡ πείρα πιστοποιεῖ ὅτι ὁ Θεὸς ποτὲ δὲν μᾶς ἐγκατέλειψε, ἀλλὰ τὸ χέρι Του πολλάκις παρενέβη, διὰ νὰ μᾶς δώσῃ βοήθειαν και διέξοδον εἰς τὰς ἀνάγκας μας. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν τὴν κατανόησιν αὐτὴν, και νὰ μᾶς ἀπασχολῇ πολὺ ἡ φροντίς διὰ τὴν πνευματικὴν μας κατάρτισιν και ἐποικοδομήν· και «ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

3. Ἐνας ἐκ των προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐξηγγεῖλε πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ μίαν ἀπειλήν· προανήγγειλεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἕνα λιμὸν, μίαν πείναν: «οὐ λιμὸν ἄρτων, οὐδ' ἐὺδαστος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Θεοῦ» (Ἀμώς 8,11). Θὰ ἔλθῃ, λέγει, μία ἐποχὴ ποῦ θὰ πεινάσῃ ὁ λαὸς και θὰ στερηθῇ ὅχι ἀπὸ φωμὶ και νερό, ἀλλὰ στέρησιν λόγων Θεοῦ, στέρησιν τῆς πνευματικῆς και οὐρανίας τροφοδοσίας. Αὐτὸ ἐλέχθη ὡς μεγαλυτέρα ἀπειλή. Καὶ ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ ἐγγὺς παρελθόν ἐδοκιμάσαμεν τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἄρτου και εἶδαμεν πόσον μᾶς ἐστοίχισε, πρέπει νὰ κατανοήσωμεν ὅτι ὁ λιμὸς τοῦ ἄρτου εἶναι μικρὸς και ἀσήμαντος ἐμπρὸς εἰς τὴν στέρησιν τῆς πνευματικῆς τροφοδοσίας. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἀντιμετώπισις των πνευματικῶν ἀναγκῶν εἶναι πρωταρχικὸν μας χρέος και πρῶτιστον δεῖγμα ὅτι σκεπτόμεθα ὁρθῶς και ἐνεργοῦμεν συνετῶς και φρονίμως. Ἡμεῖς, ἀγαπητοί, ἃς ἔχωμεν τὴν σύνεσιν αὐτὴν. Καὶ ὅταν εἴμεθα γονεῖς και ἀνατρέφωμεν παιδιὰ, ἃς κατανοοῦμεν ὅτι πρέπει ἐκ των πρώτων νὰ τοὺς δώσωμεν τὰ πνευματικὰ ἐφόδια, μαζί με τὴν φροντίδα περὶ τῆς τροφῆς, των ἐνδυμάτων και των σπουδῶν. Πρέπει νὰ φροντίσωμεν νὰ γνωρίσουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ και τὸν ἡθικὸν νόμον τοῦ Εὐαγγελίου· διότι, ὅταν γνωρίσουν τὸν ἡθικὸν νόμον τοῦ Εὐαγγελίου, τότε θὰ ἀξιοποιηθοῦν και θὰ «πιάσουν τόπον» και τὰ υλικὰ ἐφόδια και ἀγαθὰ ποῦ τοὺς παρέχουμεν. Ἀλλῶς εἶναι χαμένοι οἱ κόποι μας και ἐπὶ ματαίῳ θὰ ἐτοιμάζωμεν οἰανδήποτε ἄλλην προικοδοσίαν. Καὶ ἡ ὅλη κοινωνία, ἡ παλαίουςα πρὸς τὰς ἀντιξοότητας, πρέπει νὰ γνωρίξῃ, ὅτι τότε μόνον θὰ προκοπῇ, ὅταν γίνῃ εὐαίσθητος εἰς αὐτὴν τὴν πείναν και τὴν ὄρεξιν τὴν πνευματικὴν. Διότι —πῶς νὰ τὸ ἀποκρύψωμεν— εἶναι μικρὰ ἡ μερίς τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἡ ὁποία αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπαφῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ θείου λόγου Του· μικρὰ εἶναι ἡ μερίς ποῦ ζῇ μετὰ προσευχὴν και τρέφεται μετὰ τὴν θεῖαν διδασκαλίαν. Ὁ πολὺς κόσμος δὲν αἰσθάνεται καὶ ὅτι τοῦ λείπει ἡ πνευματικὴ τροφή. Καὶ ὅπως ὅταν ἕνας ὁργανισμὸς πάσῃ νὰ ἔχῃ ὄρεξιν και νὰ πεινᾷ, εἶναι δεῖγμα νοσηρᾶς καταστάσεως, ἔτσι και ὅταν μία κοινωνία πάσῃ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς πνευματικῆς τροφοδοσίας, τοῦτο εἶναι δεῖγμα νοσηρότητος.

Ἐπομένως, ἃς θελήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὰς πνευματικὰς μας ἐλλείψεις και ἀνάγκας και ἃς μὴ παραμελῶμεν τὸν πνευματικὸν μας ἀνεφοδιασμόν. Πρέπει δὲ παραλλήλως ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ πληθύνεται ἡ χριστιανικὴ γνῶσις και νὰ πολλαπλασιάζονται οἱ ψυχὲς ποῦ αἰσθάνονται τὴν πνευματικὴν πείναν και δίψαν. Καὶ τότε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ «ἡ τὰ

ἀσθενῇ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα», θὰ θεραπεύσῃ καὶ πᾶσαν νοσοῦσαν ὑπαρξίν καὶ τὴν νοσοῦσαν κοινωνίαν.

4. ΛΕΠΤΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΤΗΣ.

«Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Μάρθα Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά».

Τὸ νόημα τῆς παρατηρήσεως αὐτῆς τοῦ Κυρίου πρὸς τὴν Μάρθαν θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπομένης ὁμιλίας. Σήμερον θὰ ἐμβλαθῶμεν εἰς τὴν λέξιν «ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς». Ὁ Κύριος, προκειμένου νὰ λάβῃ θέσιν εἰς τὸ ζήτημα ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἀνεφύη μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν, τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας, δὲν ἐπεμβαίνει αὐτόκλητος, ἀπὸ ἰδικὴν Του πρωτοβουλίαν. Μολονότι ἔδλεπε τὴν Μάρθαν νὰ ἀπασχολῆται συνεχῶς εἰς τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ γεύματος, ἔδλεπε δὲ καὶ τὴν Μαρίαν νὰ προτιμᾷ τὴν πνευματικὴν τροφοδοσίαν· μολονότι εἶχε καὶ τὴν οἰκειότητα καὶ ὅλον τὸ κύρος ὁ Θεάνθρωπος νὰ δώσῃ ἀπ' εὐθείας μίαν συμβουλὴν, ἐν τούτοις τηρεῖ μίαν λεπτότητα, μίαν διακριτικότητα ἐξαιρετικὴν, καὶ δὲν ἐπεμβαίνει, εἰμὴ ὅταν προκαλεῖται. Δὲν ἀπευθύνει συμβουλὴν, εἰμὴ μόνον ὅταν ἡ Μάρθα Του ζητεῖ νὰ ἐπέμβῃ. Ὅταν δηλαδὴ ἐρχεται νὰ Τοῦ ζητήσῃ βοήθειαν· «εἰπέ οὖν αὐτῇ· Ἰνα μὲ σὺ νὰ ντιλάβῃς» — εἰπέ στήν ἀδελφὴν μου νὰ μὲ βοηθήσῃ — τότε πού Του δίδεται ἡ ἀφορμὴ λαμβάνει τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἴπῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπεν.

Ἀπὸ τὴν στάσιν αὐτὴν τοῦ Κυρίου προκύπτει τὸ διδάγμα τῆς λεπτότητος καὶ τῆς διακριτικότητος, ἡ ὁποία πρέπει νὰ χαρακτηρίζῃ τοὺς χριστιανούς. Ἐὰν γενικῶς εἶναι ζήτημα καλῆς ἀνατροφῆς καὶ καλῶν τρόπων ἡ λεπτότης καὶ διακριτικότης, πολὺ περισσότερο δι' ἡμᾶς τοὺς χριστιανούς πρέπει νὰ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς τακτικῆς καὶ τῆς συμπεριφορᾶς μας. Τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα θὰ προκύβουν, ὅταν εἴμεθα λεπτοὶ καὶ διακριτικοί, εἶναι πολλά. Θὰ ἀναφέρωμεν ὅμως τρία ἐξ αὐτῶν. Καί, ἀντιστοίχως, τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα θὰ προκύβουν, ὅταν δὲν ἔχωμεν τὴν λεπτότητα καὶ διακριτικότητα, εἶναι ἐπίσης πολλά· θὰ ἀναφέρωμεν δὲ τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν.

1. Ἐν πρώτοις εἶναι γνωστὸν ὅτι, ὅταν κανεὶς ἐπεμβαίνει εἰς τὰ ζητήματα τοῦ ἄλλου αὐτόκλητος, καὶ ὅταν λαμβάνῃ πρωτοβουλίαν, ἐξ ἐνδιαφέροντος ἴσως, ἀλλὰ χωρὶς τὴν ἀπαιτουμένην λεπτότητα, δημιουργοῦνται παρεξηγήσεις καὶ ψυχρότης. Θίγονται οἱ ἐγωῖσμοι καὶ δὲν προάγεται ἡ ἐνότης.

Πολλοὶ ἄνθρωποι ἔχουν τέτοιες συνήθειες. Ἀπευθύνουν ἐρωτήσεις πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀδιακρίτως πολλάκις, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ἀπαιτουμένην εὐγένειαν καὶ λεπτότητα· ἐνῷ ἐπιβάλλεται νὰ σέβωνται τὴν ἀτομικότητα τοῦ ἄλλου καὶ νὰ θεωροῦν ὅτι ὠρισμένα ζητήματα ἀνήκουν μόνον εἰς ἐκεῖνον. Ἐὰν μᾶς καταστήσουν κοινωνούς, μποροῦμε βεβαίως νὰ λάβωμεν μέρος εἰς τὴν συζήτησιν καὶ νὰ ὑποδείξωμεν τὰ πρέποντα.

Δὲν ἐπιτρέπονται ὅμως αὐτόκλητοι ἐπεμβάσεις, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον πιεστικόν, ὅπως κάνουν πολλοὶ διὰ τὸ νὰ (ἅς εἴπω τὴν λαϊκὴν φράσιν) «φαρέβουν» τὸν ἄλλον.

Ἄλλοι ἔχουν τὴν συνήθειαν νὰ κάνουν παρατηρήσεις. Μπορεῖ ἡ παρατήρησις νὰ εἶναι ὀρθή. Προκειμένου ὅμως νὰ κάνῃς μίαν παρατήρησιν, θὰ σκεφθῇς ἂν εἶναι ἡ θέσις σου τέτοια πού νὰ μπορῇς νὰ τὴν κάνῃς. Ἄν ἔχῃς δηλαδὴ ἀρμοδιότητα, ἀλλὰ καὶ κύρος ἀνάλογον. Ἄλλοι πάλιν ἔχουν τὴν συνήθειαν νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ ξένα ζητήματα καὶ νὰ δίνουν γνώμην, νὰ θέλουν δὲ πολλάκις καὶ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν γνώμην τους. Καὶ ὀχυροῦμενοι ἀπὸ κάποιαν σχέσιν συγγενικὴν, ἢ ἀπὸ κάποιαν θέσιν ἐπιβολῆς, ἐπιμένουν νὰ ἐπικρατῇ ἡ ἰδική τους γνώμη κατὰ τρόπον πιεστικόν.

Τώρα, ποῖος δὲν τὸ ἀνταμιβάνεται, ὅτι δημιουργοῦνται παρεξηγήσεις, προστριβές καὶ ψυχρότητες; Ὁ ἀπόστολος Παῦλος δίδει μίαν συμβουλὴν· «εἰ δὲ υἱα τὸν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες» (Ρωμ. 12, 18). Ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς, νὰ εἰρηνεύετε μετ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἐνας δὲ συνετελεστής διὰ τὴν εἰρηνεῦσιν μετὰ μᾶς, εἶναι αὕτη ἡ διακριτικότης, ἡ λεπτότης εἰς τὰς ὑποδείξεις μας καὶ εἰς τὰς ἐπεμβάσεις μας. Διαφορετικὰ δημιουργοῦνται προστριβές καὶ φυγαδεύεται ἡ εἰρήνη.

2. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι, ὅχι ἀπλῶς νὰ μὴ δημιουργοῦνται προστριβές, ἀλλὰ νὰ προκύβῃ καὶ κάτι καλόν. Πρέπει νὰ ἀκούσωμεν τὴν συμβουλὴν πού ἐλέχθη πάλιν ἀπὸ τὸν ἀπόστολον Παῦλον· «οἱ κοδοιμεῖτε τὸν ἑνα» (Α' Θεσ. 5, 11). Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἔχωμεν πάλιν τὴν λεπτότητα καὶ διακριτικότητα εἰς τὰς συστάσεις καὶ ὑποδείξεις μας, διότι θὰ πειραχθῇ ὁ ἄλλος ὅταν τοῦ κάνῃς τὸν δάσκαλον. Πόσες φορές ἀκούμε μέσα στὴν οἰκογένειαν τὸ ἐξῆς· ἐπειδὴ μοῦ τὸ λὲς δὲν θὰ τὸ κάνω. Θὰ τὸ κάνω ὅποτε θελήσω ἐγώ. Καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι ὀρθότατον αὐτὸ πού τοῦ λὲς· ἴσως νὰ τοῦ ὑποδεικνύῃς ἕνα θρησκευτικὸν καθήκον. Ἀλλὰ ἐὰν τὸ ὑποδείξῃς χωρὶς λεπτότητα, τότε θίγεται ὁ ἐγωῖσμός τοῦ ἄλλου καὶ δὲν ἀκολουθεῖ τὴν ὑπόδειξίν σου. Πολλὰς φορές μάλιστα σκληρύνεται καὶ πεισμώνει — εἶναι ἀνθρώπινον. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπωφελοῦμεθα τῶν παρεχομένων εὐκαιριῶν. Καὶ ὑπάρχουν ἀφορμαὶ καὶ περιπτώσεις πού ὁ ἄλλος σοῦ δίνει τὴν εὐκαιρίαν νὰ τοῦ ὁμιλήσῃς. Καὶ τότε, ὅταν μὲ τὰ κατάλληλα προοίμια — καὶ δὴ καὶ κατόπιν προσευχῆς — θελήσῃς νὰ ὑποδείξῃς κάτι στὸν ἄλλον, θὰ τὸ δεχθῇ· ἀρκεῖ νὰ μὴ τοῦ θίξῃς τὸν ἐγωῖσμόν του.

3. Καὶ ἕνα τρίτον, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ πλέον τὴν συνεργασίαν τῶν ἀνθρώπων. Πόσες φορές δὲν προχωροῦν καλὰ αἱ συνεργασίαι καὶ δὲν προκόπτουν, διότι τὰ συνεργαζόμενα πρόσωπα δὲν ἀκολουθοῦν τὴν δέουσαν λεπτότητα. Εἴτε διότι ἐμεσολάβησε κάποια οἰκειότης, εἴτε διότι ὁ ἄλλος κάμνει τὰς ὑποδείξεις του κατὰ τρόπον ἀπότομον, ἢ συνεργασία δὲν προκόπτει. Ἐνῷ, ὅταν ὁ ἕνας σκέπτεται καὶ ὑπολογίζει τὸν ἄλλον ὡς

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ εἰς τὴν σελίδα 269)

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ
Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

458. Μετὰ τὴν ταφή τοῦ νεκροῦ εἶναι ὁρθὸ νὰ γίνεταί στὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ ἁγιασμὸς σὲ συνδυασμὸ μὲ τρισάγιο, ὅπως συνηθίζεται, καὶ σὲ τί ἀποσκοπεῖ αὐτό; (Ἐρώτησις Αἰδεσ. Γ. Β λ α χ ά κ η).

Ἀπὸ ὅσο γνωρίζω, ἁγιασμὸς στὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ μετὰ τὴν ταφή του δὲν προβλέπεται οὔτε ἀπὸ τὰ ἐντυπα λειτουργικά μας βιβλία οὔτε ἀπὸ τὰ χειρόγραφα, εἶναι ὅμως ἔθιμο ἀρκετὰ διαδεδομένο κατὰ τόπους. Σὲ πολλὰ μέρη συνηθίζεται νὰ ἐπιστρέφῃ ὁ ἱερεὺς στὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ, νὰ συλλυπείται τοὺς πενθοῦντας καὶ νὰ εὐλογῇ καὶ νὰ παρακάθεται στὴν τράπεζα, κατὰ παναρχαία καὶ συμπαθεστάτη παράδοσι. Τότε, πρὸ τῆς τραπέζης ἢ μετὰ ἀπὸ αὐτήν, τελείται καὶ ὁ ἁγιασμὸς. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ λαϊκὸ ἔθιμο, ποὺ διευκολύνει τὴν ἐπαφή τοῦ ἱερέως μὲ τὴ δοκιμαζομένη οἰκογένεια, μέσα σὲ μιὰ πὺ ψυχραὶμὴ ἀτμόσφαιρα, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποβῇ πηγὴ εὐλογίας καὶ παρηγορίας στοὺς πενθοῦντας.

Τὸ ὅτι ὁ ἁγιασμὸς αὐτὸς εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ἐπιβίωσις προχριστιανικῶν καθαρμῶν καὶ ἀποτρεπτικῶν πράξεων, ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὴν ταφή καὶ τὴν προσέγγιση τῶν νεκρῶν, δὲν ἔχει καμμιά ἰδιαιτέρα σημασία. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἀντιμετώπισε μὲ πολλὴ σοφία καὶ κατανόησι τέτοια λαϊκὰ ἔθιμα, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐπισημῶς ἢ ἀνεπισημῶς υἱοθέτησε, δίνοντας ὅμως σ' αὐτὰ νέο θεολογικὸ - χριστιανικὸ περιεχόμενο. Ἄν ὑφίσταται λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἔθιμο, δὲν βλέπω τὸ λόγο, γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ, μὲ τὸ αἶτημα πάντα τῆς ὅσο τὸ δυνατόν καλλίτερας ποιμαντικῆς ἀξιοποιήσεώς του.

Σὲ μιὰ παλαιότερα ἀπάντησι (στὴν ἐρώτησι ὑπ' ἀριθμ. 218) γράφαμε γιὰ τὸ παράλληλο ἔθιμο τῆς τελέσεως τρισαγίου στὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ μετὰ τὴν κηδεία. Ἐκεῖ παραθέσαμε καὶ τὸ κείμενο τῆς παραμυθητικῆς εὐχῆς εἰς πενθοῦντας «Κύριε, ἡ τῶν θλιβομένων παραμυθία...», ποὺ θρίσκεται καὶ στὴ νεκρώσιμο ἀκολουθία εἰς ἱερεῖς. Ἡ εὐχὴ αὕτη μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ εἴτε στὴν ἀκολουθία τοῦ ἁγιασμοῦ, εἴτε τοῦ τρισαγίου, ἀντὶ ἢ παράλληλα μὲ τὴν ἀρχαία θαυμασία εὐχὴ «Ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων...». Ἡ εὐχὴ «Κύριε, ἡ τῶν θλιβομένων παραμυθία...» καὶ ὡς ἐπίκαιρος προσευχὴ καὶ ὡς ἀφετηρία παραμυθητικῶν λόγων τοῦ ἱερέως μπορεῖ νὰ βοηθῇ πολὺ στὸ νὰ ἀπαλυνθῇ ὁ πόνος τῶν πενθοῦντων καὶ νὰ θερμανθῇ ἡ ἐλπίδα τοὺς στὴν μετὰ θάνατον ζωὴ καὶ στὴν προσδοκωμένη ἐκ νεκρῶν ἀνάστασι.

459. Ἐὰν ὁ ἱερεὺς εὐρεθῇ εἰς κατασκήνωσιν, παρεκκλήσιον, στρατόπεδον κ.λπ. καὶ φέρει μεθ' αὐτοῦ ἐπιτραχίλιον ὡς μόνον ἄμφιον δύναται νὰ τελήσῃ τὴν

θεῖαν λειτουργίαν; (Ἐρώτησις Αἰδεσ. Π. Κ.).

Σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀπαντήσεις, στὴν ὑπ' ἀριθμ. 8, ἀντιμετωπίσαμε μιὰ παρομοία ἐρώτησι, ποὺ ἀφοροῦσε ὅμως στὴν τέλεσι παρακλήσεως ἢ ἄλλης ἀκολουθίας χωρὶς ἐπιτραχίλιο. Τότε ἀναφερθήκαμε στὴν ἀπόκρισι τοῦ ἁγίου Συμεὼν Θεσσαλονίκης στὴ 12' ἐρώτησι τοῦ Πενταπόλεως Γαβριὴλ («Εἰ ὁ χειροτονούμενος ἄνθρωπός ἐστι, τίς χρεῖα τῶν ἱερῶν ἀμφίων; Καὶ εἰ δυνατόν χωρὶς ἐπιτραχίλιου τὴν τελετὴν ἐνεργεῖν;»), ποὺ δίνει μιὰ θαυμαστὰ εὐστοχὴ ἀπάντησι στὸ ἐρώτημα αὐτό. Παραθέτω τώρα τὸ κύριο μέρος τῆς, ποὺ μᾶς ἀφορᾷ, γιὰτὶ εἶναι ἓνα ἀληθινὰ μοναδικὸ κείμενο:

«Τὴν ἱερωσύνην ὁ ἄνθρωπος ἱκανὸς εὐρεθεὶς ὑποδέχεται καὶ δι' αὐτοῦ κεχειροτονημένου ὡς ὄργανον τὰ ἱερὰ ἐνεργεῖται. Πλὴν ἐπειδὴ περ ἄνθρωπος ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, καὶ τὰ μυστήρια διπλᾶ δέδοται γίνεσθαι, καὶ χρεῖα ναοῦ τῷ ἱερεὶ καὶ θυσιαστηρίῳ. Εἰ καὶ ἅπαξ ὁ θεὸς Λουκιανὸς ἀντὶ θυσιαστηρίου τῷ στήθει ἐχρήσατο, διὰ Χριστὸν ἀποθνήσκων, καὶ ἱεροῦργησε δέσμιος ἐπὶ τῆς ἐρκτηῆς, πλὴν καὶ οὗτος τοὺς μυστήρια ἀντὶ ναοῦ κύκλῳ ἔστησε. Διὸ καὶ τῶν ἱερῶν ἀμφίων χρεῖα καὶ χωρὶς ἐπιτραχίλιου οὐ χρὴ τι τὸν ἱερέα διενεργεῖν, ἐπεὶ καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια χάριν ἔχουσι θεῖαν» ὅτι καὶ σημασίαν πνευματικὴν ἕκαστον τούτων ἔχει τινὰ καὶ δι' εὐλογίας ἀρχιερατικῆς ἕκαστον τούτων δίδοται. Καὶ ἐν μὲν τῇ θεῖᾳ ἱεροουργίᾳ χρὴ ἅπαντα ἐνδεῦσθαι ἐν ταῖς λοιπαῖς δὲ ἱεραῖς τελεταῖς, ὅτε τοῦτο σὺνηθες, καὶ τὰ κατὰ παράδοσιν ὄντα μὴ καταλύειν ποτέ, κἂν δοκῶσιν ἐλάχιστα».

Αὐτὰ ἂν ἰσχύουν γιὰ τὶς ἄλλες ἱερὲς ἀκολουθίες καὶ γιὰ τὴν τέλεσι τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, πολὺ περισσότερο ἔχουν ἐφαρμογὴ προκειμένου περὶ τῆς θείας λειτουργίας, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Συμεὼν λέγει ὅτι «χρὴ ἅπαντα ἐνδεῦσθαι». Οἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμενες περιστάσεις δὲν δικαιολογοῦν μὲ κανένα τρόπο, ὅπως νομίζω, τὴν ἐξάφρην. Ἄν τώρα συντρέξουν ἄλλοι λόγοι, σὰν τὴν περίπτωσι τοῦ ἁγίου Λουκιανοῦ, διωγμὸς, ναυάγιο ἢ κατὰ ἄλλο παρόμοιο περιστάσι, ὁ Θεὸς θὰ φωτίσῃ, ὥστε νὰ εὐρεθῇ λύσις γιὰ τὸν ἁγιασμὸ καὶ τὴν τροφοδοσίαν τοῦ λαοῦ Του. Τότε θὰ ἰσχύσῃ τὸ «ὁ χειροτονούμενος ἄνθρωπός ἐστι» καὶ «τὴν ἱερωσύνην ὁ ἄνθρωπος... ὑποδέχεται», ποὺ εἶναι καὶ τὸ «ὄργανον» τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν τέλεσι τῶν «ἱερῶν». Γενικῶς ὅμως ἰσχύει αὐτὸ ποὺ τόσο ἐμφαντικὰ διατυπώνει ὁ ἅγιος Συμεὼν, ποὺ μὲ ἄλλα λόγια ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ τὴν «Ἐρμηνεία πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους», ποὺ «ἐθεωρήθη» ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικο καὶ ἐπισυνάπτεται στὶς ἐκδόσεις τῆς νεοελληνικῆς μεταφράσεως τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Συμεὼν: «Χωρὶς δὲ τούτων τῶν ἱερῶν ἀμφίων (ἀνωτέρω ἀπαριθμεῖ τὰ πέντε ἄμφια τοῦ ἱερέως καὶ τὰ τρία τοῦ διακόνου) δὲν δύναται ποτέ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος νὰ ἱεροουργήσωσιν» εἰ δὲ ὁ ἱερεὺς τολμήσῃ, τὸ μὲν μυστήριον τελειῶναι, ὅμως θανασιμῶς ἁμαρτάνει καὶ τῆς ἱερωσύνης καθαιρεῖται» (ἐκδόσις τρίτη, ἐν Ἀθήναις 1868, σελ. 460).

Η ΟΝΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΔΡΟΥΛΙΑ
Καθηγητοῦ Ἀρσακείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας

IV. Ἐπικουρία γιὰ τοὺς πιστοὺς ἡ πρεσβεία τῶν Ἀγίων.

Τὴν ἐπικουρίαν τοὺς ἐκδηλώνουν στοὺς ἐπὶ γῆς ὁμοπίστους τοὺς οἱ Ἀγιοὶ μὲ τὴν ἀγάπην τους, ἡ ὁποία ἐπενεργεῖ καὶ παραμένει καὶ πέραν τοῦ τάφου³⁸.

Οἱ Ἀγιοὶ εἶναι σὲ θέσιν νὰ συμπαρίστανται στοὺς πιστοὺς πρεσβεύοντας «πρὸς Κύριον ὑπὲρ ἡμῶν», ὅπως ἐπίσης εἶναι ἱκανοὶ μὲ τὸ παράδειγμά τους νὰ ἀσχοῦν σωτηριώδη ἐπίδραση στὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, προάγοντας τὸν Θεανθρώπινο Κοινωνικὸ Ὁργανισμό. Ἐνθαρρύνουν ἔτσι καὶ προσελκύουν τοὺς πιστοὺς σὲ ἀπομίμηση καὶ ἐπιτέλεση ἀναλόγων ἔργων τους³⁹.

Ἀντίστοιχα, οἱ ἐπιζῶντες ἐδῶ στὴ γῆ πιστοὶ ἐπικοινωνοῦν μὲ τοὺς Ἀγίους «τοὺς ἐν οὐρανοῖς», ἐξαιτουόμενοι τὶς εὐχὰς - προσευχὰς αὐτῶν καὶ τιμῶντας τους, ὅπως προαναφέραμε, ὡς πρότυπα ποὺ ὑπῆρξαν, καὶ παραμένουν, χριστιανικοῦ βίου καὶ ἀρετῆς⁴⁰.

— Ἡ ἀπὸ μέρους τῶν «ἐν ἀνάγκαις» πιστῶν δέηση πρὸς τοὺς Ἀγίους ἀπευθύνεται σ' αὐτοὺς ὅχι ἐπειδὴ ἔχουν οἱ ἴδιοι τὴ δύναμιν ἢ δυνατότητα νὰ διασώσουν, ἀλλὰ γιατί μποροῦν νὰ βοηθοῦν «ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου»⁴¹, τοῦ Ὁποίου ἔμμεσα ἐκζητοῦμε τὴ χάριν.

Ἐξ ἄλλου ἐπικαλούμεθα τοὺς Ἀγίους ὅχι ὡς θεοὺς ἀλλ' ὡς φίλους τοῦ Θεοῦ⁴². Γι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ χρησιμοποιοῦμε σχετικὰ τὰ ῥήματα πρεσβεύω, μεσιτεύω, δουσώπῳ, ἱκετεύω⁴³. — πρβλ. λατινικὲς ἐπικλήσεις πρὸς τὸν Θεό: *miserere*

nobis (=ἰλάσθητι ἡμῖν), *audi nos* (εἰσάκουσον ἡμῶν), ποὺ ἀντιδιαστέλλονται ἀπ' αὐτὰς πρὸς τοὺς ἁγίους, π.χ. *ora ἢ orate pro nobis* (=προσεύχου, ἢ ἄς προσεύχεσθε — πρέσβευε ἢ πρεσβεύσατε ὑπὲρ ἡμῶν)⁴⁴.

Ἡ στρατευομένη Ἐκκλησία ἐμπιστεύεται «ἐαυτήν» στὶς πρεσβείες τῶν Ἀγίων⁴⁵, στηριζομένη στὴν ἀγάπην αὐτῶν.

Ἐχοντας «ἐπὶ κεφαλῆς» τὴν ὑπεραγία Θεοτόκον, ἀναπαυκρίνονται οἱ Ἀγιοὶ στὶς ἐπικλήσεις μας πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐκδηλώνουν τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τοὺς ζῶντες «ἐπὶ γῆς», «ἀδιαλείπτως πρεσβεύοντες... ὑπὲρ ἡμῶν» πρὸς τὸν Θεό, μαζί μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους⁴⁶. Ἔτσι, διατελώνοντας σὲ στενὸτατὴ σχέση καὶ ἐπικοινωνία ἢ θριαμβεύουσα μὲ τὴν στρατευομένη Ἐκκλησίαν, ἐκδηλώνει ἡ πρώτη πρὸς τὴ δευτέρην τὴν ἀμοιβαία ἀδελφικὴ ἀγάπην τῆς γι' αὐτήν, ἐνῶ ἐπισφραγίζει τοὺς ἀδιάρρηκτους δεσμοὺς ποὺ ἔχουν «μετ' ἀλλήλων»⁴⁷.

Ἡ «περὶ πρεσβείας τῶν ἁγίων» αὐτὴ πίστη τῶν χριστιανῶν Ὁρθοδόξων (καθὼς καὶ τῶν Καθολικῶν) εἶναι ἐπακόλουθο καὶ συνέπεια τῆς διδασκαλίας «περὶ Ἐκκλησίας» (βλ. Ἐκκλησιολογία) ὡς «Σώματος τοῦ Χριστοῦ» καὶ «κοινωνίας τῶν ἁγίων»⁴⁸, ποὺ ἔχει Μέλῃ τοὺς πιστοὺς.

V. Ἡ μέση κατὰστασις τῶν ψυχῶν τῶν Ἀγίων «ἐν οὐρανοῖς» («Μεσική κρίσις»).

Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησίαν πιστεύει, ὅτι οἱ

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 237 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

38. Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ, σ. 422. — πρβλ. «ἡ ἀγάπην οὐδέποτε ἐκπίπτει» Α' Κορ. ιγ' 8.

39. Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ, σ. 250.

40. Τοῦ Αὐτοῦ, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 422.

41. Πράξ. Ἀποστόλ. γ' 6.

42. Μητροφάνους Κριτοπούλου, Ὁμολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς, Γ' Ἔρμ. 52 (σὲ Χρ. Ἀνδρούτσου, Συμβολικὴ, σ. 395).

43. Χρ. Ἀνδρούτσου, Συμβολικὴ, σ. 406. — Βλ. πρεσβεύω σημαίνει διαπραγματεύομαι ὡς πρεσβυτῆς, δηλαδὴ ὡς ἀπεσταλμένος. Ἰ. Σταματάκου, μνημ. Λεξικόν, σ. 823-824. — μεσιτεύω ὑποδηλώνει μεσολαβῶ — εἶμαι ἢ ἐνεργῶ ὡς μεσάζων. Τοῦ Αὐτοῦ, μνημ. Λεξικόν, σ. 613. — δουσώπῳ = δηλώνει ἀναγκάζω κάποιον νὰ χαμηλώσῃ τὰ μάτια, ἱκετεύω. Δ. Δημητράκου, Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Τόμ. 3ος, σ. 2177-2178. — ἱκετεύω = παρακαλῶ, ζητῶ βρῆθειν, προστασία κάποιου. Δ. Δημητράκου, μνημ. Λεξικόν, Τόμ. 4ος, σ. 3433, 3434.

44. Χρ. Ἀνδρούτσου, Συμβολικὴ, σ. 406. — Βλ. «Pater de caelis Deus, miserere nobis... Sancta Maria ora pro nobis... Omnes sancti orate pro nobis. Christe audi nos» Gaspar Lefebvre, Missel vespéral romain (quotidien), Bruges (Belgique) 1940, σ. 777-778 (Litanie des Saints).

45. Παναγ. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, Τόμ. 2ος, σ. 405.

46. Πρβλ. Ν. Μητροπούλου, μνημ. ἔργ., σ. 358. — πρβλ. «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» Α' Θεσσαλ. ε' 17. — «ἀδιαλείπτως μνησθῶν ἡμῶν ποιούμεναι, πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου δεόμενοι» Ρωμ. α' 9.

47. Παναγ. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, Τόμ. 2ος, σ. 405.

48. Πρβλ. Ν. Μητροπούλου, μνημ. ἔργ., σ. 362. — Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ, σ. 422. — Ἰδιαιτέρως ὁρον καὶ ἔννοια Sanctorum Communio βλ. σὲ Παναγ. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, Τόμ. 2ος, σ. 409-410. — Dietr. Bonhoeffer, Sanctorum Communio, Eine dogmatische Untersuchung zur Soziologie der Kirche, 3η ἐκδ., München 1969.

ψυχές τῶν Ἀγίων ἀπολαμβάνουν ἤδη πλήρη μακαριότητα στοὺς οὐρανοὺς». Ἄν μάλιστα ὑπάρχει κάποια ἀνεπάρκεια σ' αὐτὴν τὴν ἀμοιβή, αὐτὴ ἡ ἀτέλεια προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τοῦ σώματός τους, τὸ ὁποῖο θὰ ἀναστηθεῖ στὴν ὑστάτη κρίση, ὁπότε καὶ θὰ συμμετάσχει τῆς αἰώνιας ζωῆς⁴⁹.

Ὁ Πάπας Ἰωάννης 22ος (1316-1334) θεωροῦσε, ὅτι οἱ Ἅγιοι πρὸ τῆς γενικῆς κρίσεως θεῶνται ὄχι τὴν θεία φύση τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μόνο τὴν ἀνθρώπινη. Ἀλλά, ἂν ἀποδεχθούμε τὸν ἰσχυρισμὸ αὐτόν, τότε ἡ γενικὴ κρίση ἀποβαίνει περιττὴ καὶ ἀπομένουν ἐπομένως χωρὶς σημασία τὰ ἀγιογραφικὰ καὶ ἀγιοπατερικὰ ἐδάφια, στὰ ὁποῖα γίνεται λόγος γιὰ ἀπόδοση στὸν καθένα (κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ) «ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ»⁵⁰.

Πρβλ. «Αἱ ψυχὰι ἀπέρχονται εἰς... τὸν τόπον τὸν ὀρισμένον αὐταῖς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, κακεῖ μέχρι τῆς ἀναστάσεως φοιτῶσι, περιμένουσαι τὴν ἀνάστασιν· ἔπειτα ἀπολαβοῦσαι τὰ σώματα καὶ ὁλοκλήρως ἀναστᾶσαι, τοῦτέστι σωματικῶς, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἀνέστη, οὕτως ἐλεύσονται εἰς τὴν ὕψιν τοῦ Θεοῦ»⁵¹.

Σὲ λόγους παρηγορητικούς καὶ πανηγυρικούς πατερικούς περιέχονται βέβαια ρητορικὲς ἐκφράσεις, πὼς π.χ. «προαισθάνονται» καὶ «προγεύονται» οἱ Ἅγιοι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Στὴ δογματικὴ διασάφηση διατυπώνεται διδασκαλία ἀνάλογη: Οἱ (ἀδίκαιοι) δηλαδὴ, λέγεται πὼς, προαπολαμβάνουν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, ἐνῶ ἡ ἀπόλυτη ἀπόλαυση ἀπόκειται μετὰ τὴν ἀνάσταση, ὅπως καὶ ἡ πλήρης κόλαση ἀναμένει τότε τοὺς ἀμαρτωλοὺς⁵².

VI. Οἱ Ἅγιοι χορηγοῦν χάρη ἀπὸ ἀξιομισθία ἔργων τους;

— Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δέχεται, ὅτι οἱ Ἅγιοι

49. Χρ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σ. 419. — Τοῦ Αὐτοῦ, *Συμβολικὴ*, σ. 396-398.

50. Χρ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σ. 418. — Τοῦ Αὐτοῦ, *Συμβολικὴ*, σ. 396. — Βλ. «καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ» Ἰωάν. στ' 40. — «καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν» Ἀποκάλ. Ἰωάννου κ' 12.

51. Εἰρηναίου, *Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως* (Ἀποσπάσματα), ΒΕΠΕΣ, Ἀθήναι 1955, Τόμ. 5ος (βιβλίον Ε', XXXI 2, 94, 31-35), σ. 169. — πρβλ. τὰς μὲν [ψυχὰς] τῶν εὐσεβῶν ἐν κρείττονι ποι χόρῳ μένειν, τὰς δὲ ἀδίκους καὶ πονηρὰς ἐν χειρόνι, τὸν τῆς κρίσεως ἐκδεχομένης χρόνον τότε Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, Πρὸς Γρύφωνα Ἰουδαῖον διάλογοι 5,3, ΒΕΠΕΣ, Ἀθήναι 1955, Τόμ. 3ος, σ. 214, 18-20. — πρβλ. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Ὁμιλία 39, Εἰς τὴν Α' Κορ., Migne E.P. 61, 335. — Τοῦ Αὐτοῦ, Ὁμιλία 28, Εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ., E.P. 63, 192. — πρβλ. «Εἰς τὴν κατάπαυσίν σου Κύριε, ὅπου πάντες οἱ ἅγιοί σου ἀναπαύονται» Ἀκολουθία νεκρώσεως, ἥτοι εἰς κεκοιμημένους (Ἐν τῷ οἴκῳ), Τροπάριο 2ο, ἤχου δ'. Μικρὸν Εὐχολόγιον ἡ Ἀγιασματάριον, Ἀθήναι 1962, σ. 197. — Πρβλ. «καὶ ὕψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ» Ἀποκάλ. Ἰωάννου, κα' 4.

52. Πρβλ. καὶ ἀντιπρβλ. Χρ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σ. 420. — βλ. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγος 7 εἰς Καισάριον, E.P. 35, 781. — πρβλ. «ἡ ψυχὴ... ἀγίλλεται καὶ χαίρει καὶ πρὸ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύει, ταῖς ἐλπίσιν εὐφρανόμενη καὶ τὰ προοίμια αὐτῶν» σὲ Hergenröther, Photius III, σ. 640, σὲ Χρ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ* σ. 421,2.

χορηγοῦν χάρη ἀπὸ «περισσεύουσα ἀξιομισθία» τῶν ἀγαθῶν ἔργων τους στοὺς ἔχοντες ἀνάγκη ἀπ' αὐτὴν.

— Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀπορρίπτει πὼς εἶναι δυνατό νὰ μεταδίδουν τὴ χάρη αὐτὴ οἱ Ἅγιοι, γιατί ἀπλοῦστατα ἀνάλογη δὲν διαθέτουν οὐσιαστικά. Μόνο ὁ ἴδιος ὁ Σταυρωθεὶς Σωτὴρας κατέχει καὶ διαθέτει τὴν ἀξιομισθία τῆς λυτρωτικῆς προσφορᾶς Του, (χάριν) τῆς ὁποίας τόσο οἱ ἐπὶ γῆς ἀγωνιζόμενοι, ὅσο καὶ οἱ διατελοῦντες «ἐν οὐρανοῖς δίκαιοι» σώζονται. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο «λέγειν τοὺς ἁγίους ἔχειν τινὰ ἀκριβοδίκαια παρὰ τοῦ Θεοῦ, δι' ὧν δύνανται πολλοὺς ἀμαρτωλοὺς σῶσαι... ὕβρις τῆς Ἐκκλησίας ἐστίν, ὅπερ ὡς ἱερόσυλον καὶ καπηλευτικὸν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία μισεῖ καὶ ἀποτρέπεται»⁵³.

Δὲν εὐσταθεῖ ἐπομένως, ὅτι οἱ Ἅγιοι μὲ τὰ περισσὰ ἀγαθὰ ἔργα τους ὠφελοῦν (ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ χριστιανοὶ Δυτικοὶ ἀδελφοί μας) τοὺς ἄλλους.

Ἡ ὠφέλεια ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη καὶ αὐκαιοθελῇ τοῦ καθενὸς μας μίμηση τοῦ παραδείγματος τῶν Ἀγίων⁵⁴ καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴ μοναδικὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτῆρα μας.

VII. Μερικὲς μαρτυρίες μεσαιτίας Ἀγίων ἀγιογραφικὲς καὶ ἀγιοπατερικὲς.

Ἡ προσευχὴ Ἀγίων ἢ ἀπλῶν πιστῶν τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ ὁμοπίστων ἄλλων Μελῶν Τῆς ἡ (Μαρτύρων) τῆς πίστεως ἀποτελεῖ ἀγιογραφικὴ καὶ ἀγιοπατερικὴ μαρτυρία καὶ διδασκαλία⁵⁵.

*

Ἡ πίστη ἐπίσης γιὰ τὴν πρεσβεία τῶν Ἀγίων ὑπὲρ τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας» πρῶτιστα

53. Μητροφ. Κριτοπούλου, Ὁμολογία, κεφ. ΙΖ', σὲ Ἰωάν. Καρμίρη, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήναι 1968, II, σ. 549. — Παναγ. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, Τόμ. 2ος, σ. 417. —

Σ.Σ. Σύμφωνα μὲ πληροφορία πού μᾶς ἔδωσε ὁ δομινικανὸς συγγραφέας π. Rosario Scognamiglio (Ἡ 2η Βατικανὴ Σύνοδος προβάλλει μόνο ἓναν ὑπαινιγμὸ γιὰ τὴς ἀξιομισθίας τῶν Ἀγίων. Αὐτὸς ὁ ὑπαινιγμὸς ἐντάσσεται ὅμως σὲ ἓνα χριστολογικὸ πλαίσιο, πού ἀναφέρεται σὲ δύο ἐδάφια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Οἱ Ἅγιοι ἀκαταπαύστως πρεσβεύουν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Πατέρα, προσφέροντας τὴς ἀξιομισθίας τους (exhibentes merita), πού ἀπόκτησαν ἐπὶ γῆς διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μοναδικοῦ μεσίτου μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων (πρβλ. Α' Τιμ. β' 5), ἐξυπηρετώντας τὸν Κύριο σὲ κάθε θέμα καὶ συμπληρώνοντας στὴ σάρκα τους ἐκεῖνο, πού ἀπολείπει ἀπὸ τὴς θλίψεων τοῦ Χριστοῦ γιὰ χάρη τοῦ Σώματος Του, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία [πρβλ. «Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ ἐκκλησία, ἥς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος» Κ. ο. λ. α' 24]» Lumen Gentium, κεφ. Ζ', παράγρ. 49. Τὸ κείμενο τῆς Βατικανῆς Συνόδου παραπέμπει ἀκόμη (βλ. σημείωση 5) στὴν ἐγκύκλιο ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα Πίου 12ου, *Mystici Corporis, Acta Apostolicae Sedis* 35 (1943), σ. 245».

54. Χρ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σ. 251 (ὅπου παραθέτει ὁ συγγραφέας τὴν ὀρθόδοξη «περὶ δικαιοσύνης διδασκαλίαν», «διαφέρουσιν ἀπὸ τῆς τῶν Δυτικῶν», βλ. καὶ ἀνάλογη βιβλιογραφία).

55. Πρβλ. Ν. Μητροπούλου, *μνημ. ἔργ.*, σ. 362.

στηρίζεται στη Βίβλο. Ἡ σχετική διδασκαλία ἐξάγεται ἀπὸ ὅσα ἀναγράφονται ἀκριβῶς ἐκεῖ γιὰ δεήσεις «δικαίων».

Α'. Παλαιοδιαθηκικὲς μαρτυρίες

1) Ὁ Ἀβραάμ δεήθηκε στὸν Θεὸ γιὰ τὴν μὴ θιγοῦν οἱ ὠρισμένοι «δικαίον»⁵⁶, ποὺ ἦταν στὰ Σόδομα καὶ Γόμορα⁵⁷.

2) Ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Σαμουὴλ ἐκέλευσαν τὸν Κύριον γιὰ τὴν ἀμβλυνθεῖ ἡ δίκαιη ἀντίθεση Του ἐναντι τοῦ Ἰσραὴλ⁵⁸ καὶ ἰλάσθαι Κύριος περὶ τῆς κακίας⁵⁹.

3) Ὁ Ἰούδας Μακκαβαῖος εἶδε σὲ ὄνειρόν του τὸν «Ὀνίαν τὸν γινόμενον ἀρχιερεᾶ ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθόν», ἐνῶ μαζί του ἦταν ὁ ἀπολλὰ προσευχόμενος περὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ, ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης⁶⁰. Ἀμφότεροι οἱ ἐμφανιζόμενοι στὸ εἰρημένο ὄνειρο ἀγωνιστὲς-ὑπερασπιστὲς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ προσευχόμενοι ὑπὲρ αὐτοῦ, εἶχαν προαπέλθῃ «πρὸ καιροῦ» «τοῦ κόσμου τούτου».

Β'. Καινοδιαθηκικὲς μαρτυρίες

ο) Ὁ ἀπόστολος Παῦλος δέεται προσευχόμενος (ὑπὲρ τῶν πιστῶν) καὶ τῶν παραληπτῶν τῶν ἐπιστολῶν του. Ἐπίσης ἐκζητεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔργου του ἐκείνων τίς προσευχάς, παρακαλώντας τους παράλληλα νὰ εὐχῶνται ἐκεῖνοι «περὶ πάντων

τῶν ἁγίων» δηλαδὴ ὑπὲρ ὅλων τῶν πιστῶν χριστιανῶν⁶¹.

β) Ὁ ἀδελφός Ἰάκωβος προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῇτε· πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη⁶².

Γ'. Ἀγιοπατερικὲς μαρτυρίες

Ἡ Ἱερὴ Παράδοση παρομοίως μεταδίδει τὸ αὐτὸ πνεῦμα μὲ τὴν σχετικὴ συγγραφικὴ ἀγιοπατερικὴ ὁμοφωνία.

1ος) Ὁ Μέγας Βασίλειος γράφει, ὅτι «τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, προφῆτας καὶ μάρτυρας... εἰς πρὸς Θεὸν ἐκείνους ἐπικαλοῦμαι ἵνα δι' αὐτῶν, ἡγουν διὰ τῆς μεσιτείας αὐτῶν ἱλεῶν μοι γενέσθαι τὸν φιλόνητον Θεὸν καὶ λύτρον μοι τῶν πταισμάτων γενέσθαι»⁶³.

2ος) Ὁ, ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω ἁγίου πατρός, Γρηγόριος Νύσσης ἀναγράφει, ὅτι εἶναι οἱ ἅγιοι ἀξιοπίστοι τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐκείνους παρακλή-
[καὶ] καὶ «ἰσχυροὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὑπερασπισταὶ»⁶⁴. Ἐχοντας αὐτὴν τὴν πεποιθήσιν ὁ προειρημένος παρακαλεῖ, (ἀπο) ὁ μεγαλομάρτυρας Θεόδωρος «ὡς μάρτυς ὑπὲρ τῶν ὁμοδούλων χρήσεται τῇ παρρησίᾳ [καὶ] πρεσβύσει ὑπὲρ τῆς πατρίδος πρὸς τὸν κοινὸν βασιλέα»⁶⁵.

3ος) Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὑπερεξαιρώντας τὴν «πρὸς τὸν Θεόν» παρρησίαν τῶν ἁγίων καὶ μάλιστα τῶν μαρτύρων, τονίζει, ὅτι «καθὰ περ στρατιῶται τραύματα ἐπιδείξαντες, ἅπερ ἐκ τῶν πολέμων ἔλαβον μετὰ παρρησίας τῷ βασιλεῖ διαλέγονται, οὕτω καὶ οὗτοι τὰς κεφαλὰς, ἃς ἀπετμήθησαν ἐπὶ τῶν χειρῶν βαστάζοντες καὶ εἰς μέσον παράγοντες εὐλόγως ἅπαντες ὅσα ἂν θέλωσι παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν οὐρανῶν συνεῖν δύνανται»⁶⁶.

— Ἡ Ζ' Οἰκουμένηκὴ Σύνοδος, συνοψίζοντας

61. Βλ. «ἀδιαλείπτως μνησκὺν ὑμῶν ποιούμενι, πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου δεόμενος εἰ πως ἤδη εὐδοκῆσαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς» Ρωμ. α' 9-11. — «Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς ἀδελφοί... συναγωνισασθαι μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα ρυσθῶ» Ρωμ. ιε' 20. — «συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει» Β' Κορ. α' 10. — πρβλ. Ἐφεσ. στ' 18. Φιλιπ. α' 19. Κολ. δ' 3. Β' Θεσσαλ. γ' 1. Φιλιπ. 22.

62. Ἰακώβου ε' 16.

63. Μεγ. Βασίλειος, Ἐπιστολὴ 360, Ε.Π. 32, 100.

64. Γρηγόριος Νύσσης, Εἰς Ἀγ. Στέφανον, Ε.Π. 46, 788.

65. Τοῦ Αὐτοῦ, Εἰς μάρτυρα Θεόδωρον, Ε.Π. 46, 745-8.

66. Ἰωάν. Χρυσόστομος, Ἐγκώμιον εἰς τὸν μάρτυρα Ἰουλιανόν, Ε.Π. 50, 667. — πρβλ. εἰκονιζόμενο μὲ βυζαντινὴ τεχνουργία Ἰωάννη Πρόδρομο, ποὺ κρατᾷ σὲ χερί του «τὴν ἀποτμηθεῖσαν ἁγίαν κεφαλὴν» Του (ἐπὶ πινάκῳ). — πρβλ. «Τὰς ἀληθινὰς τῶν ἁγίων ἁς ὑπὲρ σοῦ ἔπαινον, δυσωπήθητι Κύριε» Ἀπολυτίκιον τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τῇ πόλει μαρτυρησάντων 40 Μαρτύρων, 9 Μαρτίου. — πρβλ. «Τῶν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μαρτύρων σου ὡς πορφύραν καὶ βύσσον τὰ αἵματά ἡ Ἐκκλησίᾳ σου στολισμένη δι' αὐτῶν βοᾷ σοι Χριστέ ὁ Θεός· τῷ λαῷ σου τοὺς οἰκτιρμούς σου κατὰπεμψον...» Ἀπολυτίκιον Κυριακῆς ἑορτῆς Ἀγίων Πάντων.

56. Βλ. ἀρχικὴ ἔκδοσις τῆς ἀρχαιοελληνικῆς λέξεως δικαιοσύνη = ἡθικὸς ἄνθρωπος, ἐντιμος, αὐτὸς ποὺ ἐνεργεῖ κατὰ τὰ νόμιμα καὶ ἐκπληρώνει ἐπακριβῶς τὰ καθήκοντά του, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὸν ἡθικὸν νόμο. Ὑποδηλώνεται ἔτσι ὁ ἐνάρετος. Liddell-Scott (Ἀ. Κωνσταντινίδου) Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης (4τομο), ἐκδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, Τόμ. 1ος, σ. 624 (λῆμμα δικαίος). — Δ. Δημητράκου, μνημ. Λεξικόν, Τόμ. 3ος, σ. 2014. — πρβλ. περὶ Σωκράτους ἀρίστου καὶ ἄλλων φρονιμωτάτου καὶ δικαιοτάτου Πλάτωνος, Φαίδων 118Α. — «Ἰωσήφ δέ... δικαίος ἦν» Ματθ. α' 19. — βλ. «Δίκαιον δὲ τὸν Ἰωσήφ λέγει, ὡς οὐκ ἐν μερικῇ ἀρετῇ ὄντα... ἀλλ' ὡς ἐνάρετον ἐν ἅπασιν καὶ ἐν τῇ καθόλου ἀρετῇ ὄντα» (Χρυσ.) Παναγ. Τρεπέλα, Ὑπόμν. Ματθ. Εὐαγγ., σ. 37 (19,1). — πρβλ. «ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶς ἀρετὴ ὅτι» Ἀριστοτέλους, Ἠθικὰ Νικομάχεια Ε2, 1129β, 37. — πρβλ. Ἀριστείδης ὁ δίκαιος καὶ «Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων» Ἀπολυτίκιον ἑορτῆς Συνάξεως Ἰωάννου Προδρόμου (7 Ἰανουαρίου). — πρβλ. Παροιμ. Σολομ. ι' 7.

57. Βλ. «μὴ συναπολέσης δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς... ἐὰν δὲ εὐρεθῶσιν ἐκεῖ... δέκα; καὶ εἶπε [Κύριος]· οὐ μὴ ἀπολέσω ἕνεκεν τῶν δέκα» Γένεσ. ιε' 23-33. — Βλ. καὶ ὑποσημειώσεις μας 14 καὶ 56.

58. Ἐξ ὁδ. λβ' 11-14. — «καὶ εἶπαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πρὸς Σαμουὴλ· μὴ παρσινοπῆσθαι ἀπ' ἡμῶν τοῦ μὴ βοᾶν πρὸς Κύριον Θεόν σου, καὶ σώσει ἡμᾶς ἐκ χειρὸς ἀλλοφύλων» Α' Βασιλ. ζ' 8.

59. Ἐξ ὁδ. λβ' 14. — Πρβλ. πῶς «στὸ ἀπόκρυφο Ἀνάληψη Μωυσέως [1,14], ὁ Μωυσῆς φέρεται ὡς ὁ μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ Ἰσραηλιτῶν» Γ. Γρατσέα, Πρὸς νέα κατὰπαυση..., σ. 120.

60. Β. Μακκαβ. ιε' 12,14.

σχετικά τὰ προηγούμενα, ὁρίζει, ὅτι: «τιμᾶν καὶ μεγαλύνειν ἐδιδάχθημεν... τοὺς καλλινίκους καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσαντας μάρτυρας καὶ τοὺς ἁγίους καὶ θεοφόρους διδασκάλους καὶ πάντας τοὺς ὁσίους ἄνδρας»⁶⁷ καὶ ἐξαιτεῖσθαι τὰς τούτων πρεσβείας, ὡς δυναμένους ἡμᾶς οἰκειῶσαι τῷ παμβασιλεῖ τῶν ὅλων Θεῷ»⁶⁸.

VIII. «Μεσιτεία» ἢ «πρεσβεία» ἢ προσευχή τῶν Ἀγίων πρὸς τὸν Ὑπεράγιον;

Ἀπὸ ὅσα μέχρι ἐδῶ ἔχομε ἀναφέρει, θὰ προσέκυπτε τὸ ἐξῆς ἐρώτημα:

«Ἡ διδασκαλία περὶ πρεσβείας τῶν ἁγίων πρὸς τὸν Θεόν» καὶ ἡ ἐπίκληση αὐτῶν ἀπὸ μέρους τῶν πιστῶν, μήπως ἀποτελεῖ ἀντίθεση καὶ ἀντίφαση πρὸς τὴν ἁγιογραφικὴ διδασχὴ, ὅτι εἶναι «εἰς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δὸς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων»⁶⁹;

Ἀναντίρρητα, ἓνας εἶναι ὁ «ἅπαξ διὰ πάντος» μοναδικὸς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ Θεάνθρωπος! Μόνο διὰ μέσου τοῦ Χριστοῦ ἀξιῶνται ἀσφαλῶς οἱ ἄνθρωποι νὰ σώζωνται. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, τοὺς Ἀγίους δὲν ἀποκαλοῦμε, ἀφοῦ δὲν τοὺς θεωροῦμε οὐσιαστικά, μεσίτες μὲ τὴν ἔννοια πού ἐνέχει ὁ μοναδικὸς μεσίτης Λυτρωτῆς μας. Βλ. «οὐ γὰρ λέγομεν τοὺς ἁγίους μεσίτας»⁷⁰. Τοὺς προσονομάζομε ἔτσι «καταχρηστικά»⁷¹ καὶ ὅχι λοιπὸν μὲ τὴν ἐπακριβῆ σημασίαν τῶν μεσιτῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν πρεσβευτῶν. Πρεσβεύουν οἱ Ἅγιοι ἢ ἄλλοιῶς μεσιτεύουν, ἀλλὰ ἀπολύτως διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνοι δηλαδὴ πρεσβεύουν ἢ «μεσιτεύουν» μὲ τρόπο ταπεινότητος καὶ πάντοτε διὰ μέσου τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Θεοῦ καὶ κοινοῦ μοναδικοῦ Σωτῆρος «πάντων ἡμῶν».

Μάλιστα ἀκόμη καὶ τὴν «Ὑπεραγίαν» Θεοτόκον, ὡς «πρώτην τῶν ἄλλων ἁγίων, ἐπικαλούμεθα εἰς πρεσβείαν, ὡς δὲ τῇ ἑαυτῶν δυνάμει μηδὲν δυναμένων ποιῆσαι, πλὴν τοῦ πρεσβεύειν καὶ ἡμεῖς οὐδενὸς ἄλλου παρὰ ταύτης δεόμεθα, πλὴν τοῦ πρεσβεύειν καὶ ἰκετεύειν τὸν αὐτῆς Υἱὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν»⁷².

67. Σ.Σ. Προσωπικὰ ἀποροῦμε γιατί κατὰ ἀνδροκρατικὸν τρόπο ἀναφέρονται ἄνδρες μόνο καὶ ὅχι καὶ γυναῖκες ἐκεῖ, ἐκτός ἐὰν μὲ τὴ λέξη «ἀνὴρ» ὑποδηλώνεται ὁ ἄνθρωπος γενικά. — πρβλ. στὰ ἑβραϊκά ὁ ἄνδρας λέγεται isch καὶ ἡ γυναῖκα issia. — πρβλ. ἑλληνικὴ λέξη «ἀνδρὶς» ἢ μετὰ ἀνδρὸς ὑπ᾿ ἀνδρος γυνή» Δ. Δ. ἡμ. τρ. ἀκ. οὐ, μνημ. Λεξικόν, Τόμ. 1ος, σ. 484. — Πάντως στὴν Ὑμνογραφία καὶ Εἰκονογραφία, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, οὐδεμία διάκριση γίνεται ἁγίων ἀνδρῶν καὶ ἁγίων γυναικῶν.

68. Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, 4η πράξις, Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima Collectio, Τόμ. 13, σ. 132, σὲ Ν. Μητσοπούλου, μνημ. ἔργ. σ. 364.

69. Α' Τιμ. ο. β' 5-7.

70. Μητροφ. Κριτοπούλου, μνημ. ἔργ. κεφ. 17, σὲ Ἱ. Κ. ἀρ. μίρη, Τὰ Δογματικά II, σ. 421, 488, 549.

71. Ν. Μητσοπούλου, μνημ. ἔργ., σ. 364. — πρβλ. Χρ. Ἀνδρουτσόου, Συμβολική, σ. 396 (ὑποσημ.).

72. Μητροφ. Κριτοπούλου, ἔργ., σὲ Ἱ. Κ. ἀρ. μίρη, ἐνθ' ἄνωτ., II 549, 550. — Ν. Μητσοπούλου, μνημ. ἔργ., σ. 365.

Οἱ Λειτουργιολογικὲς καὶ Ὑμνογραφικὲς ἀνάλογες μαρτυρίες μεσιτείας τῶν Ἀγίων εἶναι πάμπολλες καὶ σημαντικὲς:

α) Στὴ Θ. Λειτουργία Μεγάλου Βασιλείου καὶ Ἰωάννου Χρυσοστόμου (καθὼς καὶ προηγούμενως τοῦ ἀδελφοθέου Ἰακώβου), μετὰ τὸν καθαγιασμὸ τῶν Τιμίων Δώρων, μνημονεύεται, μετὰξὺ ἄλλων, καὶ «τῶν προκεκοιμημένων» «προπατόρων, πατέρων, προφητῶν, ἀποστόλων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, διδασκάλων, καὶ παντὸς πνεύματος δικαίου ἐν πίστει τετελειωμένου» ἢ «ἐν πίστει ἀναπαυσμένων»⁷³.

Ἔτσι προβάλλομε «πρὸς Θεόν» «πρεσβευτὰς καὶ μεσίτας» τοὺς μνημονευομένους Ἀγίους.

Σὲ πολυάριθμους ὕμνους ἐκκλησιαστικούς, κυρίως ἀπολυτικά Ἀγίων, ἀναφέρονται αὐτοὶ ὡς πρεσβευτές, τοὺς ὁποίους παρακαλοῦμε νὰ πρεσβεύουν, ἰκετεύουν ἢ «μεσιτεύουν»⁷⁴, «ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς Κύριον» ἢ «ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν» ἢ «σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν»^{74α} κ.ἄ.

IX. Εὐσταθεῖ ἔνστασι κατὰ τῆς πρεσβείας τῶν Ἀγίων;

Ἡ προτεσταντικὴ ἔνστασι, πὼς ἡ πρεσβεία αὐτῇ τῶν Ἀγίων μειώνει τὸ ἔργο τοῦ Λυτρωτῆ, καὶ «μόνον μεσίτου Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων», δὲν εὐσταθεῖ,

73. Παναγ. Τρεμπέλα, Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι, Ἀθήναι 1935, σ. 115-116, 184. — πρβλ. Ἡ Θεία Λειτουργία Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, Ἐπιστολὰ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου, ἐκδ. 4η, Ἀθήναι 1937, σ. 26.

74. Βλ. α) «Προφητῶν καὶ μαρτύρων πάντες χοροί... ὑπὲρ πάντων πρεσβεύσατε ἐκτενῶς» Μέγα Ἀπόδειπνον, α' Τροπάριον. — «Οἱ ἅγιοι πάντες μετὰ τῆς Θεοτόκου ποιήσατε πρεσβείαν εἰς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς» Μικρὸς Παρακλητικὸς Κανὼν, 7ο Μεγαλυνάριο. — «Μάρτυρες Κυρίου... πρεσβεύσατε» Μαρτυρικὸν ἤχ. πλ. δ', Κατανυκτικὸ Ἑσπερινὸ 2ας Κυριακῆς Νηστειῶν. — πρβλ. «πρεσβεύει» Ἀπολυτικά: Ἀγ. Ἀντωνίου (17 Ἰανουαρ.), Γρηγορίου Θεολόγου (25 Ἰανουαρ.), Ἱερομάρτυρος Χαλαράμπου (10 Φεβρουαρ.), Ἀγ. Γεωργίου (23 Ἀπριλ.). — «πρεσβεύσατε» Τριὼν Ἱεραρχῶν (30 Ἰανουαρίου), 12 Ἀποστόλων (30 Ἰουνίου). — «πρεσβεύει» Ἀγ. Κυριακῆς (7 Ἰουλίου), Συμεὼν στυλῖτου (7 Σεπτεμβρ.), Ἀγ. Διονυσίου ἀρεοπαγίτου (3 Ὀκτωβρ.), Ἰωάν. Χρυσοστόμου (13 Νοεμβρ.), Ἀγ. Νικολάου (6 Δεκεμβρ.). — πρβλ. λατινικούς ὕμνους Δυτικῆς Ἐκκλησίας, σὲ ὑπόσημειώσή μας ἀρ. 44 (ora pronobis... Omnes sancti orate pro nobis).

β) πρβλ. «ἰκεσίαις τοῦ ... Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου» Εὐχὴ ἀπολύσεως Θ. Λειτουργίας καὶ ἄλλων ἱ. Ἀκολουθιῶν. — Σὲ Ἀπολυτικά ἑορταζομένων Ἀγίων βλ.: «Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκετεύει» Μεγ. Ἀθανασίου (19 Ἰανουαρ.), «Ταῖς αὐτοῦ ἰκεσίαις Χριστὸς ὁ Θεὸς σώσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν» Ἀγ. Εὐθυμίου (20 Ἰανουαρ.), «Ὁν ἰκετεύει Θεολόγος» Ἰωάννου Θεολόγου (23 Σεπτεμβρ.), «ἅγιε μεγαλομάρτυς Δημήτριε Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκετεύει» (26 Ὀκτωβρ.), «τῷ Δεσπότη τῶν ὅλων Ἀνδρέα ἰκετεύει» (30 Νοεμβρ.).

γ) πρβλ. «Καὶ σὲ μεσίτριαν ἔχω πρὸς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν» 3ον ἑξαποστειλάριον ἤχ. γ' Μεγ. Παρακλητικοῦ Κανόνος τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

74α. πρβλ. σὲ ἀνωτέρω (σημειώσή μας 74) ἀναλόγους ὕμνους, σχετικὰς φράσεις.

γιατί: "Ὅπως ἀκριβῶς ἐπὶ γῆς ἐπεύχονται οἱ ἄνθρωποι αἰς ἀλλήλους», χωρὶς αὐτὸ νὰ προσκρούει στὴν ἀρχὴν τῶν πάντων⁷⁵, τὴν τὰ πάντα δωρουμένην⁷⁶, ἔτσι καὶ οἱ Ἅγιοι, ἐνῶ δὲν μποροῦν νὰ χορηγήσουν χάρη ἀνάλογη, ὅμως μόνο πρεσβεύουν. Συνεπῶς δὲν μειώνουν αὐτοὶ τὴν ἀξιομισθία τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου Ἐκείνου, ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς χάριτος καὶ παντὸς ἀγαθοῦ^{78α}.

—Ἐξ ἄλλου ἐπικαλούμεθα, εἴπαμε, τοὺς Ἅγίους ὄχι ὡς θεοὺς, ἀλλ' ὡς συνανθρώπους μας φίλους τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀνθρώπινο νὰ αἰσθανώμαστε τὴν ἀνάγκη νὰ μᾶς βοηθοῦν⁷⁷ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Στὴν προκειμένη περίπτωση, χρειαζόμαστε καὶ ζητᾶμε νὰ μᾶς συντρέξουν οἱ Ἅγιοι ὄχι μὲ τὴ δική τους δύναμη, ἀλλὰ νὰ μᾶς συμπαρastaθοῦν ὡς σύμφυχοι ἀδελφοὶ μας μὲ τὶς ὁλόψυχες πρεσβεῖες τους, ἐκζητώντας ἐκεῖνοι γιὰ τὴν χάρη μας «τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ»⁷⁸. Πρβλ. προσευχὴ ἐκτενῆ Ἐκκλησίας γιὰ τὸν δέσμιον Ἀπόστολο Πέτρο⁷⁹.

—Ἐπομένως ἐπικαλούμεθα ὅλοι τοὺς Ἅγίους ὄχι ὡς σωτῆρες καὶ λυτρωτὲς μας, ἀλλὰ ὡς πρεσβευτὲς τοὺς προβάλλομε πρὸς τὸν Θεὸ ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ⁸⁰.

—Οἱ Καλβινιστὲς τῆς Γαλλίας δὲν ἀποδέχονται, πὼς οἱ Ἅγιοι «ὅπως ζῶντες ἐδέοντο ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας, οὕτω καὶ νῦν ἐν οὐρανοῖς δέονται ὑπὲρ αὐτῆς»⁸¹.

Οἱ ἴδιοι Διαμαρτυρόμενοι ἰσχυρίζονται, πὼς οἱ ἀποδεχόμενοι τοὺς Ἅγίους ὡς «πρεσβευτὰς», ἐκλαμβάνουν ἐπίσης ἔτσι τὸν Θεὸν ὡς «ἐπίγειον βασιλέα, δι' αὐλικῶν μεσιτειῶν καμπτόμενον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν»⁸². Τὸ ἐπιχείρημά τους εἶναι ἐντυπωσιακό.

Σὲ ὅσες ὅμως ὀρθόδοξες «θέσεις» ἔχομε ἔως ἐδῶ παραθέσει, φρονοῦμε ὅτι εἶναι σαφὴς καὶ ἀντικειμενικὴ ἡ ἀντίθεσή τους ἐναντι τοῦ καλβινιστικοῦ αὐτοῦ ἰσχυρισμοῦ.

Πῶς ἄρά γε θὰ ἐρμήνευαν οἱ εἰρημέοι Μεταρρυθμιστὲς ἡ ἐπίσης οἱ ψευδομάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά (Χι-

λιαστές), μεταξὺ ἄλλων, τὴν ἀποκαλυπτικὴ σκηνή-εἰκόνα: «ἔχοντες ἕκαστος φιάλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων, ἃ εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων»⁸³;

Πόσο παράδοξο καὶ παράξενο πάντως φαίνεται τὸ θέμα καὶ εἶναι τὸ «γεγονός», πὼς «μάρτυρες» ἡ ἄλλοι ἀθλοφόροι τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐδῶ, ποὺ ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα, ἀποβαίνουν γιὰ μᾶς θερμοὶ βοηθοὶ καὶ συμπαρσταῖτες «ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα»⁸⁴!

Χ. Σχέση στρατευομένης καὶ ἐπουράνιας Ἐκκλησίας.

Ἐφ' ὅσον μεταθανάτια οἱ ψυχὲς τῶν δικαίων ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν, σύμφωνα μὲ τὴν χριστιανικὴ πίστη, διαπροσωπικὲς θεανθρώπινες σχέσεις (Θεοῦ, ἀνθρώπου, συνανθρώπων, κοινωνία καὶ ἐπικοινωνία), εὐνόητο εἶναι, ὅτι ὁ σύνδεσμος, ποὺ συνάπτουν τὰ Μέλη τῆς Ἐκκλησίας στὸ Μυστικὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, παραμένει ἀκατάλυτος ἀπὸ τὸ θάνατο.

Ἔτσι «ἡ ἐπὶ γῆς» στρατευομένη Ἐκκλησία διατελεῖ σὲ συνεχῆ συνανθρωπίνην διαπροσωπικὴ καὶ ψυχροπνευματικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴν «ἐν οὐρανοῖς» θριαμβεύουσα. Αὐτὴ ἡ δευτέρη συναπαρτίζεται ἀπὸ ἐνάρετες καὶ εὐσεβεῖς — ἅγιες φιλόθεες καὶ φιλόανθρωπες ψυχές, καθὼς καὶ ἀπὸ ὅλο τὸν ἐπουράνιο ἀγγελικὸ κόσμον. Οἱ Ἅγιοι, καὶ ἀπογεγραμμένοι «ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς»⁸⁵, παρακινούμενοι ἀπὸ ἀγάπη ἀδελφικὴ γιὰ τὸ ἀγωνιζόμενο Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, πρεσβεύουν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῆς ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ στερεώσεως τούτου⁸⁶. «Ἡ ἐν πρεσβεῖᾳ μεσιτεία αὐτῆ τῶν ἁγίων» ἀποβαίνει ἀπότοκος τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία συνέχει τὰ Μέλη τοῦ Θεανθρώπινου Κοινωνικοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὴ ἄλλωστε ἡ μεσιτεία δὲν μειώνει τὸ μεσιτικὸ ἔργο τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἀφοῦ ἐπιτελεῖται «ἐν ὀνόματι» Ἐκείνου, σύμφωνη ὄντας μὲ τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης Του καὶ κατατείνοντας στὸ σωτήριο ἔργο Του.

«Οἱ ἐπὶ γῆς» πιστοὶ ἐκδηλώνουν ἐξ ἄλλου τὸν σύνδεσμό τους μὲ τοὺς «ἐν οὐρανοῖς» Ἅγίους, ἐνῶ ἐξαίτουνται ἐκεῖνων τὶς δεήσεις πρὸς Θεόν, τιμώντας τους πολλαπλά.

«Οἱ δίκαιοι, ποὺ τιμῶνται ὡς Ἅγιοι τόσο ἀπὸ τὴ δική μας ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ Δυτικὴ, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἐκκλησία, καὶ οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς ἀνήκουν στὴ θριαμβεύουσα-ἐπουράνια Ἐκκλησία, ἀναλαμβάνουν τὶς παρακλήσεις — προσευχὲς τῆς ἀγωνιζομένης (ΣΥΝΕΧΕΙΑ εἰς τὴν σελίδα 285)

83. Ἀποκάλ. Ἰωάννου ε' 8.

84. Πρβλ. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις, βοηθὸς ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα» Ψαλμ. με' 2.

85. Ἀποκάλ. Ἰωάννου κ' 15. — πρβλ. Ἐξοδος λβ' 32.

86. Ἀνδρ. Θεοδώρου, Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας, σ. 125.

75. Πρβλ. «ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς» Μεγ. Βασίλειον, Ὁμιλία εἰς τὴν Ἐξάήμερον α' 92,2, ΒΕΠΕΣ, Ἀθήναι, 1975, Τόμ. 51ος, σ. 187,17.

76 καὶ 76α. Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ, σ. 423.

77. Βλ. ἐτυμολογία καὶ ἐνοιολογία τοῦ ρήματος βοηθῶ (βοη+θέω. Τὸ ρῆμα θέω σημαίνει τρέχω, συνεπὸς «βοηθῶ» δηλώνει τρέχω, σπεύδω πρὸς τὴν βοή = συντρέχω, ὑποστηρίζω, ἔρχομαι εἰς ἀπικουρίαν) Ἰ. Σταματάκου, μνημ. Λεξικόν, σ. 216, 449. — πρβλ. «τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὁμοῖος αὐτῷ» Γένεσι β' 20.

78. Πέτρος Μογίλα, Ὁρθόδοξος Ὁμολογία Γ' 52. — Παναγ. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, Τόμ. 3ος, σ. 394.

79. Βλ. «ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ» προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς γινόμενη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ Πράξ. Ἀποστ. ιβ' 5.

80. Πρβλ. Χρ. Ἀνδρούτσου, Συμβολικὴ, σ. 336. — Πρβλ. «Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου, Θεοτόκε, ὅτι πάντες μετὰ Θεοῦ εἰς σὲ καταφεύγομεν ὡς ἄρρηκτον τεῖχος καὶ προστασίαν» Ὁδὴ Γ' καὶ ΣΤ' Μικροῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον.

81. Χρ. Ἀνδρούτσου, Συμβολικὴ, σ. 404-405. — «οἱ ἐν Γαλλίᾳ Καλβινικοὶ καταφέρονται κατὰ τῶν ἁγίων, διασύροντες αὐτὴν [τὴν τιμὴν] ὡς πανουργίαν τοῦ Σατανᾶ ἀπάγουσαν ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς λατρείας» Αὐτόθι, σ. 404.

82. Χρ. Ἀνδρούτσου, Συμβολικὴ, σ. 405.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΗ ΖΑΧ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ

Πτυχ. Θεολογίας

Ἡ σύγχρονη Ποιμαντική ἐπιστήμη, ἡ ὁποία στίς μέρες μας διέρχεται μιὰ σχετική ἀνάπτυξη, ἔχει θέσει ὡς στόχο της νὰ συμβάλλει κατὰ τὸν καλῦτερο τρόπο καὶ μέσα ἀπ' τὴς δυνατότητες ποὺ διαθέτει σὰν ἐπιστήμη, στὴν σωστή καὶ ἐποικοδομητική ποίμανση τῶν πιστῶν χριστιανῶν. Ἡ Ποιμαντική ἐκτὸς τῶν ἄλλων μεθόδων της κάνει χρῆση καὶ τῆς στατιστικῆς, τῶν στατιστικῶν δεδομένων, ἀπὸ τὴν ἐξέταση καὶ ἀνάλυση τῶν ὁποίων ἀποκομίζει χρήσιμα συμπεράσματα γιὰ τὴν ποίμανση τῶν πιστῶν. Αὐτὴ ἡ στατιστικὴ ἐνασχόληση μὲ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὴ λογικὴ τους, ἴσως φανεῖ σὲ πολλοὺς ψυχρὴ καὶ στενὰ λογοκρατικὴ (ρασιοναλιστικὴ). Τὰ ὑποτιθέμενα ἀρνητικὰ αὐτὰ γνωρίσματα τῆς στατιστικῆς μεθόδου, καθόλου δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν προσχήματα ἀρνήσεως ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου, ἐφόσον τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ αὐτὴ ὑπερκαλύπτουν σαφῶς τὰ ἀρνητικὰ της. Τὰ πορίσματα ποὺ ἐξάγονται ἀπὸ τὴν Ποιμαντικὴ ἐπιστήμη εἶναι σημαντικὰ γιὰ τὴν Θεολογία, ἡ ὁποία μέσω τῆς Ποιμαντικῆς ἀνακαλύπτει καλῦτερους τρόπους προσφορᾶς τοῦ περιεχομένου της, στοὺς πιστοὺς.

Στὴν Εὐρυτανία ὑπάρχουν σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ «Ἡμερολογίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 1987», σελ. 560 - 561, 96 ἐνορίες. Ἀπ' αὐτὲς οἱ 31 ἐνορίες, δηλαδὴ τὸ 1) 3 τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐνοριῶν τῆς Εὐρυτανίας, δὲν ποιμαίνονται σὲ μόνιμη δόση, ἀλλὰ περιστασιακά. Κατὰ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα ἐπισκέπτεται καὶ τελεῖ τὴς ἱερᾶς τελετῆς σ' αὐτὲς, κάποιος ἱερέας κοντινῆς περιοχῆς. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπογραφή τοῦ 1981, ἡ Εὐρυτανία εἶχε 26.182 κατοίκους. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ 4.060 κάτοικοι, οἱ ὁποῖοι ἀντιστοιχοῦν στίς 31 ἀποίμαντες ἐνορίες, εἶναι πασιφανὲς ὅτι στεροῦνται ἐποικοδομητικῆς καὶ σωστῆς ποιμαντικῆς διακονίας, ἐφόσον δὲν ὑπάρχει μόνιμος ποιμένας γιὰ νὰ τοὺς ποδηγετεῖ. Ὁ ἀριθμὸς, βέβαια, τῶν 4.060 κατοίκων εἶναι πλασματικὸς ἂν ληφθεῖ ὑπόψη τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὴν ἀπογραφή τοῦ 1981, κάτοικοι ἀπ' τὴς μεγάλες πόλεις καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ Καρπενησί, ἔσπευσαν νὰ ἀπογραφοῦν στὰ χωριά τους.

Σαφῶς, λοιπόν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποίμαντων ἐνοριῶν στίς 31 ἐνορίες εἶναι πολὺ μικρότερος τοῦ ἀναφερομένου. Τὸ πρόβλημα τῆς ἐλλείπουσας ἢ καὶ ἀνύπαρκτης ποιμαντικῆς διακονίας, δὲν παύει νὰ ὑφίσταται καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτῇ.

Στίς ὑπόλοιπες 65 ἐνορίες —ἀπ' τὴς ὁποῖες οἱ 4 βρίσκονται στὴν πόλιν τοῦ Καρπενησίου—, ὑπηρετοῦν 68 κληρικοὶ —ἀπ' τοὺς ὁποῖους οἱ 7 ἐπανδρῶνουν τὴς ἐνορίες τοῦ Καρπενησίου—. Στούς 61 ἱερεῖς ποὺ ποιμαίνουν τὴς ἀντίστοιχες ἐνορίες τῶν χωριῶν, ἀναλογοῦν 17.022 κάτοικοι, δηλαδὴ ἀναλογοῦν σὲ καθένα

ἱερέα 279 ἐνορίτες. Ἡ ἀναλογία αὐτὴ κρίνεται ἰδανικὴ γιὰ τὴν ἄσκηση ἐποικοδομητικῆς ποιμαντικῆς διακονίας, ἀφοῦ ἡ σύγχρονη Ποιμαντικὴ ἐπιστήμη δέχεται ὡς ἰδανικὴ ἀναλογία γιὰ τὴς ἀγροτικῆς περιφέρειας, τὴν ἀναλογία ἐνὸς (1) ἱερέα γιὰ 500 κατοίκους (βλ. Γουσίδη Ἀλ., Ποιμαντικὴ στὴ σύγχρονη κοινωνία, Θεολογία 1984, σελ. 87 κ.ἐξ.).

Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου στὰ χωριά συνηγορεῖ καὶ ἡ ὑψηλὴ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση τῶν κατοίκων τους, ἡ ὁποία διαφαίνεται στὴν προσέλευση αὐτῶν στὴ Θ. Λειτουργία. Τὰ ποσοστὰ προσέλευσης εἶναι τῆς τάξεως τοῦ 75 μέχρι 90 τοῖς ἑκατὸ τῶν κατοίκων, σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ πολὺ κατώτερα ποσοστὰ προσέλευσης ποὺ παρατηροῦνται στίς μεγάλες πόλεις. Σημαντικὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ποιμαντικῆς διακονίας στὰ εὐρυτανικὰ χωριά, ἀποτελεῖ τὸ μέτριο ἔως χαμηλὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν κατοίκων ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερέων ποὺ ποιμαίνουν αὐτοὺς. Συγκεκριμένα, ἀπὸ τοὺς 61 ἱερεῖς τῶν ἀντιστοιχῶν ἐνοριῶν τῶν χωριῶν, μόνο ἓνας (1) ἔχει πτυχίον ἀνώτατης σχολῆς, μόνο 9 ἔχουν πτυχίον κάποιας ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς, ἐνῶ 27 ἔχουν ἀπολυτήριον Γυμνασίου ἢ Λυκείου καὶ 24 ἔχουν ἀπολυτήριον τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου. Βέβαια, δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἀγνοήσουμε τὴ Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποία φέρουν —ὅταν φυσικὰ δὲν τοὺς ἔχει καὶ αὐτὴ ἐγκαταλείψει— οἱ ὁποιοὶδήποτε μορφωτικοὺ ἐπιπέδου ἱερεῖς καὶ ἡ ὁποία τοὺς καθιστᾷ ἱκανοὺς νὰ ἀνταπεξέρχονται πολλῶν ἀδυναμιῶν, ἀναγκῶν καὶ προβλημάτων, ποὺ τυχόν θὰ δημιουργηθοῦν κατὰ τὴν ἄσκηση τοῦ λειτουργήματός τους. Ἐπίσης, ἀνασταλτικὸ παράγοντα τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου ἀποτελεῖ τὸ ἄσχημο ὁδικὸ δίκτυο τοῦ νομοῦ, τὸ ὁποῖο δὲν ἐπιτρέπει τὴ συχνὴ μετάβαση τῶν ἱερέων στίς ἀποίμαντες ἐνορίες, καθὼς καὶ τὴς συχνότερες ἐπισκέψεις τοῦ Μητροπολίτη Καρπενησίου, στίς ἐνορίες καὶ τῶν πιδ ἀπομακρυσμένων χωριῶν. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι παράγοντες ποὺ δυσχεραίνουν ἢ εὐκολύνουν τὴν ἄσκηση ποιμαντικῆς διακονίας στὰ εὐρυτανικὰ χωριά, τοὺς ὁποῖους κρίνουμε καλὸ νὰ μὴν παραθέσουμε ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Στὴν πόλιν τοῦ Καρπενησίου ὑπάρχουν 4 ἐνορίες, ποὺ ποιμαίνονται ἀπὸ 6 ἱερεῖς καὶ ἓνα (1) διάκονο. Οἱ κάτοικοι τοῦ Καρπενησίου, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπογραφή τοῦ 1981, εἶναι 5.100. Ἀναλογοῦν δηλαδὴ, σὲ καθένα ποιμένα 729 κάτοικοι. Ἡ ἀναλογία αὐτὴ εἶναι ἰδανικὴ κατὰ τὴν Ποιμαντικὴ ἐπιστήμη, ποὺ καθορίζει γιὰ τὴς κωμοπόλεις κατώτερο ὅριο, τὴν ἀναλογία ἐνὸς (1) ἱερέα γιὰ 1.000 - 2.000 κατοίκους (βλ. Γουσίδη Ἀλ., ὁ.π. σελ. 87 κ.ἐξ.). Ἡ ἀναλογία τυγχάνει ἰδανικὴ καὶ στὴν περίπτωσιν ποὺ ὁ πραγματικὸς πληθυσμὸς τοῦ Καρπενησίου εἶναι ὁ διπλάσιος τοῦ ἀναφερομένου στὴν ἀπογραφή, δηλαδὴ περίπου 10.000 κάτοικοι. Τότε σὲ καθένα ποιμένα θὰ ἀναλογοῦν περίπου

1.400 - 1.500 κάτοικοι. Υπάρχουν περισσότερες δυνατότητες για σωστότερη άσκηση ποιμαντικού έργου στο Καρπενήσι. Το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο των κατοίκων των χωριών. Και το ίδιο συμβαίνει με το μορφωτικό επίπεδο των κληρικών της πόλης, απ' τους οποίους οι 2 έχουν πτυχίο ανώτατης σχολής (Θεολογικής), οι 4 έχουν πτυχίο κάποιας εκκλησιαστικής σχολής και μόνο ένας (1) έχει άπολυτήριο του Δημοτικού. Στο Καρπενήσι, άλλωστε, έχει την έδρα της η 'Ι. Μητρόπολη. Η παρουσία του Μητροπολίτη είναι σαφώς πολύ σημαντική, αφού κατά κύριο λόγο, σ' αυτόν αναπόκειται η ευθύνη της οργάνωσης και του συντονισμού των οποιωνδήποτε ποιμαντικών προσπαθειών. Ο Μητροπολίτης αποτελεί την έγγυηση για την ευόδωση των προσπαθειών αυτών.

Πρόβλημα έντοπιζουμε στην άσκηση της λεγόμενης λειτουργικής ποιμαντικής, δηλαδή της ποιμανσης των πιστών κατά κατηγορίες (μαθητές, σπουδαστές, εργάτες κ.λπ.). Η ποιμαντική η οποία θα στόχευε στους μαθητές, έχει ατονήσει ή εξέλπει. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή από τους ιθύνοντες στο θέμα αυτό, γιατί όλοι κατανοούμε ποιά σημασία ενέχει για την 'Ορθόδοξη χριστιανική πίστη, ή σωστή και εποικοδομητική ποιμανση των μαθητών. Σημασία πρέπει να δοθεί και στις άλλες κατηγορίες πιστών, όπως στους σπουδαστές του Τ.Ε.Ι. της πόλης, στους διοικητικούς εργάτες των δύο εργοστασίων κ.λπ..

Από την σύντομη αυτή έκθεση ορισμένων πτυχών του ποιμαντικού έργου στην Εύρυτανία, διαφαίνονται οι δυσχέρειες και οι δυνατότητες, δάσει των οποίων δεν μπορεί ή μπορεί να λειτουργήσει ή ποιμαντική διακονία. Η κατάσταση βελτιώνεται, δέβαια, όπως διαπιστώνουμε από μια αναδρομή μας στα προηγούμενα έτη, αλλά υφίστανται τα προβλήματα που παραπάνω αναφέραμε. Εύχης ή καλύτερα Θεού έργο θα ήταν, αν με συνδυασμένες ενέργειες επιτυγχανόταν ή όσο το δυνατό σωστότερη και πιο εποικοδομητική ποιμανση

των κατοίκων της Εύρυτανίας. Έτσι οι κάτοικοι θα ωφελούνταν, εφόσον θα γνώριζαν καλύτερα τα της πίστης τους, ή 'Εκκλησία θα πρόσθετε συνειδητά πιστούς πλέον άμυνους στο ποίμνιό της και πρώτιστα θα χαροποιούσε τον Θεό, αφού στο όνομα και για τη δόξα Αυτού, γίνονται οι οποιοσδήποτε ποιμαντικές προσπάθειες της 'Ορθόδοξης 'Εκκλησίας μας.

ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Μητροπολίτου Πατρών

ΝΙΚΟΛΑΗΜΟΥ ΒΑΛΛΗΝΔΡΑ

ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ
ΤΟΜΟΣ Α'

'Ανάθιστος 'Υμνος· 'Η 'Ωδή της Θεοτόκου· Θεομητορικόν 'Εορτολόγιον (Γενέσιον, Εισόδια, Εθαγγελισμός, Κοίμησις, 'Απόδοσις), Σύναξις, 'Υπαπαντή, Ζωοδ. Πηγή, 'Αγία Σκέπη, Τιμία 'Εσθής, 'Αγία Ζώνη, 'Εορταί θαυμάτων και Εικόνων Της).

'Ενας ανεκτίμητος «πανδέκτης», πραγματικό θησαύρισμα κηρυγμάτων εποικοδομητικού περιεχομένου, που ανταποκρίνεται στις λειτουργικές και εορτολογικές απαιτήσεις της 'Ορθόδοξου 'Εκκλησίας.

Σελίδες 516, δεχ. 800.

Γράψατε: 'Αποστολική Διακονία, 'Ιασιού 1 — 115 21 'Αθήνα (τηλ. 722.8008).

Βιβλιοπωλείο: Δραγατσάνιου 2, Πλατ. Κλαυθμώνος, τηλ. 322.8637.

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ από την σελ. 261)

προσωπικότητα, τότε θα έχη τον απαιτούμενον σεβασμόν στην προσωπικότητα του άλλου. Αυτή είναι βασική αρχή· να βλέπης τον άλλον ως προσωπικότητα. Και μικρός και άσημος και άμόρφωτος και αν είναι, και οποιανδήποτε συγγένειαν προς αυτόν αν έχης, ή οποιανδήποτε εξάρτησιν και αν έχη από σένα, πάντως είναι προσωπικότης αυτοτελής, και οφείλει ως προσωπικότητα να τον βλέπης: «α ν ε χ ό μ ε ν ο ι α λ ή λ ω ν ε ν α γ ά π η» λέγει ο απόστολος Παύλος (Εφεσ. 4,2). 'Εάν θέλετε ή συνεργασία να προχωρή, θα συνεργάξεσθε με την σκέψιν ότι πολλάκις θα υποχωρήτε· πολλά έπουσιώδη δεν θα τα προσέχετε. Και τότε, εάν κάτι το ουσιαστικόν παρουσιασθή, θα μπορήτε, με αγάπην και με σύνεσιν, να το αντιμετωπίσετε εις την κατάλληλον στιγμήν και με τον κατάλληλον τρόπον. Εάν

προσέχωμεν αυτά τα δύο, την κατάλληλον στιγμήν και τον κατάλληλον τρόπον της λεπτότητος και διακριτικότητος, τότε θα έχωμεν άρμονικάς σχέσεις και ευχάριστα αποτελέσματα εις την συνεργασίαν μας.

'Ιδού λοιπόν πόσα μᾶς διδάσκει μία μικρά έμβόθυνσις εις την λέξιν «α π ο κ ρ ι θ ε ι ς ο 'Ιησοῦς». Και θα πρέπει πάντοτε να το ένθυμούμεθα, ότι δεν είναι σωστό να επεμβαίνωμεν εις τα ζητήματα του άλλου ευκαίρως, ακαίρως και άτόπως και χωρίς λεπτότητα και διακριτικότητα. 'Αλλά πρέπει να γίνωνται αί συστάσεις, αί πατρικαί νοουθεσίαι ή αί φιλικαί υποδείξεις, με την απαιτουμένην λεπτότητα και διακριτικότητα· και θα είναι τότε ο Χριστός εν μέσω ήμῶν ευλογών τον σπειρόμενον σπόρον. Και ή χάρις και ή ευλογία Του θα φέρη το αποτέλεσμα το θετικόν και βέβαιον.

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΠ. ΡΑΜΦΟΣ (1903 - 1986) ΩΣ ΔΙΟΝΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΟΥ

Τοῦ κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΕΟΧΑΡΗ

Θεολόγου - Καθηγητοῦ Ζωσιμαίας Παιδαγ. Ἀκαδημίας

Ἡ εἰς Κύριον ἐκδημία τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς Ἰωάννου Ράμφου (19.10.1986), πρωτοπρεσβυτέρου θεολόγου, Διευθυντοῦ τοῦ Θεολ. Οἰκοτροφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ ἐορτασμός τῆς 50ετηρίδος αὐτῆς δίδουν εἰς ἡμᾶς τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἰδῶμεν τοῦτον ὡς Διευθυντὴν τοῦ προμνησθέντος Οἰκοτροφείου καὶ μάλιστα κατὰ τὴν περίοδον 1955 - 1960 καθ' ἣν ὑπῆρξαν μὲν τρόφιμοι αὐτοῦ.

Διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν ὀρθῶς τὰ ἰδιαίτερα αὐτοῦ προσόντα (ποιμαντικά, ἐπιστημονικά, παιδαγωγικά, διοικητικά) εἶναι ἀναγκαῖον νὰ περιγράψωμεν τοὺς τρόφίμους αὐτοῦ, τὴν πρόοδον κατὰ τὰς σπουδὰς των (πολλοὶ καθηγηταὶ Πανεπιστημίου καὶ Ἀνωτέρων Σχολῶν), τὴν προσέλευσιν εἰς τὸν Ἱερὸν Κλήρον μας (πολλοὶ ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, λαμπροὶ ἱεροκήρυκες, ὁσιώτατοι μοναχοί), καὶ εἰς τὴν στελέχωσιν τῆς Μεσσης Ἐκπαιδεύσεως ἐξ ὀρθοδόξων θεολόγων (ἐπιθεωρηταὶ - ἐκπαιδευτικοὶ Σύμβουλοι, γυμνασιάρχαι, λυκαίρχαι καὶ δόκιμοι καθηγηταί)¹.

Οἱ περισσότεροι τρόφιμοι προήρχοντο ἀπὸ τὰ διάφορα γεωγραφικὰ διαμερίσματα τῆς χώρας μας μὲ διαφορετικὴν νοστορίαν καὶ ποικίλα κοινωνικά ἤθη. Ἄλλοι κατήγοντο ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων χωρῶν τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ἔτεροι δὲ μὲ εἰδικὴν ἀποστολὴν νὰ γίνουν κληρικοὶ ἅμα τῇ ἀποφοιτήσει των ἐκ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τῇ ἐπιστροφῇ των εἰς αὐτάς. Μερικοὶ ἦσαν ἤδη μοναχοί. Δὲν ἔλλειπον ἐπίσης καὶ οἱ ἑτερόδοξοι ὡς καὶ νινεες φοιτηταὶ ἐτέρων Σχολῶν. Ὑπῆρχον φοιτητὰ ἀάμπτοιχοι, μὲ πολλὰ οἰκογενειακά προβλήματα καὶ φοιτητὰ ὑπότροφοι τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων καὶ διαφόρων κληροδοτημάτων, (πλὴν τῶν ὑποτρόφων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν), οἰκονομικῶς εὐρισκόμενοι εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ περισσότερον ζωντοί, κατὰ τὴν συνήθη ἔκφρασιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Αὐτὴν τὴν ποικιλίαν τῶν ὑποτρόφων, οἱ ὅποιοι ἤ-

σαν πολυάριθμοι, εἶχεν ὁ ἀειμνήστος Διευθυντὴς νὰ κατευθύνῃ συμφώνως μὲ τὰς πνευματικὰς ἀπαιτήσεις τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας (ἄρθρον 2ον τοῦ Κανονισμοῦ) καὶ ἕκαστος ἐξ ἡμῶν παρείχεν εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Οἰκοτροφείου μικρὰ ἢ μεγάλα προβλήματα. Ἦτο δὲ ὁ ἅγιος Διευθυντὴς τὸ κρινόμενον πρόσωπον πάντοτε ἀναλόγως τῶν προσωπικῶν μας ἐκτιμήσεων καὶ τοπικιστικῶν ἀντιλήψεων.

Κατὰ τὴν ἀποψιν τῶν θεωρουμένων ὡς συντηρητικῶν ὁ Διευθυντὴς μας ἦτο ἀνεκτικὸς περισσότερον τοῦ δέοντος, κατὰ τὴν ἀποψιν δὲ τῶν θεωρουμένων ὡς κάπως φιλελευθέρων ἦτο συντηρητικὸς. Καθ' ἡμᾶς δὲ ἦτο τὸ κατάλληλον πρόσωπον διὰ τὴν κατάλληλον θέσιν. Γνώστης τῆς ψυχολογίας τῶν νέων καὶ πατήρ ὁ ἴδιος μᾶς ἔδλεπεν ὅλους ὡς πνευματικά του παιδιὰ. Κοινωνικῶς δὲ μεμορφωμένος μᾶς κατηύθυνεν ἀσφαλῶς καὶ διὰ τὴν ζωὴν μας εἰς τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, ἐνθα θὰ ἤσκούσαμεν ἀργότερον τὴν θεολογικὴν ἀποστολὴν μας. Γόνος ἱερατικῆς οἰκογενείας, νησιωτικῆς, συγγενῆς τοῦ ἀειμνήστου Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, Ἀρχ) που Ἀθηνῶν, εἶχεν ὅλην τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ὑποδομὴν διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν μελλόντων ἐργατῶν τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὁ πατήρ Ἰωάννης ἠγάπα καὶ ἐσέβετο τὰς Ἐκκλησιαστικὰς καὶ Ἐθνικὰς Παραδόσεις καὶ ἔστρεφε τὸν νοῦν πρὸς τὸ παρελθόν, πρὸς ὅ,τι ἦτο χρήσιμον, καὶ μᾶς προητοίμαζε διὰ τὸ μέλλον. Τοῦτο προσεπάθει νὰ τὸ ἐπιτύχῃ μὲ τὴν προτροπὴν νὰ μελετῶμεν τοὺς ἱεροὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας, χρησιμοποιοῦντες τὴν Ἑλληνικὴν Πατρολογία τοῦ J. MIGNE, τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀπ. Διακονίας, τὸ ἄλλοτε ἀναγνωστήριον τοῦ Οἰκοτροφείου. Ὁ ἴδιος ἔκαμνεν ἐπιλογὰς ἐκλεκτῶν περικοπῶν αἱ ὁποῖαι ἀνεγινώσκοντο κατὰ τὰ γεύματα καὶ δεῖπνα, εἰς τὴν κοινὴν τράπεζαν.

Τὰς Ἐθνικὰς Παραδόσεις ἐκαλλιέργει διὰ τῆς ὁργανώσεως τῶν Ἡπειρωτικῶν, Ρουμελιώτικων, Μωραϊτικῶν, Κρητικῶν, Κυπριακῶν καὶ ἄλλων Βραδυνῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα τρόφιμοι ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος ἐλάμβανον τὴν εὐθύνην καὶ ὁργάνωνον πλουσίας ἐθνικὰς ἐκδηλώσεις καὶ παρουσίας τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν ἐθνικὸν βίον τούτων. Ἀλησμόνητα θὰ μείνουν τὰ βραδυνὰ διὰ τὴν Β. Ἡπειρὸν μας καὶ μάλιστα ἐκεῖνο τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1954 ἐπὶ τῇ 41ῃ ἀπελευθερώσει τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, καθ' ὃ εἰσηγήθη ἐνώπιον τοῦ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου — ἐν ᾧ ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολ. Σχολῆς Β. Ἰωαννίδης, ὁ Πρίγκιψ τῶν Ἀνακτόρων καὶ λοιπαὶ προσωπι-

1. Συνοπτικῶς συγκεκριμένους ἀριθμοὺς ὄλων τῶν ἐτῶν δύνανται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀνεύρῃ εἰς τὸ Ἑνημερωτικὸν Δελτίον τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 1984 - 85, ἐκδοθὲν ἐπὶ τῇ 50 ετηρίδι αὐτῆς, σ. 2. Τοῦτο συνετάχθη ὑπὸ τοῦ σημερινοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου παν. Ἀρχιμ. κ. Νικολάου Πρωτοπαπᾶ.

Ἀναλυτικῶς πληροφορίας ἀναγινώσκει τις εἰς τὸ Περιοδικὸν «Ἐκκλησία», τεύχη ἀπὸ 1.10.85 ἕως 1.6.86, ἢ εἰς τὸ κυκλοφοροῦσαν ὡς ἀνάτυπον τῶν συνεχῶν ἄρθρων ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἀρχιμ. Νικ. Ν. Πρωτοπαπᾶ, Συνοπτικὴ Ἱστορία τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1985.

κότῃτες τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας τῆς Χώρας— τὸ θέ-
μα ὁ πατὴρ Ἰωάννης Ράμφος, ἀνέπτυξε δὲ τοῦτο ὁ τε-
λειόφοιτος τῆς Θεολ. Σχολῆς κ. Γεώργιος Θεοχάρης
ἐξ Ἀρτῆς Ἡπείρου (σήμερον ἱεροκήρυξ ταύτης π. Μά-
ξιμος) καὶ ἐν συνεχείᾳ ὠμίλησε διὰ τὴν Ἑνωσιν τῆς
Β. Ἡπείρου ὁ Ἀργυροκάστρον Παντελεήμων².

Ὡσαύτως συγκινητικὸν ἦτο τὸ Βραδυνὸν διὰ τὴν
ἀδούλωτον Κύπρον μας μὲ κύριον ὁργανωτὴν τὸν τε-
λειόφοιτον τῆς Θεολ. Σχολῆς Κάζερ ἐκ Κύπρου, ἀγνο-
οῦμενον ἀπὸ τὸ 1974 μέχρι σήμερον.

Τὸ μέλλον μας ὅμως τὸ προητοίμαζε, πέραν τῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν καὶ πατριωτικῶν φρονηματιστικῶν ἐνερ-
γειῶν, μετὰ τῶν ἐπιμόνων προτροπῶν του διὰ τὴν ἐκ-
μάθησιν ξένων γλωσσῶν καὶ διὰ τὴν συνέχισιν εὐρυτέ-
ρων μεταπτυχιακῶν σπουδῶν εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Πολ-
λάκις μᾶς ἔφερνε παραδείγματα νέων καθηγητῶν τοῦ
Πανεπιστημίου, τροφίμων τοῦ αὐτοῦ Οἰκοτροφείου. Πό-
σας φορὰς δὲν τὸν ἐνεθυμήθημεν πάντες σχεδὸν οἱ τρώ-
φιμοι καὶ πόσας φορὰς δὲν θὰ τὸν ἐνθυμηθῶμεν εἰς
τὸ μέλλον!

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐκάλει καθηγητὰς τοῦ
Πανεπιστημίου εἰς τὰ δεῖπνα καὶ μετὰ τὸ Μικρὸν ἢ
Μέγα Ἀπόδειπνον εἴχομεν μετ' αὐτῶν ἀνοικτὸν διά-
λογον ἐπὶ θεολογικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ κοινωνιολογι-
κῶν θεμάτων. Μετὰ συγκινήσεως ἐνθυμοῦμαι τὰς ἐπι-
σκέψεις τῶν ἀειμνήστων καθηγητῶν Ἀμίλκα Ἀλιδι-
ζάτου, Β. Βέλλα, Β. Ἰωαννίδου, Ἰ. Θεοδωρακοπού-
λου, Νικ. Λούδαρη, καὶ τῶν ἐν ζωῇ ὑπαρχόντων σε-
δαστῶν Διδασκάλων μας Γ. Κονιδάρη, Ἀνδρέου Φυ-
τράκη, Τωμαδάκη καὶ πολλῶν ἄλλων.

Τὴν παρουσίαν τούτων συνεπλήρωνον καὶ αἱ ἐπι-
σκέψεις ξένων καθηγητῶν οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τὰς
Ἀθήνας διὰ διάφορα Σεμινάρια ἢ διήρχοντο ἐξ αὐ-
τῶν. Οὕτως εἶχον καὶ τὴν ἐμπειρίαν μετὰ τῆς ἐπι-
κοινωνίας τῶν ἐκ ξένων χωρῶν ἐπιστημόνων, διερμη-
νεῖς τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ ἴδιοι οἱ καθηγηταί μας ἢ καὶ
γλωσσομαθεῖς τρόφιμοι τοῦ Οἰκοτροφείου μας.

Σημαντικὴ ἦτο ἡ προσφορά τοῦ Διευθυντοῦ μας
εἰς τὴν λειτουργικὴν κατάρτισιν μας καὶ ἀγιολογικὴν
ἐνημέρωσιν καθ' ὅσον ἐπέμεινεν εἰς τὴν συμμετοχὴν
καὶ παρουσίαν ὅλων μας εἰς τοὺς ἐσπερινοὺς τῶν Κυ-
ριακῶν καὶ ἑορτῶν, καθ' οὓς ἐγένετο τὸ Θεῖον Κήρυ-
γμα ὑπὸ τῶν τελειοφοίτων καὶ μετὰ ταῦτα ἡ κριτικὴ
τούτου τῇ καθοδηγήσει τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ καὶ πνευ-
ματικοῦ μας. Συντάκτης δὲ ὁ ἴδιος τοῦ Ἡμερολογίου
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπιμελητὴς ἐκδό-
σεων, ἀκολουθιῶν ἀγίων καὶ ἑορτῶν, ἦτο εἰς θέσιν νὰ
ἐπιλύῃ τὰς ἀπορίας μας³.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του εἶχε ἀναπτυχθῇ ἡ Ἐσωτερι-
κὴ Ἱεραποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ὁμάδες φοι-
τητῶν μετέβαινον εἰς τὰς μακρινὰς Μητροπόλεις, ὅπως
εἰς Κατερίνην, καὶ εἰς τὰς πλησιεστέρας Ἀττικῆς καὶ
Μεγαρίδος, Κορινθίας καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐκήρυττον τὸν
Θεῖον λόγον. Ἡ ἐπιλογὴ τῶν φοιτητῶν ἐγένετο ὑπὸ
τοῦ ἰδίου τοῦ Διευθυντοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ὑπο-

διευθυντοῦ. Ὅλοι δὲ οἱ φοιτηταὶ ἐδίδασκον εἰς τὰ Κα-
τηχητικὰ Σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν τὸ πρῶτον ὡς δοητοὶ
καὶ ὕστερον ὡς Κατηχηταί. Εἰδικὰ μαθήματα Ὀμι-
λιτικῆς ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Παν. Ἀρχιμ. Παντελεήμο-
νος Καρανικόλα καὶ Παντ. Μπαρδάκου, ἀμφοτέρων Μη-
τροπολιτῶν σήμερον. Μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἐλάμ-
θανε χώραν τῇ εὐθύνη τοῦ πατρὸς Ἐμμ. Μυτιληναίου.
Εἰς ὅλας τὰς προσπάθειάς του αὐτὰς εἶχεν ὡς δοη-
τοὺς τοὺς ὑποδιευθυντὰς τοῦ Οἰκοτροφείου Παν. Ἀρ-
χιμ. κ.κ. Τιμόθεον Παπουτσάκη (νῦν Ἀρχιεπίσκοπον
Κρήτης), Παντελεήμονα Χρυσοφάκη (νῦν Μητροπο-
λίτην Θεσσαλονίκης), Χρυσόστομον Βέργην (νῦν Μη-
τροπολίτην Χαλκίδος) καὶ Ἀγαθάγγελον Ταμπουρα-
τζάκη (νῦν Μητροπολίτην Νέας Σμύρνης), ἱκανοὺς
πνευματικῶν ἡγέτας, ἐξομολόγους καὶ καθοδηγητὰς
τῶν φοιτητῶν. Ἀξιόλογος ἦτο ἡ παρουσία τοῦ ἀειμνή-
στου πατρὸς Ἐμμ. Μυτιληναίου, πρωτοπρεσβυτέρου,
Διευθυντοῦ Τύπου, συνεργαζομένου καὶ μεθ' ἱκανοῦ ἀ-
ριθμοῦ σπουδαστῶν μετεχόντων εἰς τὴν σύνταξιν τῆς
«Φωνῆς Κυρίου», μεθ' ὧν ὁ κ. Πέτρος Πανταζόπουλος
καὶ ὁ γράφων.

Ὑπεράνω ὅλων τούτων εἶχε τὴν ἀγαστὴν συνεργα-
σίαν καὶ ἐπιστάσιαν τῶν Γεν. Διευθυντῶν, ὅπως τοῦ
ἀειμνήστου Β. Βέλλα (1947 - 57), Μητρ. πρώην Λή-
μνου Βασιλείου (1957 - 58), τοῦ ἔλλογ. Καθηγητοῦ
κ. Ἀνδρέου Φυτράκη, τοῦ Ἐπισκόπου Ἀχαΐας κ. Παν-
τελεήμονος (1962) (νῦν Μητροπ. Κορίνθου), τοῦ Παν.
Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Μπαρδάκου (1963 - 67) (νῦν
Μητροπολίτου Σάμου), τοῦ εὐρυμαθοῦς καθηγ. κ. Εὐ-
αγγέλου Θεοδώρου καὶ ἄλλων πολλῶν μεθ' ὧν εἶχε
σύνδεσμον καὶ ἐπικοινωνίαν⁴ καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρη-
σίν του ἐκ τῆς ὑπηρεσίας.

Τὸ ὅλον ἔργον του ἐνεθάρρυνεν ἡ παρουσία τῶν
δοητῶν ἐπισκόπων τῶν ἐκάστοτε Ἀρχιεπισκόπων μεθ'
ὧν ἦτο καὶ ἡ τοῦ Διονυσίου Ψαριανοῦ, ἐπισκόπου Ρω-
γῶν (νῦν Μητροπολίτου Κοζάνης), τοῦ ὁποίου ἡ θεο-
λογικὴ, ἡ φιλολογικὴ καὶ μουσικολογικὴ κατάρτισις
μᾶς εἶχε καταπλήξει. Τὴν περὶ τὴν μουσικὴν ἐνασχό-
λησιν τῶν φοιτητῶν ἐδοθήει τὰ μέγιστα καὶ ἡ παρου-
σία καὶ ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ εἰς ὅλας τὰς θρησκευ-
τικὰς καὶ ἐθνικὰς ἑορτὰς τοῦ πρωτοφάλτου τοῦ Μητρο-
πολιτικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν κ. Σπ. Περιστέρη, συνοδευο-
μένου πάντοτε ὑπὸ τοῦ θεολόγου Ἀλ. Καρακίτσου, ἐπι-
μελητοῦ τοῦ Οἰκοτροφείου.

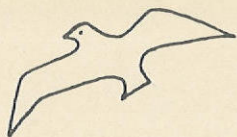
Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ἐν ὀλίγοις ὁ σεδαστὸς Διευθυ-
ντῆς, ὁ ἐπὶ μακρότερον διευθύνας τὸ Οἰκοτροφεῖον, ὁ
ἀειμνήστος πατὴρ Ἰωάννης Ράμφος, ὅστις κατέλειπεν
μνήμην ἀγαθὴν μεταξὺ τῶν τροφίμων καὶ τῶν συνεργα-
τῶν, ἀποτελῶν ἐν ταυτῇ πρότυπον Διευθυντοῦ διὰ
κάθε Θεολογικὸν Οἰκοτροφεῖον, πᾶσαν ἱερατικὴν Σχο-
λὴν καὶ κάθε πνευματικὸν ἴδρυμα ἐνθα προετοιμάζο-
νται ἐργάται τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους.

Ἐστῶσαν δὲ αἱ ἀνωτέρω γραμμαὶ εἰς μνημόσυον
αὐτοῦ ὑπὸ ἐνὸς τροφίμου, ὅστις ἐγνώρισεν πλουσίαν τὴν
ἀγάπην του καὶ τὴν πνευματικὴν του καθοδήγησιν ἐπὶ
τέσσερα καὶ πλεον ἔτη, ὡς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑπολοί-
πων συναδέλφων του.

2. Τὴν ἐκδήλωσιν ταύτην ἐσοχολάσεν εὐμενέστατα ἡ Ἐφη-
μερίδα «Καθημερινή», 23.2.54. Περὶ ταύτης ἀνάγκη περιόδ.
«Ἀνάστασις», τ. Φεβρουαρίου - Μαρτίου 1954, σ. 8.

3. Ἰ. Χ. Κωνσταντινίδου, ἄρθρ. ἸΩΑΝΝΗΣ ΣΠ. ΡΑΜΦΟΣ,
ἐν: ΚΟΙΝΩΝΙΑ, τ. 3, 1986, σελ. 346-348.

4. Ἀρχιμ. Νικ. Ν. Πρωτοπαπᾶ, Συνοπτικὴ Ἱστορία τοῦ
Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου... ἐνθ' ἀνωτ., σ. 82 κ. ἐξ.

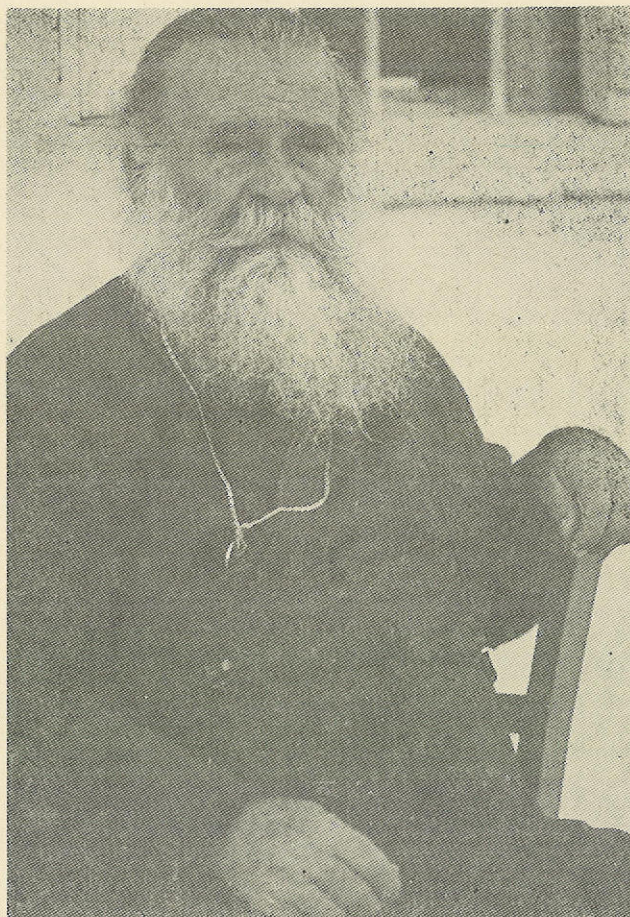
ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

Θεραπευτικός τουρισμός

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Έπ. Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών

Όνομάτων επίσκεψις

Ποιόν μπορούμε ν' αποκαλέσουμε «θεραπευτικό τουρισμό»; Η ΕΡΤ 1 στην έκπομπή της «Έδω και σήμερα» της 18 Αυγούστου 1987 ξενάγησε τους τηλεθεατές της σε μερικές από τις ελληνικές λουτροπόλεις —τριάντα στον συνολικό τους αριθμό—, όπου 300.000 άτομα κάθε χρόνο συνδυάζουν διακοπές και θεραπεία. Οι ιαματικές πηγές και τα ιαματικά λουτρά προσφέρονται σε όσους έχουν ανάγκη για αποκατάσταση της υγείας τους.

Οι μορφές Γερόντων από τα αξιοθέατα «σημεία» στις πνευματικές μας περιηγήσεις (Φωτογραφία (Fidelity Cards).

Πηγές ιαμάτων και ιαματικά λουτρά, όπου ο άνθρωπος μπορεί ν' αναγεννηθεί και νά ξαναβιώσει, υπάρχουν πολύ περισσότερα απ' όσα αναφέρθηκαν στην έκπομπή. Δεν όμιλώ σά νά κατέχω μυστικούς χάρτες στους οποίους έχουν εντοπισθεί κρυφές πηγές και ραβδόσκοποι τις έχουν ανακαλύψει χωρίς νά τις αποκαλύπτουν.

Μιλώ για τις πηγές εκείνες και τὰ μέρη εκείνα, τὰ όποια ιδιαίτερα τώρα τὸ καλοκαίρι επισκέπτονται χιλιάδες τουρίστες, Έλληνες και ξένοι, και εκεί απολαμβάνουν τήν πνευματική τους θεραπεία, αναγεννώνται σωματικά και ψυχικά, αποκτώντας ψυχοσωματική ευεξία και δύναμη για ν' αντιμετωπίσουν τις εθύνες και τις δυσκολίες τού χειμώνα. Είναι τὰ «σημεία» εκείνα που εντάσσονται σε μία πνευματική γεωγραφία, τὰ όποια όταν ένωθούν μεταξύ τους, χαρτογραφούν όδοι-πορικά προσκυνηματικού τουρισμού, υποβάλλουν σχέδια για ευσεβείς αποδημίες και όδοιπορίες.

Τὰ θεμέλιά μου στὰ βουνά

Όταν αναφέρομαι σε τέτοια «σημεία» έννοώ ιερά προσκυνηματα, εκκλησιές όπου υπάρχουν θαυματουργές εικόνες και άγια λείψανα, αγιάσματα, μοναστήρια και ήσυχαστήρια, τόπους που συγκεντρώνουν θρησκευτικές και έθνικές μνημείες, μικρά ξωκκλήσια που πανηγυρίζουν τώρα τὸ καλοκαίρι σπαρμένα στις κορυφογραμμές τών ελληνικών βουνών, ακόμα π ρ ό σ ω π α, που ή φήμη τους έχει ξεπεράσει τήν τοπική έμβέλεια και έλκουν από τὸ πανελλήνιο ανθρώπους που επίζητούν ανάπαυσιν σώματος και ψυχής.

Πολλά απ' αυτά τὰ σημεία τὰ γνωρίζουν πολλοί, άλλα λιγότεροι. Ένορίες, σύλλογοι, οργανώσεις, μικρότερες ομάδες ή παρέες διοργανώνουν προσκυνηματικές εκδρομές, ήμερήσιες ή πολυήμερες επισκέψεις. Μεμονωμένα άτομα και ολόκληρες οικογένειες επίσης βρίσκουν αυτόν τὸν τρόπο ψυχικής και σωματικής ανακουφίσεως αφιερώνοντας ορισμένες ήμέρες μέσα στον χρόνο για τέτοιου είδους πνευματικές αναβάσεις και αναρριχήσεις.

Άλλοι πάλι, στους τόπους που παραθερίζουν, όταν δέν είναι ο τόπος καταγωγής τους, επιδιώκουν νά γνωρίσουν τέτοια σημεία και οργανώνονται κατά τρόπο που νά μπορέσουν νά παρακολουθήσουν σε διαφορετικά μέρη θείες λειτουργίες, έσπερινούς, παρακλήσεις, άγρυπνίες και νά εξομολογηθούν κατά τήν διάρκεια τής

σέ δρόμους ποιμαντικής διακονίας

παραιμιονής τους εκεί σέ περίοδο διακοπών. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἔρχονται σέ καλύτερη ἐπαφή μὲ τὸ πνευματικὸ κλίμα τοῦ τόπου καὶ δίπλα στὶς φυσικὲς καλλονὲς ἀποκομίζουν τὴν ἐκπαγλὴ ὠραιότητα ἐνὸς ἄλλου τοπίου.

Ἀνάγκη ἐνὸς ὁδηγοῦ

Ὑπάρχει ὅμως ἕνας «ὁδηγὸς σημείων» γιὰ τὸν ἔλληνα ἢ ξένο προσκυνητὴ καὶ τουρίστα;* Φαίνεται ὅτι ἕνας παρόμοιος ὁδηγὸς παραμένει εὐσεβὴς πόθος καὶ ἔργο πρὸς ἐνέργειαν. Ἐννοῶ φυσικὰ ἕναν συνολικὸ ὁδηγὸ γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα μὲ ἐμφαση στὰ σημεῖα τῆς Γεωγραφίας πού ἀναφέραμε. Ἀσφαλῶς, στοὺς τουριστικοὺς ὁδηγοὺς πού κυκλοφοροῦν ὑπάρχουν σκόρπιες πληροφορίες δίπλα σὲ ὅλες τὶς ἄλλες, τὶς ἀρχαιολογικὲς, γεωγραφικὲς, ξενοδοχειακὲς, γαστρονομικὲς, φεστιβαλικὲς, φυσικῆς καλλονῆς κ.λπ., πού χάνονται ὅμως ἔτσι ὅπως ἐκτίθενται μὲ τρόπο μὴ συστηματικὸ. Χρειάζεται μία ἄλλη ἐπιδόνησι καὶ ταξινόμησι.

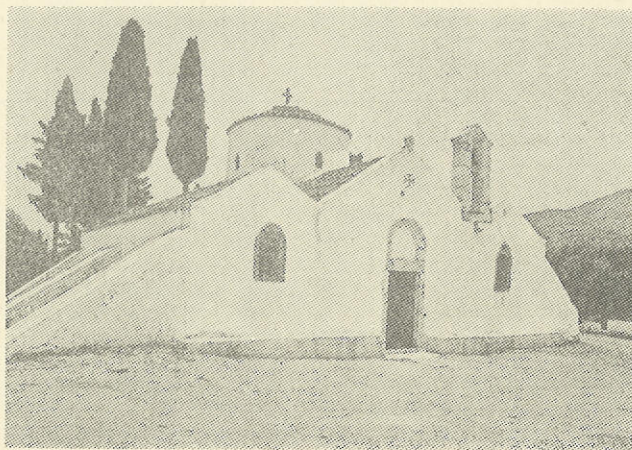
Ὑπάρχουν ἐπίσης ὠραιότατες σειρὲς διδλίων γιὰ μεμονωμένα μνημεῖα καὶ τόπους πού πλουτίζουν τὶς γνώσεις. Τὸ ζήτημα εἶναι πῶς θὰ ἐλκυθεῖ ἡ προσοχή μας πάνω σ' αὐτοὺς τοὺς «ἁγίους τόπους». Ὅταν τελικὰ κάποιος φθάσει μέχρις ἐκεῖ θ' ἀνοίξει τὰ μάτια του καὶ τ' αὐτιά του καὶ τὶς ὑπόλοιπες αἰσθήσεις γιὰ νὰ αἰσθανθεῖ τὸ μεγαλεῖο τοῦ τόπου. Ποιὸς, ὅμως, θὰ χρησιμεύσει ὡς ὁδηγὸς του ὥστε νὰ φθάσει ἐκεῖ;

Ποιὸς θὰ τοῦ πῇ, ὅτι τῆς Παναγίας γίνεται μεγάλο πανηγύρι καὶ λειτουργεῖται ἡ κατάγραφη Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τῆς Κερᾶς στὴν Κριτσά κοντὰ στὸν Ἅγιο Νικόλαο τῆς Κρήτης; Ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ ἕνα τέτοιο παράδειγμα, γιατί μπορεί νὰ δρίσκεισαι λίγα μόλις χιλιόμετρα κοντὰ καὶ νὰ μὴν ἀξιωθείς νὰ λειτουργηθεῖς ἐκεῖ, μέσα στὴν τόσο ὑποδμητικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ναοῦ μὲ τὶς θαυμάσιες βυζαντινὲς τοιχογραφίες τοῦ 13ου - 14ου αἰῶνα ἐπειδὴ δὲν ἔτυχε νὰ πληροφορηθεῖς ἔγκαιρα τὸ γεγονός.

Εὐθύνη καὶ πρωτοβουλία τῶν Ἱ. Μητροπόλεων

Μπορεῖ, λοιπόν, νὰ γίνει μία φιλότιμη προσπάθεια ἐκ μέρους ὅλων τῶν Ἱ. Μητροπόλεων πού δρίσκονται στὴν ἐλληνικὴ ἐπικράτεια μὲ πρωτοβουλία τῶν Σεβασμιωτάτων Ἱεραρχῶν πού θὰ ἐπισημαίνει καὶ θὰ προβάλλει τὸ δικό τους «Το π ο λ ό γ ι ο». Περιληπτικὰ εἶναι δυνατό νὰ περιληφθεῖ στὸ «Ἡμερολόγιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» συναπτὰ στὰ στοιχεῖα πού παρέχονται γιὰ κάθε Ἱ. Μητρόπολη. Μπορεῖ ἀκόμα, ἐκτενέστερα, νὰ προβλεφθεῖ ἕνας δεῦτερος τόμος μὲ λεπτομερειὰ καὶ στοιχεῖα γιὰ ὅλα τὰ δρώμενα καὶ συμβαίνοντα στὶς κατὰ τόπους Ἐκκλησίες μαζί μὲ χάρτες, σκίτσα, φωτογραφίες, διδλιογραφικὲς ἀναφορὲς πηγῶν καὶ ἀξιολογῶν δοθημάτων.

Ἀνάπτυκα ἀπὸ τὴν πιδ πάνω ἐκδοση μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς κάθε Μητροπόλεως μπορεῖ νὰ διανέμονται στὰ Γραφεῖα τῶν Ἱ. Μητροπόλεων καὶ στὰ κατὰ τόπους Γραφεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁργανισμοῦ Τουρισμοῦ (Ε.Ο.Τ.). Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ὁ ἐπισκέπτης θὰ ἔχει συγκεντρωμένες ὅλες τὶς σχετικὲς πληροφορίες πού τοῦ χρειάζονται γιὰ νὰ ὁργανώσει ἐπὶ τὸ ὠφελιμότερον τὴν ἐκεῖ παραμονή του. Ἐνας τέτοιος ὁδηγὸς δὲν εἶναι μόνο χρήσιμος γιὰ τὶς καλοκαιρινὲς μας διακοπές. Ὁλόκληρο τὸν χρόνο μπορεῖ νὰ χρησιμεύει γιὰ τὶς μικρότερες ἢ μεγαλύτερες μετακινήσεις μας.

Παναγία ἡ Κερά, Κριτσά Κρήτης (Φωτογραφία Hannibal).

Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ εὐχηθοῦμε τὴν σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα ὑλοποίηση ἐνὸς τέτοιου σχεδίου καὶ νὰ παρακαλέσουμε τοὺς σεβαστοὺς ἐφημερίους καὶ λοιποὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ νὰ μᾶς ἐπισημάνουν στοιχεῖα πού θὰ ἦσαν χρήσιμα νὰ συμπεριληφθοῦν σ' ἕναν τέτοιο ὁδηγό.

Ἡ πρότασι γιὰ συμπερίληψη τῶν «θεραπευτικῶν τουριστικῶν σημείων» στὸ Ἡμερολόγιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶτε περιληπτικὰ στὸν ἴδιο τόμο εἶτε σὲ παράρτημα δὲν ἀποκλείει ἐκδοση μικρότερων ὁδηγῶν πού θὰ ἀφοροῦν σὲ μεμονωμένες Ἱ. Μητροπόλεις ἢ καὶ ἐκκλησιαστικὲς περιφέρειες. Ὁ ὅλος συντονισμὸς μάλιστα θὰ μπορούσε νὰ ἀνατεθεῖ, ἐφόσον στὴν οὐσία πρόκειται γιὰ ποιμαντικὴ διακονία, στὴν Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικοῦ Ἔργου. Ἡ ἀπόφασι ὅμως αὕτὴ θὰ πρέπει νὰ ληφθεῖ ἀπὸ τὰ ἀρμόδια πρόσωπα.

* Ἐνθυμιόμηναι, ὅτι ὅταν συνυπηρετοῦσαμε στὴν Μόνιμο Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Ποιμαντικοῦ Ἔργου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸν νῦν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Κερκύρας καὶ Παξῶν κ. Τιμόθεο, ἡ ἐκδοσι ἐνὸς τέτοιου ὁδηγοῦ, κυρίως γιὰ ξένους, ἀποτελοῦσε ἕναν ἀπὸ τοὺς πιδ ζωηροὺς πόθους του σὲ συνάρτησι μὲ τὴν ἀσκησι μιᾶς Ποιμαντικῆς τοῦ Τουρισμοῦ.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΙΟΥ ΔΑΠΟΝΤΕ ΓΙΑ ΤΗ ΝΗΣΟ ΣΚΟΠΕΛΟ (1778-1784)

Τοῦ π. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ν. ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ἀπὸ τὸ φ. 6β καὶ 8α-β, τοῦ κώδικος 344 τῆς Ἀγιορειτικῆς Μονῆς τοῦ Ξηροποτάμου¹ μεταγράψαμε καὶ παρουσιάζομε μιὰ σειρά, αὐτογράφων, ἀνεκδότων, σημειωμάτων τοῦ λογίου μοναχοῦ τοῦ 18ου αἰ. Καίσαριου Δαπόντε².

Τὰ ὑπὸ τύπον ἐνθυμήσεων αὐτὰ σημειώματα τοῦ Δαπόντε, ἀφοροῦν τὴν πατρίδα του, νῆσο Σκόπελο καὶ κατὰ κύριο λόγο τὸ πατρικὸ του Μοναστήρι, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, μὲ τὰ μετόχιά του. Καλύπτουν δὲ τὸ χρονικὸ διάστημα ἐξ ἑπείρου ἐτῶν, τόσων δηλ. ὅσων διήρκεσε ἡ τρίτη καὶ τελευταία ἐπίσκεψις τοῦ Σκοπελίτη αὐτοῦ λογίου καὶ μοναχοῦ, στὸ νησί του.

2. Ἐνῶ γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν σημειωμάτων αὐτῶν θὰ γίνῃ λόγος πιὸ κάτω, στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ θέλαμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι εἰς αὐτὰ διασώζονται πολλὰ ἄγνωστα γεγονότα ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς Σκοπέλου, τοῦ Β' μισοῦ τοῦ 18ου αἰ., τὰ ὁποῖα εἶναι σημαντικὰ γιὰ τὴν ἱστορία, κυρίως, τὴν ἐκκλησιαστικὴν τοῦ νησιοῦ.

3. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκδοσὴ τῶν σημειωμάτων ἀκολουθήσαμε τὸν ἐξῆς τρόπο:

1. Περιγραφή τοῦ κώδικος αὐτοῦ βλ. εἰς Εὐδοκίμου Ξηροποταμίου (Δουρουτάνκη) τοῦ Κρητός, Κατάλογος ἀναλυτικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρεί τοῦ Ἀθῶ Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας Βασιλικῆς καὶ Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ξηροποτάμου, Θεσσαλονίκη 1932 σ. 163.

Γιὰ τὸ περιεχόμενο τώρα τοῦ κώδικος προσθέτομε τὰ ἀκόλουθα.

Ἐκτὸς τῶν σημειωμάτων ποὺ ἀφοροῦν τὴ Σκόπελο περιέχονται σ' αὐτὸν καὶ ἄλλα παρόμοια σημειώματα ποὺ ἀναφέρονται:

α. Σὲ καταλόγους βιβλίων ποὺ ἐχάθησαν ἢ ἐδανείζοντο στοὺς πατέρες ἀπὸ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου (φ. 1β, 2α, 5β, 6α).

β. Σὲ διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα (φ. 2β, 7α-β).

γ. Σὲ κάποινα ἱστορικὰ ἢ χρονικὰ γεγονότα σχετικὰ μὲ τὸ Ἅγιον Ὅρος (φ. 3α-β, 6α, 9α-β κ.λ.π.) καὶ ἄλλα πολλὰ.

Τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Ἅγιον Ὅρος σημειώματα, ὑπενθυμίζομε ὅτι ἐτοιμάζονται γιὰ ἐκδοσὴ.

2. Τὴν πληρέστερη καὶ καλύτερη βιογραφία τοῦ Καίσαριου Δαπόντε δημοσίευσε ὁ προηγ. Εὐδοκίμος Ξηροποταμινός, στὸ περ. «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ» τ. 6 (1922), σ. 530-541 καὶ 568-569. Ἡ βιογραφία αὕτη στηρίζεται περισσότερο σὲ ἀνέκδοτες πηγές.

Ἄλλα, ἐπίσης βιβλιογραφικὰ γιὰ τὸν Δαπόντε βλ. στοῦ Εὐθ. Σουλογιάννη, Καίσαριου Δαπόντε, Κανὼν περιεκτικῶν πολλῶν ἐξαιρέτων πραγμάτων, περ. «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» τ. Θ' (1967) σ. 442 σημ. 1. Ἀκόμη βλ. Γεωργίου Ἀντ. Γαλιτή, Ἄγνωστος αὐτόγραφος κώδιξ τοῦ Κων/νου-Καίσαριου Δαπόντε, Θεσσαλονίκη 1976 (ἀνάτυπον ἀπὸ τὸν 20ὸν τ. τῆς Ε.Ε.Θ.Σ. Π.Θ.) καὶ Γ. Θ. Πρίντζιπα, Οἱ λογάδες τοῦ Γένους, Ἀθήνα 1985 (περὶ Δαπόντε σ. 67-100).

α. Τὸ κείμενο τῶν σημειωμάτων μεταγράφεται, μὲ τὴν ὀρθογραφία του καὶ τὴ στίξιν του, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι γραμμένο στὸ πρωτότυπο· δηλ. μὲ τὴν ἴδια σειρά.

β. Ἐμπρὸς ἀπὸ κάθε σημείωμα ἢ ἐνότητα σημειωμάτων³, ποὺ μεταγράφεται τοποθετήσαμε ἀρίθμηση (1, 2, 3...)· καὶ ἐσημείωσαμε τὸ φύλλο τοῦ κώδικος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχεται.

γ. Τέλος, κατὰ τὴ μεταγραφὴ τοῦ κειμένου, πλησίον τῶν ἡμερομηνιῶν καὶ χρονολογιῶν, οἱ ὁποῖες στὸ πρωτότυπο ἔχουν γραφῇ μὲ ἐλληνικοὺς ἀριθμοὺς (α,β,γ...) τοποθετήσαμε τὶς ἴδιες ἡμερομηνίες, χρονολογίες, μέσα σὲ ἀγκύλες, μὲ ἀραβικοὺς ἀριθμοὺς [1,2,3...]⁴.

4. Θεωροῦμε ὑποχρέωσή μας ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν ἡγούμενο τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου π. Ἰωσήφ, τὸν βιβλιοθηκάρειό της π. Ἐφραίμ, τὸ Πατριαρχικὸ Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν καὶ τὴν δ. Ἀλίκη Στουγιαννάκη, καθὼς καὶ τὸ Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἐθν. Τραπεζῆς, γιὰ τὴν κάθε εἰδους βοήθεια, ὥστε νὰ περατωθῇ ἡ μελέτη αὕτη.

Β. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ι. + φ. 6β. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψοῇ [1778] Σεπτ(εμβρίου) [10] 19 ἐσηκώθηκα ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἀπὸ τὸ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ / Χλωροποτάμου⁵, ὁποῦ ἐκάθησα χρόνους δεκατρεῖς⁶ κ(αί) ἤλθα σὺν Θεῷ εἰς Σκόπελον τὴν π(ατ)ρίδα μου, κ(αί) ἀνέβηκα / εὐθὺς ἴσια εἰς τὸ ἅγιον μοναστήριον τῆς Παναγίας μου τῆς Εὐαγγελιστρίας, προσκυνῶ τὸ

3. Μοναδικὴ ἐνότης σημειωμάτων εἶναι ἡ μὲ τὸν ἀρ. 8 (βλ. ΚΕΙΜΕΝΟ), ποὺ ἀναφέρεται στὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο τοῦ Δαπόντε.

4. Λίνου Πολίτη, Ὁδηγὸς καταλόγου χειρογράφων, Ἀθῆναι 1961, σ. 34-35.

5. Ἡ μετονομασία τῆς Μονῆς, ἀπὸ Ξηροποτάμου σὲ Χλωροποτάμου, ὀφείλεται στὸν ἴδιο τὸν Καίσαρι.

«Χαίροις Χειμάρου ἡ Μονή, ἥτις Ξηροποτάμου ἐπωνομάζετο ὡς χθὲς νῦν δὲ Χλωροποτάμου». βλ. Κων/νου Δαπόντε, Λόγοι πανηγυρικοί... Ἐνετίησιν 1778 σ. 105-106. Περὶ τῆς Μονῆς αὐτῆς βλ. προηγ. Εὐδοκίμου Ξηροποταμίου, Ἡ ἐν Ἀγίῳ Ὁρεί Ἀθῶ Ἱερὰ... Μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου, Θεσσαλονίκη *1971.

6. Στὴ Μονὴ Ξηροποτάμου ὁ Δαπόντες δὲν παρέμεινε τόσο διάστημα, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1765 μέχρι τῆς 22 Αὐγούστου 1771· καὶ ἀπὸ τῆς 30 Δεκεμβρίου 1773 μέχρι τῆς 19 Σεπτεμβρίου 1778. Τὸ ὑπόλοιπο χρονικὸ διάστημα, δηλ. ἀπὸ τῆς 22 Αὐγ. 1771 μέχρι τῆς 30 Δεκ. 1773 πῆγε καὶ ἔμεινε στὴ Μονὴ Κουτλουμουσίου. βλ. φ. 4α. 6α. τοῦ κώδικος αὐτοῦ (344). Καὶ Εὐδοκίμου Ξηροποταμίου, Καίσαρ. Δαπόντες, περ. «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ», ἐνθ. ἀνωτ., σ. 534.

/ ὄνομά της, τὸ πατρικὸν καὶ ἐκάθησα, τὸ ὅποιον τὸ ἡῦρα κλεισμένον. Ὁ Πανάγαθος καὶ Παντοδύναμος νὰ τὸ ἀνοίξῃ μὲ μέσον μου καὶ μὲ μέσον Του νὰ μοῦ ἀνοίξῃ τὴν θύραν τοῦ Παραδείσου Του. Ἀμήν /.

2. — Δύο ἀπὸ τὰ βιβλία μου, «Εγκόλπιον Λογικόν»⁷, καὶ «Τράπεζαν Πνευματικὴν»⁸ ἐπρόσφερα τῷ ἀγίῳ Σκοπέλῳ κυρίῳ Ματθαίῳ⁹ / «Τράπεζαν», «Εγκόλπιον Λογικόν» ἔδωκα τῷ κυρ Ἀνθίμῳ ἡγουμένῳ τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Σωτήρος¹⁰. / Ἐτι ἔδωκα τῷ κυρ Κωνσταντίῳ ἡγουμένῳ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγ. Γεωργίου στὴν Ἰτιά¹¹. / Ἐτι ἔδωκα ἐν τῇ χώρᾳ διδασκάλῳ Μωραΐτῃ, ὅπου τὸν εὐχαλano οἱ Σκοπεῖται καὶ ἀνεχώρησε¹². /

3. + Δεκεμβρίου ἀρχὰς ἔλαβα τὸν Μιχάλην εἰς τὸ μοναστήρι διὰ ὑποτακτικόν. /

4. + αψπ' [1780] Μαΐου δ' [4] ἡμέρα Δευτέρα ἔλαβα κοπέλι τὸν Ἀναστάση Γριππιώτην μὲ συμφωνίαν δύο γρόσια τὸν μῆνα. Τὸν ἔδωκα / ἐμπρὸς καὶ ἓνα γρόσι καὶ τὸ μουλάρι νὰ τὸ ἐννοιάζεται, καὶ νὰ κάθεται ἡ γυναίκα του εἰς τὸ μαγαζὶ τοῦ μοναστηρίου¹³. /

5. + Ἀνεκαίνισα τὴν βρύσιν, βαλὼν μάρμαρο μεγάλο καὶ καλόν, καὶ ἐπιγραφὴν, γράφουσιν ὅχι τὸ ὄνομά μου, ἀλλὰ / πάλιν τοῦ μακαρίτου πατρ(ός) μου Χατζῆ Στεφανῆ, καὶ τὸ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἔτος, ὡς ἦτον ἡ πρώτη ἐπιγραφή¹⁴. /

7. E. Legrand, B. H. XVIII, σ. 113 (ἀρ. 718)· τὸ «ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ» ἐξεδόθη τὸ 1770 στὴ Βενετία.

8. E. Legrand, B. H. XVIII, σ. 291 (ἀρ. 939)· ἡ «ΤΡΑΠΕΖΑ» ἐξεδόθη τὸ 1778, στὴν Βενετία.

9. Περὶ αὐτοῦ βλ. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα Α', Ἱστορία τῆς Σκιαθοῦ, Ἀθήνα 1978, σ. 173-174.

10. Πρόκειται γιὰ τὴν Μονὴ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος Σκοπέλου. Περὶ αὐτῆς βλ. Α. Σιγάλα, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς τοῦ Σωτήρος ἐν Σκοπέλῳ, εἰς Ε.Ε.Β.Σ. τ. 16 (1946) σ. 364-369. Π. Λαζαρίδης, Μεσαιωνικὰ Θεσσαλίας-Σποράδων, Α.Δ. τ. 19 (1964) Χρον. Π, σ. 289-290 καὶ Ἀδ. Σάμψων, Ναοὶ καὶ Μοναὶ εἰς τὴν νῆσον Σκόπελον, Ἀθήναι 1974, σ. 20-23 καὶ 207-209. Ὅταν ὁ Δαπόντες εὗρίσκετο στὴ Σκόπελο, τὸ 1784, ἡ Μονὴ αὐτὴ ἔγινε μετόχιον τῆς ἀγιορειτικῆς Μονῆς τοῦ Ξενοφῶντος σύμφωνα μὲ τὸ παρακάτω σημείωμα τοῦ Καισαρίου. «Ὁλὲς τῆς Σκοπέλου ἀπελθόν (ὁ νέος ἡγούμενος τοῦ Ξενοφ. Παΐσιος ὁ Α' τοῦ ἐπαράδωκαν οἱ ἀπόγονοι τῶν κτητόρων τὸ ἱερὸν μοναστήριον τῆς Ἀγ. Μεταμορφώσεως ἔρημον καὶ μανδρὶ γιδοπροβάτων... καὶ τὸ ἐκυβέρνησε καὶ τὸ ἀνθρώπισε καθὼς φαίνεται». Κ. Σάββα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη τ. Γ', Βενετία 1872 σ. 126.

11. Περὶ τῆς Μονῆς αὐτῆς βλ. Ἀδ. Σάμψων, Ναοὶ καὶ Μοναί... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 83 καὶ 219.

12. Εἶναι ἀπὸ τῆς μοναδικῆς εἰδήσεως ποὺ ἔχομε γιὰ λειτουργίαν σχολείου στὴ Σκόπελο στὸ β' ἡμισίον τοῦ 18ου αἰ., μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ὁσίου Ἱεροθέου τοῦ Ἰβηρίτου. βλ. μελέτην μας, Σχεδιάσμα γιὰ τὴν κατάστασιν τῆς παιδείας στὴ Σκόπελο τὴν Τουρκοκρατίαν, ἔως τὸ 1832, περ. «ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ» τ. 5 (1983) σ. 87-89.

13. Τὸ μαγαζὶ αὐτὸ πιστεύομε ὅτι εἶναι τὸ ρακοπωλεῖο, κατὰ τὴ μαρτυρίαν τοῦ Κώδικος τῆς Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ. «Ἐχει καὶ, τρία μαγαζιά κατὰ μέσα εἰς τὴν /χώραν/ τὸ πρῶτον καὶ μεγαλύτερον τοῦ Καισαρίου, τὸ καὶ ρακοπωλεῖον». βλ. φ. 11 τοῦ κώδ. Ξηρ. 193 (ἀρχεῖον Ἐγγράφων).

14. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἑξῆς: «ΤΟΥ ΚΤΗΤΟΡΟΣ ΤΗΣ / ΑΓΙΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΗ ΔΑΠΟΝΤΕ ΓΙΟΥ(Υ) ΙΩ(ΑΝ)ΝΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ / (ΤΟ) ΚΤΗΡΙΟΝ ΚΕ Η ΒΡΥΣΙΣ ΑΥΤΗ /... ΔΨΙΒ' (1712).

6. + Ἐκαμα τὰ στασίδια ὅλα τοῦ ναοῦ καρύτικα¹⁵. /

7. + Ἐβαλε μετάνοιαν ὁ πρῶν Ἐπίσκοπος Θαυμακοῦ κυρ Σεραφεῖμ¹⁶, καὶ ἔγινε κοινοβιάτης τοῦ μοναστηρίου τῆς Παναγίας / τῆς Εὐαγγελιστρίας, καὶ συναδελφός, ἀφιέρωσας ἐν ταυτῇ καὶ ἐν ἐγκόλπῳ ὅλο μάλαμα μὲ μαργαριτάρια καὶ λίθους / πολυτίμους, τιμῆς ὡς εἶπεν αὐτὸς τριακοσίων γροσίων. Ἐτι ἀφιέρωσε καὶ ὠρολόγιον, τὸ ὅποιον κρέμεται μέσα εἰς τὴν / Ἐκκλησίαν. Ὑπεσχέθη δὲ μετὰ θάνατον νὰ εἶναι ἀφιερωμένα καὶ ἀναπόσπαστα καὶ τὰ ἀρχιερατικά του, καὶ τὰ λοιπὰ / πράγματά του, καθὼς εἶναι τάξεις καὶ κανὼν πανταχοῦ ὅλων τῶν ὅσων βάλουν μετάνοιαν εἰς τὰ μοναστήρια. /

8. + αψπα' [1781] Φεβρουαρίου ιε' [15] τῇ Καθαρᾷ Δευτέρᾳ, ἔδωκα τὸν Ἀναγνώστην Ἀντώνιον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον¹⁷. /

Ἀπριλλίου ιε' [15]: Ἐστεῖλα τῷ διδασκάλῳ διὰ χειρὸς τοῦ Ἀντώνη γρόσια δύο ἀπὸ δέκα γρόσια τὸν ἐτήσιον μισθόν. /

Ἐδωκα καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ Μαρδίτζα δύο γρόσια ἀπὸ τὰ ἐξ ὅπου τῆς εἶπα νὰ τῆς δίδω διὰ τὸ ψωμί του. /

Ἐδωκα ἔτι τῇ αὐτῇ γρόσι ἐν Ἰουνίου πρώτῃ. / Ἐστεῖλα τῷ διδασκάλῳ διὰ χειρὸς τῆς μητρὸς γρόσια δύο τῇ μνήμῃ τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων. /

Ἐδωκα ἔτι τῇ μητρὶ αὐτοῦ γρόσι ἐνάμισιν, Αὐγούστου ζ [7]. /

Ἐστεῖλα τῷ διδασκάλῳ διὰ χειρὸς τοῦ Ἀντώνη μαθητοῦ του γρόσια δύο Σεπτέμβριον, ἀνήμερα τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. /

Ἐστεῖλα τῇ μητρὶ αὐτοῦ διὰ χειρὸς τῆς Ὅρας ἔτι ἐν γρόσι Νοεμβρίου ιε' [15]. /

Ἐτι τῇ μητρὶ αὐτοῦ ἐν γρόσι αψπβ' [1782] Φεβρουαρίου κα [20]. Καὶ ἐπληρώθη ὁ πρῶτος χρόνος. Ἐπέρασεν καὶ μισὸ γρόσι [ὁ] δὲ β' ἀρχὴ πρὸς τὸν δεύτερον / τὸν χρόνον. Ἐτι τῷ διδασκάλῳ αὐτοῦ γρόσια τρία. / Ἐτι τῷ διδασκάλῳ γρόσια δύο διὰ χειρὸς τοῦ Ἀναγνώστη Ἀπριλλίου ιε [15] καὶ τὸν εὐγάλα ἀπὸ τὸ σχολεῖον. /

Μαΐου η [8] μίαν ζουλώταν¹⁸ διὰ τὰ παπούτσια του. /

αψπγ' [1783]. Τὸν Φεβρουάριον δύο γρόσια

Τὴν ἐπιγραφὴν ἐδημοσίευσαν οἱ Π. Λαζαρίδης, Α. Δ. ἐνθ, ἄνωτ., σ. 287, καὶ Ἀδ. Σάμψων, Ναοὶ καὶ Μοναί... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 201 σημ. 3.

15. Δηλ. κατασκευασμένα ἀπὸ ξύλο καρυδιᾶς.

16. Μητροπολίτου πρ. Λήμνου Βασιλείου Ἀτέστη, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθῆναις 1975, σ. 280.

17. Ἄλλη μία πληροφορία γιὰ λειτουργίαν Ἑλληνικοῦ, πλὴν ἰδιωτικοῦ, σχολείου στὴ Σκόπελο. βλ. καὶ σημ. 12.

18. Ζλώτα ἢ νέα ζλώτα, νόμισμα ποὺ κυκλοφοροῦσε στὴν Ὀθωμ. Αὐτοκρατορίαν, τὸν 18ο αἰ. ἴσο πρὸς 90 ἄσπρα. Πηγε-λόγος Στάθης, Τὸ ἀνέκδοτο ὁδοπορικὸν τοῦ Χρυσάνθου Νοταρᾶ, εἰς Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικά, τ. Α' (1984) σ. 198 σημ. 55 καὶ σ. 200 σημ. 67.

διὰ βρακί του κ(αί) μίαν ζλώτα διὰ τὰ παπούτζια του¹⁹.

Τὸν Ἀπρίλλιον πλησίον τοῦ Πάσχα διὰ τὸ τζό-
χινο καζακί του γρόσια τέσσερα κ(αί) μισό.

Τῇ μητρὶ αὐτοῦ ὅταν ἀρρώστησε παρ(άδες) 20,
τῷ δὲ υἱῷ αὐτῆς χάριν παράδες 12.

9.+ Τῷ αὐτῷ ἔτει αψπγ' [1783] Ὁκτωβρίου
η' [18]. Ἦλθεν ὁ παπα-Ἰγνάτιος τοῦ Λαμπάδη,
κ(αί) ἐσυμφώνησε μετ' ἐμοῦ εἰκοσιπέντε γρόσια τὸν
χρόνον / διὰ ἐφημέριος τῆς Παναγίας κ(αί) τὸν
ἔδωκα εὐθὺς τρία γρόσια // φ. 8α.

10.+ Ἐν ἔτει αψπα' [1781] Σεπτεμβρίου κ'
[20]. Ἦλθεν ὁ μοναχὸς Διονύσιος ἀπὸ τοῦ Ἁγίου
Ὄρος διὰ νὰ μείνῃ ἐδῶ εἰς τὸ μοναστήριον τῆς ἐν
Σκοπέλῳ / Παναγίας Εὐαγγελιστρίας ἕως τέλους
εἶπε.

11. Σεπτεμβρίου κστ' [26]. Ἐπῆρα τὸ παιδί
τοῦ Γιάννη διὰ νὰ δουλεύῃ μὲ μισθὸν τὸν μῆνα ἕνα
γρόσι κ(αί) τζαρούχια.

12.+ Ὁκτωβρίου α' [1]. Ἦλθεν ὁ Διονύσιος ὁ
Ἀναγνώστης μοναχός. Κ(αί) ἐσυμφώνησα αὐτὸν δε-
καπέντε γρόσια τὸν χρόνον κ(αί) ἔδωκα αὐτῷ εὐθὺς
γρόσια ἕξ. / Νοεμβρίου γ [3] ἔδωκα αὐτῷ γρόσι
ἐναήμισι.

13.+ αψπβ' [1782] Φεβρουαρίου ε [5] Ἀν-
μερα τῇ Καθαρᾷ Δευτέρᾳ ἄρχισε βαρύτατος χειμὼν,
ἔπεσε πολλὴ χιὼν, πάρα πολλὴ ἕως ἐσπέρας Τετάρτης
Ἐτζακίς/θησαν ἐλιαῖς, ἐξηράνθησαν πορτοκαλιαῖς
κ(αί) λεμονιαῖς, κ(αί) τοῦ κήπου τοῦ μοναστηρίου
μου. Ἐφύφησαν κοσσύφια πολλότατα, πέρδικαις /
ξυλόκοιταις, κ(αί) ἄλλα πουλιά, φορτώματα ψόφια
ὑπῆγα εἰς τὸν χώραν. Ἐκλείσαν ἡ στραταῖς κ(αί)
τὰ σοκάκια, ἔπεσαν ταρατzaῖς, κ(αί) ἄλλα ὑψώματα.
Κοντολογῆς ἀπεριγραπτος χειμὼν κ(αί) ἀμνημόνευ-
τος. Πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων τοιοῦτος δὲν ἔγινε.
Βλάχικος, μπογδάνικος χειμὼν κ(αί) ὄχι, ὄχι Σκο-
πελίτικος ἔγινε. Δὲν ἐβάσταζε δὲ πολὺ, ὅτι μετὰ μίαν
ἐβδομάδα ἐφύσησε νότος, ἡμέρωσεν ἡ ἀγριότης τοῦ
καιροῦ κ(αί) ἔλυσεν ἡ χιὼν. / Διπλοῦς, κ(αί) τρι-
πλοῦς ἔγινεν εἰς τὸ Ἁγιον Ὄρος, ὡς μετ' ἔγραψαν,
κ(αί) τὰ ρηθέντα κακὰ ὁμοίως τριπλάσια. Ἐφύφησαν
δὲ κ(αί) τριάντα μου μελίσσια κ(αί) ἄλλων πολλὰ.

14.+ Ἰουνίου η [8]. Ὁ παπα Δαμασκηνὸς
Ζαγοριανὸς ἀγοραστὴς τοῦ μονηδρίου τῶν Ἁγίων
Ἀρχαγγ(έλων)²⁰, τοῦ μετοχίου τῆς Παναγίας τῆς
Εὐαγγελιστρίας, / ἀπελθὼν μαζὶ μετ' τὸν Γέρο Στέ-

φανον Καλόγηρον τοῦ μοναστηρίου τοῦ Προδρόμου²¹,
μὴν εἶχαν σώσει νὰ πάγουν, ἐκεῖ κάτω εἰς τὸν αἰγια-
λὸν νὰ εὐγάλουν / πεταλίδαις, ἐπνίγηκεν, ὡς εἶπεν
ὁ Στέφανος ἀφ' οὗ μόνος ἐγύρισεν. Ἐγκατάλειψις
Θ(εο)ῦ φανερά, διὰ τὴν ἀνευλάβειαν αὐτοῦ κ(αί)
ἀμέλειαν ὁποῦ / εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν ἀκολουθίαν,
κ(αί) εἰς τὰ θεῖα, κ(αί) ἐξεναντίας μεγάλῃ ἐπιμέ-
λειαν εἰς τὰ γήινα, ἐλαιῶνας, ἀμπέλια, χωράφια κ(αί)
ἄλλα / παρόμοια²². Φρίζατε οἱ ἀναγινώσκοντες, κ(αί)
διορθωθῆτε, ἵνα μὴ κ(αί) ἐσεῖς ἐγκαταλειφθεῖτε,
κ(αί) πάθετέ τι παρόμοιον πάθος, κ(αί) Χαθῆτε.

15.+ Ἐφερα μάστορην εἰς τὸ μοναστήρι, κ(αί)
ἐδιόρθωσα τὸ παρακλῆσι τοῦ ἁγίου Νικολάου²³. Ἄλλα
ἔξ ἄλλου τὸ ἔκαμα τὸ ἐπαλάμισα, τὸ ἀσβέ/στωσα, τὸ
ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πόρτας παραθύριον ἀνοιξα, ὁποῦ
πρῶτα δὲν ἦτον, τὸ τέμπλον ἔκαμα, κ(αί) τὰς εἰ/κό-
νας εἰς τὸ Ἁγιον Ὄρος ἔστειλα, κ(αί) τὰς ἐπλυναν,
κ(αί) τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Νικολάου ἔφερα κ(αί)
ἔβαλα, ὁποῦ πρῶτα δὲν ἦτον, κ(αί) τὸν / πολυέ-
λεον, κ(αί) τὸ ἐταβάνωσα ἄνωθεν. Κ(αί) οὕτως
ἐκαλωπίσθη, κ(αί) ἐστολίσθη ὁ ναὸς ὡς φαίνεται,
δόξα τῷ Θ(ε)ῷ.

16.+ Τὸν αὐτὸν καιρὸν κ(αί) τὰ δύο εἰκονο-
στάσια τὰ χρυσᾷ με τοὺς σκαλιστοὺς στύλους / ὁποῦ
εἶναι εἰς τὰς κάτω δύο κολώνας τοῦ καθολικοῦ /
ἡγῶν τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, προσκυνούμεν τὴν
δόξαν τῆς, ἔφερα κ(αί) ἔστησα, ὁποῦ δὲν ἦταν πρῶ-
τα, κ(αί) εἰς μὲν τὸ δεξιὸν / εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Δε-
σπότη Χ(ριστο)ῦ, προσκυνούμεν τὸ ὄνομά του, μο-
σχόβικη θαυμαστή. Εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸν εἶναι ἡ εἰκὼν
τοῦ / Τιμίου Σταυροῦ, ἡ δύναμις του νὰ μᾶς διαφυ-
λάττῃ, [[τῇ]]^{23α}. μοσχοβικὴ κ(αί) αὐτή. Τὴν ἔφερε
δὲ αὐτὴν ὁ Κωνσταντῆς υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ μου Γιαν-
νάκη.

17.+ αψπγ [1783]. Ἐδιόρθωσα κ(αί) τὸ πα-
ρακλῆσιον τῆς ἀπάνω Παναγίας²⁴ ὁποῦ εἶναι εἰς τὸν
μῦλον, ὁμοῦ κ(αί) τὸ παρακλῆσιον τοῦ ἁγίου / μεγα-
λομάρτυρος Γεωργίου²⁵, τὴν ἁγίαν εὐχήν τοὺς νὰ ἔχω-

21. Τὸ ὄνομα τοῦ μοναχοῦ Στεφάνου μαρτυρεῖται σὲ Πα-
τριαρχικὸ Συνδικτὸν Γράμμα, τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου Β'
τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, τὸ ὁποῖον ἀπελύθη κατὰ μῆνα Σεπτέμ-
βριον τοῦ 1775. Τὸ Γράμμα ἐδημοσίευσεν ὁ Τρ. Ε. Εὐαγγελί-
δης στὸ βιβλίον του, Ἡ νῆσος Σικιάθος καὶ αἱ περὶ αὐτὴν νησί-
δες, Ἐν Ἀθήναις 1913 σ. 184-185. Τὸ πρωτότυπὸν του εὐρί-
σκεται στὴ Μονὴ Προδρόμου.

22. Μέχρι σήμερον φαίνεται ἡ καλλιέργεια ποῦ ὑπῆρχε στὴν
περιοχὴ τοῦ Ἁγ. Ταξιάρχου. Ἐπίσης ἡ ρεματιά ποῦ κατε-
βαίνει ἀπὸ τὸν Ἁγ. Ταξιάρχη καὶ φθάνει στὴ θάλασσα, ὀνο-
μάζεται μέχρι σήμερον, «τοῦ Δαμασκηνοῦ τὸ ρέμα».

23. Τὸ παρεκκλήσιον αὐτὸ βρίσκεται, ἀριστερά, καθὼς εἰς-
ερχόμεθα στὴ Μονή. Βλ. ὀλίγα περὶ αὐτοῦ εἰς Π. Λαζαρίδην,
Α. Δ. ἔνθ' ἄνωτ., σ. 287.

24. Περὶ αὐτοῦ βλ. Ἀδ. Σάμψων, Νεοὶ καὶ Μοναί... ἔνθ'
ἄνωτ., σ. 196-197.

25. Περὶ αὐτοῦ βλ. Π. Λαζαρίδην, Α. Δ. ἔνθ' ἄνωτ., σ.
287, καὶ Ἀδ. Σάμψων, Νεοὶ καὶ Μοναί... ἔνθ' ἄνωτ., σ. 79-
81.

19. Ὁ Δαπόντης ἐδῶ μᾶς παρουσιάζει τιμὲς κάποιων ἀγα-
θῶν.

20. Πρόκειται γιὰ τὸ μονῆριον τοῦ Ἁγίου Ταξιάρχου ποῦ
βρίσκεται στὴ θέσιν «Βάτος». Περὶ αὐτοῦ βλ. Ἀδ. Σάμψων,
Νεοὶ καὶ Μοναί... ἔνθ' ἄνωτ., σ. 181-183 καὶ 209-210.

Στὸ μονῆριον αὐτὸ ἔζησε καὶ ὁ Ὅσιος Ἱερόθεος Ἰβηρί-
της. Τ. Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἱερόθεος Ἰβηρίτης ὁ Πελοποννή-
σιος, Ε.Ε.Β.Σ. τ. 32 (1963) σ. 100.

μεν, κάτω εις τὸ μετόχι²⁶. Ἐφύτευσα κ(αι) τὸν ἐλαιῶνα ὅπου εἶναι εἰς τὸ / πλησίον χωράφιον με ἐλαίας ἀπάνω κ(αι) κάτω μέσα εἰς τὸ ρέμα ὑπὲρ τὰς ἑκατόν. Τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐφύτευσα / κ(αι) ἐδῶ ἀπάνω εἰς τὸ μοναστήριον ἀπὸ τὸ ἕνα κ(αι) ἄλλο μέρος ὑπὲρ τὰς εἴκοσι. Ἐὰν ἔχω ζῶν παρὰ τοῦ ζωοδότου / κ(αι) ζήσω μελετῶ νὰ φυτεύσω κ(αι) ἄλλας, κ(αι) ἐδῶ κ(αι) κάτω εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον. / φ.8β.

18.+ αψπδ' [1784] Ἀρχαῖς Ἀπριλλίου διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν Σκοπελιτῶν, κ(αι) ἐξαιρέτως τὴν ἀνευλάβειαν, ἦλθεν πανοῦκλα εἰς Σκόπελον²⁷. Ἐφυγαν οἱ ἄνθρωποι / ἀπὸ τὴν χώραν ὑπῆγαν εἰς τὰ μοναστήρια²⁸, κ(αι) ἔξω εἰς τὰ καλύβια²⁹ ὅπου ἔχουν εἰς τὰ ἀμπέλια κ(αι) περιβόλια τοὺς κ(αι) διεσκορπίσθησαν παντοῦ / ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. Τὴν ἔφερεν ἕνας ξένος καραβοκύρης ὄντας ἄρρωστος με τὴν πανοῦκλα, Ζαγοριανός. Εὐγῆκεν ἔξω ἀπὸ / τὸ καῖκι του τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα, ὑπῆγεν ὁ ἀθεόφοβος κ(αι) ἐμπαρμπερίσθηκε, κ(αι) ἐκίνησεν, ἔφυγε. Τὸν ἐμπαρμπερίσθησε δὲ ὁ Δημήτρης / τὸ Στρατόπουλο, τοῦ Στρατῆ τοῦ υἱός, κ(αι) μεθ' ἡμέρας ἀπέθανε κ(αι) αὐτὸς κ(αι) ὁ ἀδελφός του Διαμάντης ὁ Ρακοπούλης κ(αι) ἡ ἀδελφή του κ(αι) ὁ ἄνδρας της κ(αι) τὸ / παιδί της κ(αι) ἄλλοι ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι. Ἐμείνε μόνον ὁ τρίτος ἀδελφός Γεώργης ἕως τῆς σήμερον Ἀπριλλίου τέλος. Ἀπέθανε κ(αι) ἡ μεσολυγίτσια καλο/γραία Μελάνη ἡγουμένη εἰς τὸ τοῦ Σ(ωτῆ)ρος μοναστήριον³⁰.

19.+ Τῷ αὐτῷ ἔτει Ἰουλίου γ [3]. Διὰ τὴν πολλὴν ἐνόχλησιν κ(αι) ἀρπαγὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου Γιάννη ἄφρηκα με λύπην τῆς καρδίας μου τὸ παιδιόθεν / πολυπόθητόν μου, πολυτιμὸν μου, ἄγιόν μου, κ(αι) πατρικὸν μου μοναστήριον τῆς Παναγίας μου Εὐαγγελιστρίας³¹, μεγάλη ἡ χάρις Τῆς, κ(αι) ἐπι-

26. Ἡ περιοχὴ ὀνομάζεται μέχρι σήμερα «μετόχι». Ἐκεῖ, μάλιστα ὑπάρχει καὶ μία παλαιὰ βρύση, στὴν ὁποία εὐρίσκεται ἡ ἐξῆς ἀνέκδοτος ἐπιγραφή: «ΒΡΥΣΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΑΤΖΗ ΣΤΕΦΑΝΗ ΔΑΠΟΝΤΕ ΤΟΥ ΙΩ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ 1697». βλ. τὰ σχετικὰ μετὰ τὴ Μονὴ Εὐαγγελισμοῦ ἔγγραφα εἰς, Γ. Α. Κ. Μοναστηριακά φάκ. 474.

27. Ἐπιδημία πανώλους μαρτυρεῖται καὶ τὸ 1724. Πρ. Λεοντόπουλος, Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἱερόθεος Πελοποννήσιος ὁ Ἰβηρίτης καὶ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, περ. «ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΜΕΛΩΔΟΣ» τ. Α' (1932-1933) σ. 285-287.

28. Οἱ κτήτορες μοναστηρίων, ἀκόμη καὶ ὅταν ἀφίερωναν αὐτὰ σὲ κάποια Μονὴ ὡς μετόχια, στὰ ἀφιερωτήρια ἔγγραφα ἐσημείωναν, ὅτι σὲ καιρὸ πανοῦκλας ἢ ἄλλης ἀνάγκης, ἔπρεπε νὰ τοὺς παραχωροῦνται κελλία, ὥστε νὰ διαμένουν ἐκεῖ. βλ. σχετ. τὸ ἀφιερωτήριο ἔγγραφο τῶν κητόρων τῆς Μονῆς Ταξιαρχῶν Γλώσσης, πρὸς τὴ Μονὴ Ξηροποτάμου, εἰς Εὐδοκίμου Ξηροποταμινοῦ, Ἡ Ἱερά Μονὴ Ξηροποτάμου... ἐνθ. ἀνωτ., σ. 92-93.

29. Καλύβια μέχρι σήμερον στὴ Σκόπελο ὀνομάζονται οἱ ἀγροικίες.

30. Τὸ ὄνομα τῆς Μοναχῆς αὐτῆς μαρτυρεῖται καὶ σὲ μία ἐπιγραφή εἰκόνας, ποὺ βρίσκεται στὸ παρεκκλήσιο τῆς Μονῆς Μεταμορφώσεως, «Ἀγ. Ἰωάννη Θεολόγο, Ἀδ. Σάμψων, Ναοὶ καὶ Μοναί... ἐνθ' ἀνωτ., σ. 112.

31. Κατὰ τὴ διαμονὴν του στὴ Μονὴ Εὐαγγελισμοῦ ὁ Κασάριος συνέγραψε τὸ ἀνέκδοτον ἔργον του, «ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ κ.λ.π.», τὸ ὁποῖο ἀπόκειται στὰ Γ.Α.Κ. χειρ. ἀρ. 193 (Κων. Ἀθ. Διαμάντη, Τὰ περιεχόμενα τῶν

στρέ/φας ἦλθα πάλιν, εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, εἰς τὸ Ἱερὸν κ(αι) δευτερόν μου μοναστήριον τοῦ Χλωροποτάμου³².

Γ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Εἶναι βέβαιο, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ σημειώματα ἐγράφησαν στὴ Σκόπελο, ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1778 μέχρι τῆς ἀρχῆς Ἰουλίου τοῦ 1784, κατὰ τὴν ἐκεῖ παραμονὴν τοῦ Δαπόντε.

Ἡδὴ εἶναι ἡ τρίτη καὶ τελευταία ἐπίσκεψις, τὴν ὁποία πραγματοποιεῖ ὁ Σκοπελίτης αὐτὸς μοναχὸς στὴν πατρίδα του, μετὰ τῆ φυγῆς του, γιὰ τὴν Πόλη καὶ μετὰ τῆ Βλαχία κ.λ.π. ὅπου πῆγε νὰ μορφωθῇ καὶ νὰ ἐργασθῇ³³. Ὅμως, ποῖος ἦταν ὁ λόγος, ὥστε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν μετάνοιάν του, τὴ Μονὴ Ξηροποτάμου δηλ., γιὰ νὰ ἔλθῃ στὴ Σκόπελο, ὅπου μάλιστα θὰ παραμείνῃ ἱκανὸ χρονικὸ διάστημα;

Ἀπὸ τὸ περιεχόμενα τῶν σημειωμάτων αὐτῶν συμπεραίνουμε, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ μοναχὸς σκόπευε νὰ τακτοποιήσῃ τὸ πατρικὸ του μοναστήρι καὶ νὰ τὸ ὀργανώσῃ, ὥστε νὰ γίνῃ καινόβιο· κάτι δηλ. ποὺ κατὰφερε.

Φαίνεται ἀκόμη πῶς μέσα στὶς προβλέψεις του ἦταν καὶ ἡ προσεχὴς ἀφιέρωσις τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ κατστήματος στὴ Μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου³⁴.

2. Σχετικῶς μετὰ τὸ περιεχόμενα τῶν σημειωμάτων, ἀναφέρουμε τὰ ἑξῆς:

α. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ διασώζονται εἰδήσεις, γιὰ τῆς διαφορῆς ἐνέργειες ποὺ ἔκανε ὁ Δαπόντες, ὥστε νὰ ἀνακαινισθοῦν τὰ μετόχια τῆς Μονῆς Εὐαγγ-

Γ.Α.Κ. τ. Α', Ἀθῆναι 1972, σ. 508). Εἰς τὸ φ. 3283 τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ ὑπάρχει τὸ ἐξῆς σημείωμα: «Εἰς τὴν νῆσον Σκόπελον, ἐν τῇ ἀγίᾳ κ(αι) Σταυροπηγιακῇ / Μονῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Ἱεραρχίας Δεσποίνης ἡμῶν / ἐγράφη ἰδίᾳ χειρὶ ἐν ἔτει σ(ωτη)ρίῳ αψπδ' μηνὶ Αὐγούστῳ». Στὸ τέλος ὅμως τοῦ προλόγου ὑπάρχει ἡ χρονολογία «αψπδ' τὸν Δεκέμβριον» βλ. καὶ Δημ. Π. Πασχάλη, Κασάριος Δαπόντες, περ. ΘΕΟΛΟΓΙΑ τ. 13 (1935) σ. 249.

32. Αὐτὸ, πιστεύουμε, εἶναι καὶ τὸ τελευταῖον γραπτὸ τοῦ λογίου αὐτοῦ μοναχοῦ.

33. Ἀπὸ τὴν πατρίδα του Σκόπελο ὁ Δαπόντες ἔφυγε σὲ ἡλικία δεκαεπτὰ ἐτῶν, δηλ. τὸ 1730, γιὰ τὴν Πόλη κ.λ.π.

Ἐπισκέφθηκε ἀπὸ τότε τὸ νησί του τῆς ἀκόλουθης τρεῖς φορές: α. Στῆς 6 Νοεμβρίου 1756, ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὴ Μονὴ Ζωοδόχου Πηγῆς Πιπериού. «Κι' ἐπῆγα εἰς τὴν Σκόπελον / ὡσαν εἰς ἐξορίαν / ἀπέναντι τοῦ Πιπериού νὰ καίῃ τὴν καρδιάν». βλ. Κασ. Δαπόντες, Κῆπος Χαρίτων, Ἀθήνησιν 1880 σ. 59, στ. 5-8.

β) Τὴν Τρίτη 14 Ἰουνίου 1765 (μετὰ τὸ Τίμιο Εὐλο) ἐρχόμενος ἀπὸ Ψαρά. Κῶδ. Ξηρ. ἀρ. 82 σ. 41 καὶ Κῆπον Χαρίτων, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 164 στ. 340 ἐξ.

γ. Καὶ τελευταία, στῆς 19 Σεπτεμβρίου 1778· βλ. σημ. ἀρ. 1.

34. Γιὰ τὴν ἐνέργεια αὐτὴ τῆς ἀφιέρωσως, τὸν ἐπαραινοῦσαν καὶ οἱ Ξηροποταμινοί, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος σὲ ἐπιστολὴν του, πρὸς τοὺς Πατέρες τοῦ Ξηροποτάμου, γραμμὴν ἀπὸ Σκόπελον στῆς 10 Ἰουνίου 1784. Στὴν ἐπιστολὴν αὐτῇ, πάντως φαίνεται καθαρά, ὅτι πρόθεσὶς του ἦταν νὰ ἀφιέρωσῃ τὴ Μονὴ Εὐαγγελισμοῦ στὴν Ξηροποτάμου. βλ. τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς εἰς, προηγ. Εὐδοκίμου Ξηροποταμινοῦ, Ἡ... Ἱερά Μονὴ Ξηροποτάμου... ἐνθ' ἀνωτ., σ. 81-83.

γελισμοῦ (βλ. σημ. ἀρ. 15, 17) ἢ νὰ ἐμπλουτισθῇ τὸ Καθολικὸν (σημ. 6, 16) καὶ νὰ καλλωπισθῇ ὁ ἔξω τῆς Μονῆς χώρος (σημ. 5, 17). ἀκόμη μαρτυροῦν τὶς ἐνέργειές του, γιὰ ἐπ'ἀνδρωσιν τῆς Μονῆς, ὥστε νὰ γίνῃ μία μικρὴ ἀδελφότης. Καὶ πράγματι τὸ 1783 τῇ μικρῇ ἀδελφότητι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἀπήρτιζαν τὰ ἐξῆς πρόσωπα:

I. Ὁ Ἐπίσκοπος πρ. Θαυμακοῦ Σεραφεῖμ (σημ. 7).

II. Ὁ ἴδιος ὁ Καيسάριος Δαπόντες μετὰ τὸν ὑπατακτικὸν τοῦ Μιχαήλ (σημ. 3).

III. Ὁ ἀγιορείτης μοναχὸς Διονύσιος, ἀπὸ τὴν Ἄνδρ (σημ. 10, 12), μετὰ

IV. ἐφημέριον τὸν παπα Ἰγνάτιον τοῦ Λαμπάδη (σημ. 9).

Βοηθητικὸν προσωπικὸν τῆς Μονῆς ἦσαν ὁ Ἀναστάσιος Γριππιώτης (σημ. 4) καὶ τὸ παιδί τοῦ Γιάννη (σημ. 11).

3. Γιὰ τὴν Μονὴ Εὐαγγελισμοῦ στὴν ὁποία ἀναφέρεται τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν σημειωμάτων γνωρίζουμε τὰ ἐξῆς, μέχρι τὸ 1830.

Ἡ Μονὴ αὕτῃ ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ Καيسαρίου, Χατζῆ Στεφανῆ Δαπόντε, τὸ 1712, ὕστερα ἀπὸ κάποια περιπέτειά του, καὶ τὴν, ἀπὸ θαῦμα τῆς Θεοτόκου, διάσωσίν του³⁵. Ἐκεῖ δέ, ὅπου ἐκτίσθη ὁ ναὸς (τοῦ Καθολικοῦ) ὑπῆρχε ναῖσκος ὁ ὁποῖος κατέπεσε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Καيسαρίου. Ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἡγουμένους τῆς Μονῆς ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἐπίσκοπος πρ. Ζητουνίου Μελέτιος «ὅστις παραιτηθεὶς καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Σκόπελον εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ πατρὸς μου ἐστάθη ἡγούμενος» μαρτυρεῖ ὁ Δαπόντες³⁶. Ἡ Μονὴ ἀπέκτησε σὺν τῷ χρόνῳ μεγάλην περιουσίαν κτηματικήν, ὅπως δασικὰς ἐκτάσεις, ἀμπέλους, ἐλαιῶνες κ.λ.π. Εἶχε ἀκόμη ἰδικὸν τῆς μύλα, ἐργαστήριον στὴ Χώρα καὶ μετοχές σὲ Σκοπελίτικα καράβια.

Μετόχιόν της, ἐκτὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς ἀπάνου Παναγίας, ὑπῆρξε καὶ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου «εἰς τόπον ὀνομαζόμενον τοῦ Σκληρῆ»³⁷.

Στὴ Μονὴ Εὐαγγελισμοῦ παρέμεινε γιὰ λίγο διάστημα ὁ Καيسάριος, μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Πιπериου, στὴν ὁποία εἶχε καρῆ μοναχός³⁸. Φεύγοντας ὁμοῦ ἀρχεὺς Μαΐου τοῦ 1757

γιὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος παρέδωσε τὴν ἐπιστασίαν στὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννη Δαπόντε³⁹.

Φαίνεται ὁμοῦ, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτὸς τοῦ Καيسαρίου δὲν ἔδωσε τὴν δέουσαν προσοχὴν στὸ πατρικὸν τοῦ μοναστηρίου, τὸ ὁποῖον, ὁ Σκοπελίτης μοναχός, βρῆκε κλειστό, κατὰ τὰ γνωστά (βλ. σημ. 1 κ. ἐξ.).

Ἀναχωρῶντας ὁ Καيسάριος γιὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος στὶς 3 Ἰουλίου «διὰ τὴν πολλὴν ἐνόχλησιν καὶ ἀρπαγὴν τοῦ ἀδελφοῦ (τοῦ) Γιάννη» (σημ. 19), ἡ Μονὴ ἔμεινε ὑπὸ τὴν κυριότητα τοῦ Ἰωάννου Δαπόντε, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἔγινε μοναχός μετὰ τὸ ὄνομα Ἰωσήφ καὶ παρέμεινε ἐκεῖ ἀπὸ τὸ 1784 μέχρι τὸ 1802⁴⁰.

Ἀπὸ τὸ 1802 μέχρι τὸ 1820 συναντοῦμε στὴ Μονὴ τὸν ἱερομόναχο Διονύσιον, ἐγγονὸν τοῦ κτήτορος, νὰ μονάζῃ. Τὴν ἐπιστασίαν δὲ τῆς Μονῆς εἶχαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Χατζῆ-Στεφανῆ Δαπόντε, μετὰ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ Στέφανος καὶ Δημήτριος Δαπόντες.

Τὸ 1804, ἐπὶ ἀρχιερατείας Σκιαθοῦ καὶ Σκοπέλου Εὐγενίου⁴¹ ἀπελύθη Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν Γράμμα τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Ε', τοῦ ἀπὸ Νικαίας, μετὰ τὸ ὁποῖον ἀνανεώοντο ἡ Σταυροπηγιακὴ ἀξία τῆς Μονῆς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διονυσίου στὴ Μονὴ συναντοῦμε τοὺς Ἀγάπιο ἱερομόναχο καὶ Μάρθα μοναχὴν — πεθερὰ τοῦ Ἀλεξ. Δαπόντε — τοὺς ὁποίους ἐφόνευσαν οἱ Λιάπηδες τὸ 1826, ὅταν ἐσύλησαν τὴν Μονήν.

Τὸ 1829-30 ἐπίτροποι τῆς Μονῆς ἦσαν οἱ Μοναχάκης Εὐαγγελινός, Νικ. Χ' Σταμάτης καὶ Ἀλεξ. Δαπόντες· ἐφημέριος δὲ ὁ πάροικος ἱερεὺς Τριαντάφυλλος Κασσανδρινός⁴².

καὶ ὁ ἱερομ. Διονύσιος ἀπὸ τὴν Πορταριά. Ὁ Διονύσιος, σημειώνει ὁ Δαπόντες, «ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος ἦλθεν εἰς τὸ Πιπέρι τὸ ἐρημονήσι, ποῦ ἦτο πρῶτα μία ἐκκλησία τῆς Παναγίας καὶ ἐμόναζεν ὁ ἱερομ. ἐκεῖνος ὁ Βάρδα Φόβος λεγόμενος καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Δημητριάδος» ἔκτισε δὲ ὁ Διονύσιος ἐλθὼν καὶ δευτέραν ἐκκλησίαν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς μετὰ πέντε καλλιὰ καὶ ἐσύστησε πέντε πατέρων σκήτην. Ἐδῶ ἀπὸ τὴν Πόλιν ἦλθα καὶ ἐγὼ καὶ ἐφόρεσα τὰ μαῦρα παρ' αὐτοῦ εἰς 1751 χρόνους ἀνήμερα τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ ἀπὸ Κων/νος μετὰ νομίσθησαν Καيسάριος...» Κ. Σάββα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τ. Γ', ἐνθ' ἀνωτ., σ. 124. Οἱ βιογράφοι τοῦ Δαπόντε ἀναφέρουν ὅτι μετέβη στὸ Πιπέρι καὶ ἔγινε μοναχός στὶς 10 Αὐγούστου τοῦ 1753. Δημ. Π. Πασχάλης, Καισ. Δαπόντες, ΘΕΟΛΟΓΙΑ, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 233 καὶ Εὐδοκίμου Ξηροποταμινοῦ, Καισ. Δαπόντες, ΓΡ. ΠΑΛΛΑΜΑΣ, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 531.

39. Κῶδ. Ξηρ. 193, ἐνθ' ἀνωτ., φ. 3β-4α. «Παρέλαβον δὲ τὴν ἐπιστασίαν παρὰ τοῦ / ἀδελφοῦ μου Καيسαρίου, ὅταν αὐτὸς ἀνεχώρησε / καὶ / ὑπῆγεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, εἰς τὸ Ἱερὸν Μονα / στήριον τοῦ Ξηροποτάμου, ἐν ἔτει 1757 Μαΐου α'».

40. Γ. Α. Κ., Μοναστ. φάκ. 474.

41. Περὶ αὐτοῦ βλ. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα... ἐνθ' ἀνωτ., σ. 174-175.

42. Γ. Α. Κ. χειρ. ἀρ. 188 φ. 8 ἐγγρ. τῆς 12 Μαρτίου 1830.

35. Καيسαρίου Δαπόντε, Ἀπαρίθμησις τῶν ὀνομασθῶν ναῶν καὶ Μονῶν τῆς Παναγίας, εἰς Eudoxion Hourmouzaki: Documente privotare la istoria romanilor (Ἐπιμ. Α. Papadopoulos-Kerameus), Bucuresti 1909, τ. XIII σ. 295-297.

36. Κῶδ. Ξηρ. 193 (=Κῶδιξ Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ Σκοπέλου) φ. 8α. Ὁ Ἐπίσκοπος αὐτὸς ἀφιέρωσε στὴ Μονὴ Εὐαγγελισμοῦ τὸ ἐγκύλιόν του. Περὶ αὐτοῦ βλ. πρ. Λήμνου Βασιλείου Ἀτέση, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι... ἐνθ' ἀνωτ. σ. 274.

37. Κῶδ. Ξηρ. 193, ἐνθ' ἀνωτ., φ. 11. Ἄλλοι ὁ Δαπόντες σημειώνει, ὅτι μετόχιον τῆς Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ ἦταν καὶ ὁ ναὸς τῆς Παναγίας Εὐαγγελιστρίας στὸ Κάστρο (παλαιὰ πόλη Σκοπέλου). Βλ. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ναοὶ καὶ μοναστήρια, ἐξωκκλήσια (sic) καὶ μονὴδρια ἐν Σκοπέλῳ, Β.Ζ. τ. 19 (1910) σ. 91.

38. Ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὁ Καيسάριος, μοναχὸς ἔγινε στὴ Μονὴ Ζωοδόχου Πηγῆς Πιπериου, ὅταν ἡγούμενος ἦταν

Γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ στὸν «ΕΦΗΜΕΡΙΟ» πρέπει νὰ ἀπευθύνεσθε στὴ Διεύθυνση τοῦ Περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», δὲδὸς Ἰωάννου Γεωργαδίου 14, 115 21 Ἀθήνα — Τηλ. 72.18.308.

ΑΝΘΗ ΕΥΛΑΒΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ ΜΑΣ

Τοῦ κ. ΧΡΥΣ. Ι. ΝΕΑΜΟΝΙΤΑΚΗ

II.

Ἡ κάθε γωνιά αὐτῆς τῆς ἱερῆς γῆς, τῆς τοῦ Κωνσταντίνου Πόλεως, καὶ ἡ πρὸ μικρῇ ἀκόμα ἔχει τὴν ἱστορικὴ τῆς σημασία. Εἶναι δεμένη μετ' ἀνέμους, πλεγμένες μετ' ἀφάνες, ἢ μετ' ἀφάνους ἀγκάθια, ἐθνικοῦ μεγαλείου ἢ ταπεινώσεως, χαρᾶς ἢ λύπης, ἡρώϊσμου ἢ προδοσίας, ἀγιότητος ἢ καὶ ἀθλιότητος. Τὸ χῶμα τῆς εἶναι ποτισμένο μετ' αἷμα ἀθῶων ἢ ἐνόχων, ἡρώων ἢ ἀμάχων καὶ μετ' ἰδρώτα σκλάδων ἢ δάκρυα ἀπελπισμένων. Εἶναι μαρτυρία τραγικῶν σελίδων τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους μας, ποὺ παρ' ὅλη τὴν ἀδάσταχτη τυραννία Φράγκων ἢ Τούρκων, ὅχι μόνον δὲν ἐσθῆσε, ἀλλὰ πέρασε μέσα ἀπὸ τίς φλόγες τῶν δεινῶν καὶ ἔφθασε, ἂν καὶ ἀποδεκατισμένο, στὸ ἀκατόρθωτο, στὴν ἐπιβίωσι καὶ ἀκόμα, σὲ πολλὰς περιπτώσεις καὶ στὴ μεγαλουργία.

* * *

Ἀφήνομε τώρα τὴν Ἀγία Σοφία — τὸν Πανῖερο Ναὸ τῆς θυσίας τοῦ Γένους μας — μετ' ἀληθινὸν συγκλονισμό γιὰ ὅσα ἐκεῖ εἶδαμε καὶ γιὰ ὅσα μέσα σ' αὐτὴν ἀναπολήσαμε. Μετ' τὴν ἱστορία, ἀλλὰ καὶ τὸ αἶσθημα γιὰ ὁδηγούς, παρακολοθησάμε τὰ «δρώμενα» τῆς ἐθνικῆς τραγωδίας. Ὅλες τίς σκηνές τοῦ Κάλλους καὶ τοῦ Λόγου μέσα στὴ Λατρεία τοῦ Χριστοῦ μας. Ὅλα τὰ βασανιστήρια τῆς Κολάσεως καὶ τοῦ Ἑρέδους στὴν καταφρόνησι τοῦ Σταυροῦ Του ἀπὸ τὰ αἱματοστάλακτα στίφη τῶν «ἀλλοτρίων» εἴτε λέγονταν Φράγκοι, εἴτε Τούρκοι.

Τώρα, σκοπὸς μας εἶναι ἡ ὁλοκλήρωση τῶν ἐντυπώσεων μας ἀπὸ αὐτὸ τὸ Προσκύνημα στὶς ρίζες μας, στὸ Βυζάντιο, μέσα στὰ ὅρια τοῦ δυνατοῦ, πρῶτα — πρῶτα στὴν περιοχὴ τοῦ Μπλε Τζαμιού — τοῦ Τζαμιού, ποὺ καλύπτει κατὰ ἓνα μέρος περιοχὴ τοῦ παλαιοῦ βυζαντινοῦ Ἱπποδρόμου, κι αὐτὸ, γιὰ νὰ παραβάλουμε τὴν τέχνη τὴν βυζαντινὴν ποὺ θαυμάσαμε, μετ' τὴν μεταβυζαντινὴν, ποὺ πάλι Ἑλληνες πρωτομαστόροι δημιουργοὶ στὸν τουρκικὸ χῶρο, ἔστω καὶ ἂν ἔβρισκονταν κάτω ἀπὸ ἀρχιτέκτονες μετ' τουρκικὰ ὀνόματα, ἐξωμότες κατὰ τὸ πλεῖστον, ἢ παιδιὰ ἐξωμοτών. Νὰ παραβάλουμε τὸ μεγαλουργημὰ τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τῶν Ἰσιδῶρων μετ' τὸ ἔργο αὐτό, μετ' τὶς ἀφθονες ἀντιγραφές ἀπὸ τὸ πρῶτο ποὺ παρὰ τὴν τουριστικὴν του προβολή, ὅμως, δὲν μπορεῖ καὶ νὰ θεωρηθῇ ἰσάξιο μετ' αὐτό.

Ὁ χρόνος μας δέδαια εἶναι ἀδυσώπητα βραχύς. Ἐδῶ ἐφαρμόζεται, αὐτὸ ποὺ ἔγραψε ὁ Λυσίας στὸν κατὰ Ἑρατοσθένη λόγον του:

«Οὐκ ἄρξασθαί μοι δοκεῖ ἄπορον εἶναι, ἀλλὰ παύσασθαι λέγοντι».

Ἔτσι, στὸ περιορισμένο πρόγραμμά μας μετὰ τὸ Τζαμί τοῦ Ἀχμέτ θὰ εἶναι ὁ Ἱπποδρόμος, ὁ Ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Εἰρήνης, ἡ Μονὴ τῆς Χώρας — τὸ Καχριέ Τζαμί τῶν Τούρκων — ἡ Παναγία ἢ Μπαλουκλιώτισσα, ὅπου τὸ Νεκροταφεῖο τῶν Πατριαρχῶν, ὁ Ναὸς τῆς Ἀγίας Θεοδοσίας — τὸ Γκιουλ Τζαμί — καὶ τελικά, ἡ Ἱερὰ Κιβωτὸς τοῦ Γένους μας, τὸ Οἰκουμένικον Πατριαρχεῖο. Ἡ δοξασιμένη φυλακή, μέσα στὴν ὁποία ὁ πολυσέβαστος ἐγκλειστός τῆς, μέσα ἀπὸ τρικυμία περιορισμῶν καὶ ταπεινώσεων κρατᾷ ψηλά, τὴν ἱερὰ φλόγα τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος, ποὺ σκορπᾷ τὸ φῶς τῆς στὴν Οἰκουμένη καὶ τὴν καταυγάζει.

* * *

Πολὺ μικρὴ ἡ διαδρομὴ μας. Ἐνα σχεδὸν τίποτε, σὲ μιὰ Πολιτεία ἀπέραντη μετ' χιλιάδες ἀναμνήσεις, ποὺ ἂν γράφονταν σωστά, τόμοι ἐπὶ τῶμων θὰ ἔπρεπε γι' αὐτὲς νὰ τυπωθοῦν.

Εἶναι δεκάδες τὰ ἱερώτατα μνημεῖα ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὰ ἐπισκεφθοῦμε λεπτομερειακά. Περὶφημες ἐκκλησιές μας, ποὺ ἔχουν μετ' σκληρότητα καὶ περιφρόνησι στὸ Γένος μας μετατραπεί, ἀπὸ τὴν μιὰ μέρα στὴν ἄλλη, σὲ τζαμιά, ἀπὸ τὴν Κατάρτα τῆς Ἀσίας. Τὴν Μονὴν τοῦ Παντοκράτορα, χτισμένην στὰ 1120 μέχρι τὰ 1136 ἀπὸ τὴν Αὐτοκράτειρα Εἰρήνην, σύζυγον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Β' Κομνηνοῦ, τὸν Ναὸ τῆς Θεοτόκου Παμμακαρίστου, μετ' τὰ ὑπέροχα ψηφιδωτά, ἔργο τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ καὶ τῆς συζύγου του Ἀννας Δούκαινας, ποὺ στέγασε σὲ περίοδο δυστυχίας τὸ Οἰκουμένικον Πατριαρχεῖο ἀπὸ τὰ 1456 μέχρι τὰ 1568, ὅπου, μετ' ἀφορμὴν τὸν πανηγυρισμὸς τῆς νίκης τῶν Τούρκων ποὺ εἶχε ἀποτέλεσμα τὴν κατάντησι τῆς Γεωργίας καὶ τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, μετατράπηκε, ἀπὸ τὸν Μουράτ τὸν 3ο, σὲ τζαμί, μετ' τὴν ὀνομασίαν τοῦ «Φετιχίε», δηλ. τεμένους τῆς Νίκης. Οἱ Τούρκοι, μένουν πάντα οἱ ἴδιοι. Βρίσκουν εὐκολες λύσεις στὸ διὰ τῶν αἰώνων, μετ' μέθοδο ἀλάνθαστη. Ἡ ἀρπάξις, ἢ δανείζονται.

Ἀκόμα, τὸ Παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Στοῦδίτου, τὰ τεῖχη τῶν Αὐτοκρατόρων Μανουὴλ Κομνηνοῦ, Λέοντος καὶ Ἡρακλείου, ποὺ εἶναι μισοκαταστραμμένα στίς περισσότερες πλευρές, ἀλλὰ φορτωμένα ἱστορία, δυστυχῶς ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ παραδλέψουμε. Δὲν εἶναι δυνατόν, τώρα, τοῦλάχιστον, νὰ τὰ περιλάβουμε στὸ πρόγραμμά μας. Ὁ χρόνος, ὅταν θεοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς προγόνους μας καὶ ἔγινε Κρόνος, ἔτρωγε καὶ τὰ... παιδιὰ του!

Περιδιαβάζοντας σ' αὐτὰ τὰ ἅγια ἐλληνικά χωμάτα, ποὺ ὅσο κι ἂν πατιοῦνται ἀπὸ ξένου πόδι δὲν μολύνονται, ἀναπολοῦμε τίς σκέψεις τοῦ Σοφοκλή:

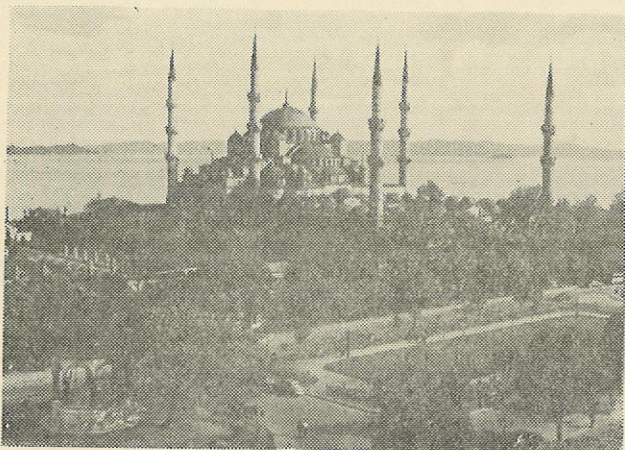
«ὦ ἀγαπημένο παιδί τοῦ Αἰγέα! Τὰ γηρα

τειά και ὁ θάνατος δὲν ἔρχονται μόνον. Τὸ παντοδύναμο χέρι τοῦ χρόνου, ὅλα τὰ μεταβάλλει σὲ σκόνη. Φθίνει τὴ δύναμη τῆς γῆς, σβήνει τὸ σφρίγος τοῦ σώματος. Ἡ πίστη πεθαίνει καὶ γεννιέται ἡ ἀπιστία. Ὅ,τι εἶναι αὐτὴ τῇ στιγμῇ ἀγαπητό, γίνεται μισητό, κι αὐτό, γι' ἄλλους ἀμέσως καὶ γι' ἄλλους ἀργότερα. Ὑστερα, ὅμως, καὶ πάλι ξαναγίνεται ἐπιθυμητό.

Α'

Τὸ Τζαμί τῶν ἑξι μιν αῤέδων.

Βαδίζοντας πρὸς τὸ «Μπλὲ Τζαμί» τοῦ Σουλτάν Ἀχμέτ, ἢ ὅπως τὸ λέν οἱ Τούρκοι «τὸ Τζαμί τῶν ἑξι μιν αῤέδων», παρατηροῦμε, γύρω του, συρροὴ πιστῶν. Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι τοῦ ραμαζανιοῦ. Τοῦ ἑνάτου μήνα

Τὸ «Μπλὲ Τζαμί» κτισμένο κατ' ἀπομίμηση τῆς Ἀγίας Σοφίας.

τοῦ μουσουλμανικοῦ σεληνιακοῦ χρόνου, μὲ τὴ γνωστὴ αὐστηρὴ νηστεία στὸ διάστημα τῆς μέρας, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ στὴ δύση τοῦ ἡλίου. Τούρκοι, ἢ καὶ Κοῦρδοι, μᾶλλον χωρικοί, κατὰ ἑκατοντάδες ἔρχονται στὸ χῶρο αὐτὸ τῆς λατρείας. Οἱ γυναῖκες τους εἶναι ντυμένες μὲ ὁμοιόμορφα μαῦρα ἄντεριά, πού σκεπάζουν ὅλο τὸ κορμί τους. Στὸ κεφάλι φοροῦν ἄσπρα τσεμπέρια, δεμένα στὰ μαλλιά καὶ στὸ πρόσωπο, κατὰ τρόπο πού αὐτὸ νὰ κρύβεται ἀπὸ τὰ ἀδιάκριτα βλέμματα καὶ νὰ ἀφήνῃ εὐχέρεια μόνον στὰ μάτια νὰ βλέπουν τὸν ἕξω κόσμον. Οἱ ἄντρες, πολλοὶ γενειοφόροι, φοροῦν πανταλόνια μαῦρα, ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὶς παλιές θράκες τῶν προγόνων τους, φουσκωτὰ πρὸς τὰ πάνω, καὶ στὸ κεφάλι ἓνα πλεχτό, κατὰ κανόνα ἄσπρο, καλουπάκι. Μελαγχολικὰ τὰ πρόσωπά τους, μᾶλλον ἄγρια, μᾶς δίνουν μὴν ἄλλη εἰκόνα ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴ μάσκα, πού εἶδαμε στὸ ξενοδοχεῖο. Μὲ γαμψές μύτες, πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, μᾶς κάνουν νὰ βλέπουμε, μὲ τὴ φαντασία, τοὺς προγόνους τους, αὐτοὺς πού κάταν τὶς σφαγὲς τῶν Ἀρμενίων κι αὐτοὺς ἀκόμη πού δρᾶσαν στὸ τραγικὸ 1922 καὶ στὰ γεγονότα τοῦ 1952 καίγοντας τὶς ἐκκλησιές μας καὶ λεηλατώντας τις. Ἡ ξеноφοβία τους,

γιὰ μᾶς, τοὺς «γκιαδουρλέρ», τοὺς «γκιαούρηδες» εἶναι ὀλοφάνερη. Ὁ Μουσταφὰ Κεμάλ —ἀναμωρφητής— τοὺς δάφτισε ὅλους, μὲ τὸ στανιό... Εὐρωπαῖους! Σταθήκαν, ὅμως, ἀναλλοίωτοι. Δὲν πῆγαν ἐμπρός, οὔτε καὶ κατὰ ἓνα βῆμα. Μείναν ἀγκυροβολημένοι στὸν 18ο, ἢ τὸ πολὺ, στὸ 19ο αἰῶνα.

Φθάνοντας στὸ κολοσσαῖο Τζαμί, ἔχουμε ὑποχρέωση, σὲ σημεῖο σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἱερότητα τοῦ χώρου, νὰ βγάλουμε τὰ παπούτσια μας. Τὸ ἴδιο κάνουν βέβαια καὶ οἱ Μουσουλμάνοι προσκυνητές, πού μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ μπερδεύουν τὰ δικά τους. Συμμορφωνόμαστε πρὸς τὴ διατύπωση καὶ μπαίνουμε στὸν ἱερὸ χῶρο γιὰ νὰ θαυμάσουμε τὸ ἐσωτερικὸ του. Σὲ διάφορες μεριές, οἱ «πιστοί», σὲ γραμμικὴ παράταξη, παίρνουν θέση προσευχῆς, ἐνῶ ἄλλοι ἔχουν ἀρχίσει ἐδαφιαῖες μετάνοιες στὸν Ἀλλάχ. Ὁ Χότζας δὲν εἶναι ἀκόμη στὸν ἀμῶνά του.

* * *

Προσπαθοῦμε νὰ ἀποτυπώσουμε στὴ μνήμη μας τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ κτιρίου καὶ τὸν πλοῦτο πού γύρω μας εἶναι σωρευμένος. Στὶς παρατηρήσεις μας ἀναμφισδότητα ἐνοχλούμαστε ἀπὸ τὴν ἀφόρητη δυσσομία τῶν τεραστίων διαστάσεων ταπέτων, πού εἶναι στρωμένα στὸ Τζαμί. Ποιὸς νὰ ξέρει, ἄραγε, σὲ ποιές ψηφισμένες ταπητουργικὲς περιοχὲς τῆς κραταιᾶς Αὐτοκρατορίας, κατασκευάστηκαν! Ἀλλὰ καὶ ἀκόμα, ποιὸς νὰ ξέρῃ, ἂν καὶ πότε ἔχουν... πλυθεῖ! Κι αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερο, ἀφοῦ μήκυτες ἐπὶ μηκύτων ἀπὸ τὰ κάτω ἄκρα εὐλαδῶν προσκυνητῶν καὶ περιέργων σωρευτήκαν πάνω τους, τόσο ὥστε ἡ ἀπόπνοιά τους νὰ μὴν εἶναι ἀπλὰ αἰσθητὴ, ἀλλὰ ἀφόρητη.

Αὐτὸ τὸ μνημεῖο, πού βρίσκεται στὸν ἀρχαῖο ζωτικὸ πολιτικοκοινωνικὸ χῶρο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μάλιστα στὶς παρυφές τοῦ Ἱπποδρόμου, κτισμένο 150 χρόνια μετὰ τὴν Ἀλωση (1609 μὲ 1616), ἀπὸ χέρια ἑλλήνων τεχνιτῶν, ἔγινε πάνω σὲ σχέδια τοῦ ἀρχιτέκτονα Μεχμέτ Ἀγᾶ, μὲ ἀφθονες ἀρχιτεκτονικὲς «ἰδέες», —δηλ. μὲ ἀντιγραφές— παρμένες ἀπὸ τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων, τὴν Ἀγία Σοφία, πού ὅσο καὶ ἂν αὐτὸς προσπάθησε ν' ἀντιγράψῃ, ὅμως, δὲν τὸ κατόρθωσε. Ἔτσι, στὴν κατασκευὴ τοῦ κεντρικοῦ του τρούλλου, τὸ Τζαμί, δείχνει ἀμέσως, πόσα σκαλιὰ κατώτερος ἀπὸ τοὺς μεγάλους δασκάλους —τὸν Ἀνθέμιο καὶ τοὺς Ἰσιδώρους— στάθηκε, ὁ ἀντιγραφάρας.

Στὴν Ἀγία Σοφία, ὁ τεράστιος θόλος της —ἐκεῖ εἶναι τὸ θαῦμα— δὲν στηρίζεται σὲ κολόνες πού θὰ ἔπρεπε γιὰ τὴν περίστασι νὰ εἶναι τεράστιες. Στερεώνεται, στὰ τέσσερα σφαιρικὰ τρίγωνα πού εἶναι στὶς γωνιές. Εἶναι ἓνα κομμάτι τοῦ οὐρανοῦ πού τὸν ὑμνεῖ. Εἶναι κρεμασμένο ἀπ' αὐτὸν —γράφτηκε— μὲ χρυσὴ ἀλυσίδα, καὶ χαρίζει τὴν ψευδαίσθησι τῆς ἀπεραντοσύνης σ' αὐτὸ τὸν ἱερὸ χῶρο τῆς προσευχῆς. Ἐδῶ, παρὰ τὶς τεράστιες, ἐσωτερικὰ, διαστάσεις τοῦ χώρου (51X53 μ.) καὶ τὸν θόλο πού ἔχει διάμετρο 23,5 μ. καὶ ὕψος 43 —ἐναντι διαμέτρου 33 καὶ ὕψους 56 μ. τῆς Ἀγίας Σοφίας— χρειάστηκαν γιὰ τὴν στήριξή

του, τέσσερα τεράστια τόξα και άλλα βοηθητικά, και με κολοσσιαίες κολλόνες διαμέτρου πέντε (5) μέτρων. Ο τουρκός αρχιτέκτονας από τον φόβο του, μήπως κάποτε πέσει το κατασκευασμά του από κανένα σεισμό, όποτε θα ήταν πολύ πιθανό να πέσει, μαζί μ' αυτό, και το κεφάλι του, κατά το «πολιτισμένο» σύστημα της Σουλτανικής Τουρκίας, διαρρύθμισε τη στήριξή του με τους όγκους που πρόσθεσε. Έτσι, όμως, δημιουργεί την εντύπωση στον επισκέπτη πως βρίσκεται σε ανθρώπινο κατασκευασμα κλειστού χώρου, παρά τα 260 παράθυρα που άνοιξε για να τον φωτίζουν.

Σ' αυτό το Τζαμί, με διαταγή του Σουλτάνου, σωρεύτηκαν θησαυροί κεραμεικών, άριστουργήματα της εποχής του που ενσωματώθηκαν στους τοίχους αντί άλλης όρθομαρμάρωσης, αφού στα μουσουλμανικά τεμένη απαγορεύεται οποιαδήποτε ζωγραφική απεικόνιση σαν βλασφημία και έπιστροφή στην λατρεία των ειδώλων. Από αυτά τα ωραιότατα κεραμικά, στα όποια κυριαρχεί το γαλάζιο χρώμα, το τέμενος πήρε την ονομασία του «Μπλε Τζαμιού».

* * *

Ποιός να ξέρη βέβαια σήμερα, από ποιά άρρώστια ό ιδρυτής του, ό Σουλτάν Άχμέτ ό Α', πέθανε, σε ηλικία, μόλις, 28 χρόνων. Το γεγονός είναι ότι θα έπρεπε να ήταν άρρωστος και την εποχή που έδινε την έντολή στον αρχιτέκτονα, για την σχεδίαση και την ανέγερσή του. Ο αρχιτέκτονας, παίρνοντας την ύψηλή έντολή, θα έπρεπε να ήταν πεσμένος μπρούμυτα ή στα γόνατα. Ποιός τολμούσε να κοιτάξει κατάματα τον Πατισάχ, την ενσάρκωση του αντιπροσώπου του Θεού πάνω στη γη!... Έτσι, προκλήθηκε ή παρεξήγηση, για να πραγματοποιηθεί ή μοναδική εξαίρεση που διακρίνει αυτό το Τζαμί που έχει έξι μιναρέδες, αντί τους συνηθισμένους, έναν, δύο ή τέσσερες, που έχουν όλα τα άλλα.

Στα τουρκικά το χρυσάφι και ό αριθμός έξι, περιέργα άκουστικά μοιάζουν. Το πρώτο λέγεται «άλτιν» και τα άλλο «άλτέ». Άρρωστος και άσθενικός, ό κατά τον τίτλο του —ποία ειρωνεία!— «Παντοδύναμος» αθένητης Άχμέτ, ό Θεός ξέρει σε ποιά χάλι όρισκόταν όταν κουδέντιαζε με τον Μεχμέτ Άγά και του 'δινε τις οδηγίες, για την κατασκευή αυτού του κοσμήματος της Αυτοκρατορίας του. Άλλα ποιός τό ξέρει άν και ό αρχιτέκτονας έπασχε από βαρυκοΐα. Λένε, πως ό Σουλτάνος, με τα νεανικά μυαλά που πετούν στον άέρα, περήφανος για τη δόξα του, ζήτηγε να κτισθί Τζαμί, με μιναρέ χρυσαφένιο (άλτιν) που σ' Ανατολή και Δύση, σε Νότο και Βοριά, να διαλαλή τό όνομα του Άλλάχ, αλλά και την δόξα του και ή λαμπρότητά του να είναι τέτοια που με τις ακτίνες του ήλιου να λαμποκοπά στην ξηρά, στη θάλασσα και στον ουρανό. Ακόμα όμως —από την δική του μεριά— ό αρχιτέκτονας, περήφανος στ' αυτιά, πήρε τό «άλτέ» για «άλτιν» (έξι). Τό αυτοκρατορικό πρωτόκολλο, δέν του επέτρεπε βέβαια να ζητά επανάληψη από τον Σουλτάνο στα λόγια του. Αυτό θά 'ταν άσέβεια. Και έτσι, με διάσταση δηλώσεως και βουλήσεως —όπως θά λέγαμε στα νομικά— αφού

ό ένας μιλούσε με την καρδιά και ό άλλος με τό μυαλό, φτιάχτηκε αυτό τό Τζαμί με έξι μιναρέδες και πρωτοτυπία. Η δεύτερη λύση, φάνηκε στον αρχιτέκτονα φυσικώτερη και οικονομικώτερη. Μιναρές από μάλαμα, ή και επίχρυσος, δέν είχε ξαναγίνει!

Μπόρεσε να τό ιδί τελειωμένο τό Τζαμί του ό Άχμέτ και όταν στον επόμενο χρόνο, σε ηλικία μόλις 28 χρόνων, άφηκε τον μάταιο κόσμο, μέσα σ' αυτό θάφτηκε. Δίπλα του —στον τάφο— μετά από χρόνια, πήρε θέση και ή άγαπημένη του αυτοκρατορική σύζυγος, μία μεγάλη φυσιογνωμία της εποχής εκείνης, που συγγενεύει στενά μαζί μας. Αυτή ήταν παπαδοπούλα, από τό χαρωπό νησί της χάριτος, την ήλιόλουστη και μυριοχαϊδεμένη από τό Αίγαίο μας, Τήνο. Κοριτσάκι, μόλις 13 χρόνων, βαφτισμένο στο όρθόδοξο δόγμα από τον ιερέα πατέρα του με τό χριστιανικό όνομα της «Άναστασίας», μπουμπούκι όμορφιάς, αλλά και άτσίδα, άρπάχτηκε από τους Τούρκους σε μία από τις πολλές επιθέσεις τους στο νησί αυτό που άνήκοντας στη Βενετία, αντιστεκόταν στην όθωμανική πλημμυρίδα. Οί άπαγωγείς της διαπιστώνοντας την όμορφιά της, την παράδωσαν πεσκέσι διαλεχτό, στο χαρέμι του νεαρού Σουλτάνου, κι αυτός, μόλις την άντίκρυσε, επί κεφαλής όλων των άλλων γυναικών που τό στέλναν οί τοπάρχες του για να τον περιποιούνται, έχασε τό μυαλό του. Την ξεχώρισε, την ώνόμασε «Κεσέμ» (Κεσέμι δηλ. άρχηγό των γυναικών του χαρεμιού του) και άκόμη και «φεγγαροπρόσωπη» ύμνώντας την όμορφιά της, και τελικά την έκανε Σουλτάνα.

Έτσι, ή μικρή Τηνιακοπούλα βρέθηκε, ούτε λίγο - ούτε πολύ, βασίλισσα και σε λίγο, μάνα περιγλήπων από τους όποιους δύο, ό Μουράτ και ό Όσμάν, σε διαδοχή του πατέρα τους, μετά τον θάνατό του, άνέδθηκαν στο σουλτανικό θρόνο.

(Συνεχίζεται)

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΕΥΣΕΒΕΙΣ

του ψυχοφειλεστάτου και θαυμαστού θιβλίου
ονομαζομένου

ΠΕΡΙ ΜΙΜΗΣΕΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

με στόχασες πνευματικαίς και κατάνυξιν
εις κάθε κεφάλαιον

Η «Μίμησις» αυτή του Χριστού διαφέρει βασικώς από όλες τις μέχρι τώρα μεταφράσεις εις την ελληνικήν. Είναι ή πληρεστέρα, από όρθοδόξου έπόψεως.

Ανατύπωσης καλαίσθητος κατά τό πρωτότυπον έκδόσεως Ένετίας, έτους 1770. Με έγκρισιν και εύλογίαν της 'Ι. Συνόδου της Έκκλησίας μας.

Σελίδες 532, έξώφυλλον εις τετραχρωμίαν, δρχ. 800 (πλέον ταχυδρομικά).

Κεντρική διάθεσις: Αποστολική
Διακονία, 'Ιασιού 1, 115 21 Αθήνα, τηλ.
722.8008.

Ἀθυμία καὶ πόνος κατὰ τὸν ἅγ. Ἰωάννην Χρυσόστομον

(Μὲ βάση τις ἐπιστολὲς πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα)

Τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΤΣΟΥΛΑ

Θεολόγου - Λυκείαρχου

2. Αἰτίαι καὶ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ τῆς ἀθυμίας.

Ἀπὸ τὰ συμπτώματα ὁ Χρυσόστομος φθάνει στὶς αἰτίαι τῆς ἀθυμίας τῆς Ὀλυμπιάδος. Σημειώνει πολλές. Μία πολὺ γενικὴ, τὸ σκάνδαλο καὶ μιὰ περισσότερο προσωπικὴ, τὴν ἀπουσία τοῦ ἴδιου καὶ τὴν ἀσθένεια.

Τὰ θεραπευτικὰ μέσα πὺλ χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴ διασκέδαση τῶν κακῶν αὐτῶν, ἀφορμῶνται ἀπὸ τις ἐξῆς θεμελιώδεις ἀρχές, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὴ φιλοσοφία τοῦ Χρυσόστομου γιὰ τὸ προκείμενο θέμα.

1. Τὸ μόνο πραγματικὸ κακὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι ὅ,τι ἐμποδίζει τὴν ψυχὴ νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς προορισμούς της. Καὶ αὐτὸ εἶναι μόνον ἡ ἁμαρτία, διότι αὐτὴ ἐπενεργεῖ καὶ σημειώνει τὰ ἀποτελέσματά της πάνω σὲ μιὰ ἀφθαρτὴ οὐσία, τὴν ψυχὴ («ἐν ἐστίν, Ὀλυμπιάς φοδερόν, ἁμαρτία μόνον, καὶ τοῦτο συνεχῶς ἐπάδων σοι τὸ ρῆμα οὐκ ἐπαυσάμην» (ἐπιστ. α')). Ἡ ἀποφυγὴ ἐπομένως αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸ οὐσιῶδες καθήκον, ἀλλὰ καὶ συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ δὲ στὴν ἐξουσία μας εἶναι ν' ἀποφύγουμε ἢ ὄχι τὴν ἁμαρτία, γι' αὐτὸ μόνον μας γινόμεστε εὐτυχεῖς ἢ δυστυχεῖς, διότι «τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς παραδλάψαι δύναται» γράφει. Κανεῖς δηλ. δὲν μπορεῖ νὰ θλάψῃ πραγματικὰ ἐκείνον, πὺλ δὲν θλάπτει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲ τὴν ἁμαρτία. Ὅλα ἐπομένως τὰ ἄλλα, λύπες ἢ χαρὲς εἶναι ἀδιάφορα, σὰν πρόσκαιρα καὶ παροδικὰ τῆς παρούσης ζωῆς συμβάντα. Ἐπενεργοῦν αὐτὰ μόνον στὸ σῶμα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀπὸ μόνά τους τὴ δύναμιν νὰ παραδλάψουν «τὴν νήφουσαν ψυχὴν» (ἐπιστολ. γ').

2. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου στὴ γῆ δὲν εἶναι δυνατό νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ θλίψεις καὶ δοκιμασίες, γιατί ὁ πόνος καὶ ἡ θλίψη, σὰν ἀπότοκα τῆς ἁμαρτίας ἔχουν τις ρίζες τους στὰ βάθη τῆς ὑπαρξῆς μας. Εἶναι συνυφασμένες μὲ τὴ ζωὴ μας, μὲ τὴν ἴδια τὴ φύση μας, ὅπως αὐτὴ ἔγινε μετὰ τὴν πτώση τοῦ ἀνθρώπου. Ἀφοῦ, λοιπόν, κατὰ μυστηριώδη καὶ ἀδῆριτο νόμο ἡ δυσαρμονία καὶ δυστυχία στὸν κόσμον ἔχει αἰτιώδη σχέση μὲ τὴν ἠθικὴ δυσαρμονία, ὁ πόνος εἶναι κοινὸς τῶν ἀνθρώπων κληρὸς, ἢ δὲ ἐξάλειψή του δὲν εἶναι δυνατό μὲ μέσα καὶ τρόπους κοσμικοῦς. Ἡ ὑπερνίκηση τοῦ πόνου γίνεται μὲ τὴν κατανίκηση μέσα μας τῆς ἁμαρτίας, σὰν αἰτίας του.

3. Τὰ πάντα στὸν κόσμον αὐτὸ ἔχουν ἓνα προνοια-

κὸ νόημα*. Ἐπομένως καὶ οἱ λύπες τῆς ζωῆς, τίς ὁποῖες παρὰ τὴ θέλησή μας ὑπομένουμε χωρὶς οἱ ἴδιοι μὲ τις πράξεις μας νὰ εἴμαστε ὑπαίτιοι αὐτῶν, ὑπηρετοῦν τὰ σχέδια τῆς θ. Προνοίας, πὺλ ἀφοροῦν στὴν ἠθικὴ τάξη τοῦ κόσμου καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους. Διότι ὁ πόνος καὶ ἡ δυστυχία δὲν εἶναι μόνον ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' εἶναι δυνατό ν' ἀποτελεῖ πέραν αὐτοῦ τὴ θέση ἐκείνη μέσα στὸ εἶναι μας, ἀπὸ τῆς ὁποίας πλησιάζομε τὸ Θεὸ καὶ μεταλαμβάνουμε «τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ» (Ἐβρ. ιδ' 10).

Ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν γενικῶν αὐτῶν ἀρχῶν, σὰν ἀπὸ κάποιο ὕψηλὸ θεωρεῖο, ὁ Χρυσόστομος παρακολουθεῖ τὰ συμβαίνοντα στὴν Ὀλυμπιάδα καὶ στὸν ἑαυτὸ του. Τὰ ἐξετάζει δὲ καὶ τ' ἀντιμετωπίζει, λυπηρὰ ἢ εὐχάριστα καὶ εἰδικώτερα κατὰ περίπτωσιν μὲ τὸ φῶς τῶν παραπάνω ἀληθειῶν, τῆς ψυχολογικῆς παρατήρησης καὶ τῆς ποιμαντικῆς τέχνης.

1. Τὰ δεινὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ σκανδαλισμὸς ἀπ' αὐτά.

Γενικὴ καὶ σοβαρὴ αἰτία, πὺλ εἶχε διανοίξει θαθὺ τραῦμα στὴν ψυχὴ τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν ἡ ἀνώμαλη τότε τῆς Ἐκκλησίας κατάστασις. Ὁ διωγμὸς, ὁ ὁποῖος ἐξεγέρθηκε κατὰ τοῦ Χρυσόστομου καὶ τῶν ὁπαδῶν του καὶ ἡ ἐπικράτηση τῶν πονηρῶν καὶ φαύλων μέσα σ' αὐτὸν τὸν περίβολο τῆς Ἐκκλησίας, εἶχε θαθύτατα πικράνει καὶ ἐξουθενώσει τὴ διακόνισσα. Ζωηρὰ εἰκόνα τῶν ὅσων συνέβαιναν τότε στὴν Ἐκκλησίαν δίνει ὁ Χρυσόστομος στὴν α' ἐπιστολὴ του πρὸς αὐτή. Ἡ εἰκόνα τοῦ ναυαγίου καὶ τῆς τρικυμιώδους θάλασσας εἶναι πολὺ προσφιλὴς καὶ ἐποπτικὴ σ' αὐτὸν γιὰ νὰ παραστήσει τὰ γινόμενα:

«Θάλασσαν ὁρῶμεν ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν ἀναμυχλευομένην τῆς ἀδύσου, πλωτῆρας τοῖς ὕδασι νεκροὺς ἐπιπλέοντας, ἑτέροους ὑποδρυλίους γενομένους, τὰς σάνιδας τῶν πλοίων διαλυομένας, τὰ ἱστία διαρρηγνύμενα... τοὺς κυβερνήτας ἀντὶ οἰάκων ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καθημένους, τὰς χεῖρας τοῖς γόνασι περιπλέοντας καὶ πρὸς τὴν ἀμνηχανίαν τῶν γινομένων κωκυόντας, δξέως βοῶντας..., ὀλοφυρομένους μόνον, οὐκ οὐρανόν, οὐ πέλαγος φαινόμενον, ἀλλὰ σκότος πάντα θαθὺ καὶ ἀφεγγὲς καὶ ζοφῶδες, ὡς οὐδὲ τοὺς πλησίον ἐπιτρέποντας βλέπειν, καὶ πολὺν τὸν πάταγον τῶν κυμάτων, καὶ θηρία θαλάττια πάντοθεν τοῖς πλέουσιν ἐπι-

* Παρακαλῶ δὲ τοὺς ἐντυχάνοντες τῆς τῆς Βίβλῃ, μὴ συστέλλεσθαι διὰ τὰς συμφορὰς, λογίζεσθαι δὲ τὰς τιμωρίας μὴ πρὸς ὀλεθρον, ἀλλὰ πρὸς παιδείαν τοῦ γένους ἡμῶν εἶναι» (Β' Μακκαβ. στ' 12).

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 253 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12 τεύχους.

τιθέμενα. Μᾶλλον δὲ μέχρι τίνος διώκομεν ἀνήχητα; Οἶαν γὰρ ἂν ζητήσω τῶν παρόντων κακῶν εἰκόνα, ἡ-
τώμενος ὁ λόγος ἀναχωρεῖ» (MIGNE P.G. ἐπιστ. α')*.

Ἡ θλιθερὴ αὐτὴ κατάστασις σὲ μιὰ ψυχὴ τόσο λε-
πτὴ σὲ αἰσθήματα καὶ μὲ τόση ἀγάπη γιὰ τὴν Ἐκ-
κλησίαν εἶχε προκαλέσει ὅχι μόνο θαθεῖα λύπη, ἀλλ'
ἴσως καὶ κάποιον σκανδαλισμὸν στὸ πνευμὰ της. Καὶ ὁ
σκανδαλισμὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐδασάνιζε σὲ πολὺ με-
γαλύτερο θαθμὸ πολλὰ πιστὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας,
ἐπέτεινε τὴ θαρεῖα ἀθυμία τῆς Ὀλυμπιάδος.

Ὁ Χρυσόστομος ἐγνώριζε καὶ αἰσθανόταν τοὺς σο-
δαροὺς πνευματικὸς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι προήρχοντο
ἀπὸ τὸ σκανδαλισμὸ αὐτό. Γι' αὐτὸ ἐπιστρατεύει ὅλη
τὴ δύναμιν τῆς πειθοῦς, γιὰ νὰ καταπολεμήσει καὶ
ἐξορύξει ἀπὸ τὴν ψυχὴ τὸ σκάνδαλο. Αὐτὸ μαρτυρεῖ
κλονισμὸ τῆς πίστεως στὴ θ. Πρόνοια καὶ ἐμπιστοσύ-
νη στὴν ἐπισφαλῆ κρίσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ σκανδαλι-
ζόμενος, ἐπειδὴ θέτει τὴ δική του κρίσιν καὶ λογικὴ
ἀπέναντι τῶν ἀνεξερευνήτων βουλῶν τοῦ Κυρίου καὶ
ὑπεράνω τῆς πίστεως, γι' αὐτὸ κλονίζεται καὶ θору-
βεῖται, ἀδυνατώντας νὰ ἐξηγήσει ἐξωτερικὰ γεγονότα,
ποὺ συμβαίνουν μέσα στὸν κόσμον, στὴν προσωπικὴ ζωὴ
τοῦ ἀνθρώπου ἢ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' αὐτὸ ἀποτελεῖ
ἐκτροπὴ τοῦ νοῦ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν καὶ εὐθεῖα ὁδὸ καὶ
παγίδα τοῦ διαβόλου, μὲ τὴν ὁποία ταράσσει καὶ κατα-
βάλλει τὶς ἀδύνατες καὶ εὐεπίφοβες στὸ σκανδαλισμὸ
ψυχές.

«Τί γὰρ ἐστίν, ὁ συγγεῖ σου τὴν διάνοιαν καὶ λυπῇ
καὶ ἀδημονεῖ;» —γράφει σ' αὐτὴν ὁ ἱ. Χρυσόστομος—
«ὅτι ἄγριος ὁ χειμὼν ὁ τὰς Ἐκκλησίας καταλαβὼν
καὶ ζοφώδης;» (ἐπιστ. α'). Ἀλλ' αὐτὴ ἦταν ἡ πορεία
τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἵδρυσή της. Ὁ διωγμὸς ὑπῆρ-
ξε τὸ προνόμιο τῶν κηρύκων τῆς ἀλήθειας διὰ μέσου
τῶν αἰώνων. Καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἐξαίρε-
θηκε ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτόν. Ἀπὸ τὴ γέννησή του «με-
τανάστης ἐγένετο καὶ φυγὰς» καὶ πρὸς τὴν ξένη χώρα
ἀπ' αὐτὰ ἀκόμη τὰ σπάργαντα ἀποικισζόταν.

Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπὸ τὴ θηριωδία τοῦ Ἡρώδη
«αἱμάτων ρύακες... καὶ φόνοι ἄδικοι καὶ σφαγαί, καὶ ἡ
ἄωρος ἡλικία πᾶσα καθάπερ ἐν παρατάξει καὶ πολέμῳ
κατεκόπτετο, καὶ τῶν μαζῶν ἀποσπώμενοι οἱ παῖδες
σφαγῇ παρεδίδοντο, καὶ ἔτι τοῦ γάλακτος ἐπὶ τοῦ φά-
ραγγος ὄντος, διὰ τοῦ λαίμου καὶ τῆς δέρρης τὸ ξίφος
ἤλαυνετο. Τί ταύτης χαλεπώτερον τραγωδίας;» (ἐπι-
στολὴ α').

(Ρυάκια αἱμάτων... καὶ ἄδικοι φόνοι καὶ σφαγές,

* Βλέπουμε θάλασσα, ποὺ ἀναμοχλεύεται ἀπὸ τὰ βάθη
της, ταξιδεύοντες νὰ ἐπιπλέουν νεκροὶ στὰ νερά, ἄλλους κάτω
ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, τὶς σάνιδες τῶν πλοίων
νὰ διαλύονται, τὰ κατάρτια νὰ σπάζουν... τοὺς κυβερνήτες
ἀντὶ νὰ θρῖσκονται στὸ τιμόνι νὰ κάθονται στὰ καταστρώμα-
τα, νὰ περιπλέκουν τὰ χέρια τους στὰ γόνατα καὶ νὰ θρηνοῦν
ἀπὸ ἀμηχανία, νὰ φωνάζουν δυνατὰ..., νὰ ὀλοφύρονται μό-
νοι, νὰ μὴ φαίνεται οὔτε οὐρανός, οὔτε πέλαγος, ἀλλὰ σκο-
τάδι θαθὸ καὶ ἀφεγγὸ καὶ μαῦρο, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ κανεὶς
νὰ βλέπει οὔτε τοὺς κοντινοὺς, καὶ πολλὴν τὸν θόρυβον τῶν κυ-
μάτων, καὶ θαλάσσια θηρία ἀπ' ὅλα τὰ μέρη νὰ ἐπιτίθενται
στοὺς πλέοντες. Ἀλλὰ μέχρι ποίου σημείου θὰ ἐπιδικώσουμε
νὰ περιγράφουμε τὰ ἀπερίγραπτα; ὅποια κι ἂν ζητήσω νὰ ἐρῶ
εἰκόνα τῶν παρόντων κακῶν νικημένος ὁ λόγος ἀναχωρεῖ.

καὶ ἡ νηπιακὴ ἡλικία σὰν νὰ ἦταν σὲ παράταξη καὶ
πόλεμον κατεκόπτετο, καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ ἀποσπώμενα
ἀπὸ τὰ στήθη τῶν μητέρων τοὺς παρεδίδοντο στὴ σφα-
γῇ, καὶ ἐνῶ ἀκόμη ἦταν τὸ γάλα στὸ φάρυγγα, διὰ
τοῦ λαίμου καὶ τοῦ δέρματος τὸ ξίφος ἐκινεῖτο. Τί ὁ-
πάρχει φοβερότερο ἀπ' αὐτὴ τὴν τραγωδία;).

Σὲ ὅλη δὲ τὴν ἐπίγειαν ζωὴ Του καὶ κατ' ἐξοχὴν
μὲ τὸ πάθος Του ἀναδείχθηκε ὁ Ἀρχηγὸς τῶν διωκο-
μένων*. Ὁμοίως καὶ οἱ Ἀπόστολοι μᾶς ἔφεραν τὴν
ἀλήθειαν ἐν μέσῳ διωγμῶν. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἀλή-
θεια, ποὺ ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γεννήθηκε στὴ γῇ.
Ὁ δρόμος της περιστοιχίστηκε ἀπὸ περιστάσεις δεινές
καὶ ἀντιξοότητες, ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία ἐξακολουθοῦσε
τὸ δρόμο της ἀποδεικνύουσα μὲ τὴν ἀσθένεια τῶν ἐρ-
γατῶν καὶ τῶν μελῶν της τὴ δύναμιν τοῦ Θεοῦ (Β' Κορ. ιδ' 9). Ἐπειτα ποιὸς γνωρίζει τὰ σχέδια τῆς
θείας Προνοίας; Κάθε γεγονὸς καὶ ἰδίως ἐκεῖνο, ποὺ
ἀφορᾷ τὴν οἰκονομία τῆς Ἐκκλησίας δὲν διαφεύγει
ἀπὸ τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κυβέρνησιν τοῦ κόσμου. Ἐπο-
μένως καὶ ὁ διωγμὸς, ποὺ σείει τὶς Ἐκκλησίες, ποιὸς
γνωρίζει μήπως «εἰς τὰ βάθη τῶν θείων προβλέψεων
εἶναι ὅτι ἡ θύελλα διὰ νὰ καθάρισιν τὸν ἀέρα τὸν μο-
λυσμένον ἐκ τῆς ἀκινήσεως, ὅτι ὁ χειμὼν διὰ νὰ ὀρι-
μάσῃ τὸ σπέρμα ὑπὸ τὴν γῆν ἢ ἡ νύξ διὰ νὰ ἀναζωο-
γονήσῃ τὰ σώματά μας;» («Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος
ὡς ἀρχι/πος Κων/πόλεως» ἀνωτ. σ. 246-247).

Ὁ ὑποτασσόμενος, λοιπόν, στὰ ἀνεξερευνήτα κρί-
ματα τῆς θ. Προνοίας δὲν ἀποθαρρύνεται οὔτε χάνει
τὴν ἐλπίδα, ἐγνωσὼντας καὶ μέσα στὰ κύματα καὶ τὴ
θύελλα τὸν Κυβερνήτη τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος μὲ ἀπλὸ
νεῦμα λύει τὴ ζάλη, διότι ἡ δύναμὴ Του δὲν ἐμποδι-
ζεται ἀπὸ τὴ δυσκολία τῶν περιστάσεων «κἂν εἰς ἔσχα-
τον ὄλεθρον πάντα κατενεχθῇ» (ἐπιστ. α'). Καὶ ἐὰν
δὲν λύει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀμέσως τὰ δεινὰ ἀφίνοντας
αὐτὰ ν' αὐξηθοῦν καὶ νὰ κορυφωθοῦν, αὐτὸ εἶναι «ἔθος
αὐτῷ». Εἶναι συνήθειά Του, διότι τότε καὶ «τὴν οἰκίαν
δύναμιν ἐνδείκνυται καὶ τῶν ἐμπίπτόντων τὴν ὑπομο-
νὴν ἐκχυμνάζει». Βεβαίως σκανδαλίζονται πολλοί, ποὺ
παρατηροῦν ἢ ὑπομένουν τὰ γινόμενα, ἐπειδὴ ἀδυνα-
τοῦν νὰ τὰ συμβιβάζουν μὲ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ποὺ
διέπει καὶ κυβερνᾷ τὰ πάντα. Ἀλλὰ μήπως καὶ οἱ
μαθητὲς δὲν σκανδαλίστηκαν μὲ τὴ θέα τοῦ σταυροῦ;
Καὶ πλῆθος πολλὸ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι παρέστησαν
μάρτυρες τῶν θαυματουργιῶν τοῦ Χριστοῦ ἀσφαλῶς
σκανδαλίστηκαν ὅταν ἔβλεπαν αὐτὸν «ἀπαγόμενον καὶ
δεδεμένον καὶ μαστιγούμενον... ἐν μέσῳ θεάτρῳ Ἰου-
δαϊκῷ» (ἐπιστ. α').

Κάθε σκέψη σκανδαλισμοῦ ἐξ ἄλλου γιὰ τὸ διωγμὸ
τῶν ἐναρέτων καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν κακῶν διαλύε-
ται αὐτοστιγμῇ, ὅταν σταθεῖ ἀντιμέτωπη τοῦ μεγα-
λύτερου σκανδαλοῦ τῶν αἰώνων. Ποῖου; «Ὁ Χριστός

* Ἐδῶ τίθεται τὸ περίφημο πρόβλημα τῆς θεοδικίας, τοῦ
διωγμοῦ δηλ. τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀθῶων καὶ τῆς ἐπικρατή-
σεως τῶν ἀδίκων, ποὺ ἀποτελεῖ πρόκλησιν στὴ λογικὴ καὶ τὴ
δικαιοσύνη. Ὁ Λόγος, ποὺ «σᾶρξ ἐγένετο» καὶ τὸ Ἀρνίον,
τὸ «ἐσφαγμένον ἀπὸ τῆς καταβολῆς κόσμου», εἶναι ἡ ἐμπρα-
κτικὴ ἀπάντησιν τοῦ Θεοῦ σὲ κάθε ἐρώτημα σχετικὸ μὲ τὴν θεο-
δικίαν (π. Εὐδοκίμου: Ἡ Ὁρθοδοξία, ἐκδ. Ρηγοπούλου,
σ. 191).

ἐσταυρωτοῦ καὶ Βαρραβᾶς ὁ ληστής ἐξηγεῖτο καὶ ὁ διεφθαρμένος ἐδόξα δῆμος, τὸν ἀνδροφόνον τοῦ Σωτήρος καὶ εὐεργέτου δεῖν μᾶλλον σωθῆναι» (ἐπιστ. α'). (Ὁ Χριστὸς ἐσταυρώνετο καὶ ὁ ληστής Βαρραβᾶς προκρινόταν νὰ ἐλευθερωθεῖ καὶ ὁ διεφθαρμένος λαὸς ἐφώναζε, ὅτι ἔπρεπε ὁ ἀνδροφόνος μᾶλλον παρὰ ὁ Σωτήρας καὶ εὐεργέτης νὰ σωθεῖ).

Δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ τὴ φοβερώτερη πρόκληση κατὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως τοῦ κόσμου; Ἀλλὰ καὶ τὸ κήρυγμα καὶ ἡ ζωὴ τῶν Ἀποστόλων δὲν ἐξαιρέθηκαν ἀπὸ τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς διωγμούς. Καὶ ἡ δικὴ τους πορεία καθὼς καὶ τῆς Ἐκκλησίας διαγράφηκε ἀπὸ τὴν ἀνεκδιήγητη σοφία τοῦ Θεοῦ ἀνάμικτη ταραχῆς καὶ γαλήνης, λύπης καὶ χαρᾶς, δυνάμειος καὶ ἀσθένειας, ἐμποδίων καὶ εὐκολιών, ἀγωνίας καὶ ἀναψυχῆς. «Οὕτως ὑφαίνετο τὰ πράγματα διὰ πειρασμῶν, δι' ἀνέσεων, καὶ οἱ πρῶν σκανδαλισθέντες μετὰ ταῦτα διωρροῦντο, καὶ οἱ πλανηθέντες ἐπανήγοντο, καὶ τὰ κατεσκαμμένα ὠκοδομοῦντο μειζόνως» (αὐτόθι).

Γιὰ νὰ μὴ θολώνεται ὅμως ὁ νοῦς καὶ συσφίγγεται ἡ καρδιὰ ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τῶν λυπηρῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάζει παράλληλα καὶ τὰ εὐχάριστα καὶ θαυμαστά τῆς θ. Προνοίας δείγματα. Μία τέτοια ἐνασχόληση θὰ διανοίξει ἄλλους ὀρίζοντες αἰσιοδοξίας καὶ ἐλπίδων φωτεινῶν, αἱ ὁποῖοι θὰ διασκεδάσουν τὶς σκοτεινὲς σκέψεις καὶ θὰ ἀπομακρύνουν τὴν ἀθυμίαν ἀπὸ τὴν ψυχὴν. Τὴν καλὴ καὶ ὠφέλιμη αὐτὴ ἀσχολία ἀναθέτει ὁ ψυχολόγος καὶ παιδαγωγὸς Ποιμενάρχης στὴν Ὀλυμπιάδα (ἐπιστ. α').

Ἔτσι ἀντιμετωπίζει ὁ ἱ. Χρυσόστομος τὸ μεγάλο ζήτημα τῶν κακῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν σκανδάλων στὴν α' κυρίως ἐπιστολὴ του.

Ἡ ἀπὸ τὰ κακὰ αὐτὰ καὶ τὸ σκανδαλισμὸ προκαλούμενη ἀθυμία τῆς καρδίας τότε μόνο θὰ φυγαδευθεῖ, ὅταν ἡ σκέψις κινεῖται μέσα στὴν περιοχὴ τῆς θ. Προνοίας. Τὰ οὐσιώδη δὲ σημεῖα τῆς προνοιακῆς αὐτῆς περιοχῆς γύρω ἀπὸ τὰ ὁποῖα στρέφεται ἡ σκέψις του εἶναι τὰ ἐξῆς δύο (συγκεφαλαιωτικά).

1) Τίποτε δὲν γίνεται στὸν κόσμον χωρὶς τὴν κυριαρχικὴ θέληση τοῦ Θεοῦ.

2) Αὐτὴ ἡ θέληση τοῦ Θεοῦ εἶναι τελικῶς εὐεργετική. Κάθε κακό, ποῦ ὑπομένομε παρὰ τὴ θέλησίν μας συμβαίνει κατὰ θεῖαν παραχώρηση ἢ εὐδοκίαν (Α. Μ. MALINGREY, ἀνωτ. σ. 24). Κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας αὐτῆς καλεῖ τὴν Ὀλυμπιάδα νὰ παρατηρεῖ καὶ ν' ἀντιμετωπίζει τὰ γινόμενα «ὕπὲρ πάντων τῷ Θεῷ εὐχαριστοῦσα, δοξολογοῦσα, παρακαλοῦσα, δεομένη, ἱκετεύουσα» (ἐπιστ. α').

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΘΛΙΨΕΙΣ

Ἡ ἀθυμία ἀπὸ τὸν χωρισμὸ.

Τὸ σκληρότερο ἀπὸ τὰ θλιβερά, ποῦ ὑποφέρει ἡ Ὀλυμπιάδα, εἶναι ἡ ἐξορία τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου καὶ ἡ ἀπουσία του. Αὐτὴ ἡ βίαιη ἀπόσπαση δύο ψυχῶν συνδεσμένων μὲ τόσο ἰσχυροὺς δεσμούς, ποῦ σφυρηλα-

τήθηκαν στὸν ἀγῶνα τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς ἱεραποστολικῆς δράσης ὑπῆρξε τὸ πιὸ ἐπώδυνο τραῦμα γιὰ τὴν Ὀλυμπιάδα. Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς τὴν εἶχε τόσο καταβάλλει, ὥστε νὰ περιπέσει σὲ βαρεὶα ἀθυμία¹. Τὴ βαρύτητα τῆς ψυχικῆς αὐτῆς δοκιμασίας κατανοεῖ ὁ Χρυσόστομος, γι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖ ὡς «ἄθλον», ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖ μεγάλη δύναμη ψυχῆς καὶ «φιλόσοφον διάνοιαν», γιὰ νὰ ὑπομείνει κανεὶς τὸ χωρισμὸ «τῆς ἀγαπημένης ψυχῆς» (Β', ια). Αὐτὸ τὸ γνωρίζουν μόνον ἐκεῖνοι, ποῦ γνήσια καὶ ἰσχυρὰ ἀγαπῶνται. Ἐπιχειρώντας νὰ στηρίξει τὴν ἀλήθειαν αὐτὴ ὁ Χρυσόστομος τῆς ὑπεθυμίζει τὴν περιφημὴ πορεία τοῦ Ἀπ. Παύλου στὴ Τρωάδα (Β' Κορ. β', 12-13), στὴν ὁποία δὲν μπόρεσε νὰ παραμείνει λόγῳ τῆς ἀπουσίας τοῦ Τίτου. Ἀπὸ τὴν ἀπουσία αὐτῆ τοῦ ἀγαπημένου του μαθητῆ τόσο κυριεύθηκε ἀπὸ τὴν ἀθυμίαν, ὥστε ν' ἀναγκασθεῖ «ἀπαταξάμενος αὐτοῖς νὰ ἐξέλθῃ εἰς Μακεδονίαν» (Β' Κορ. β' 13). Καὶ ἐνῶ «ἔλλα τὰ ἄλλα μ' εὐκολία ὑπέμεινε, σὰν νὰ πάσχει σὲ ξένο σῶμα, ὅμως, ὅταν χωρίστηκε ἀπὸ μιὰ ψυχὴ ἀγαπημένην, τόσο συγυρστικῶς καὶ διαταράχτηκε, «ὡς εὐθέως καὶ τῆς πόλεως ἀποπηδήσαι» στὴν ὁποία περιμένοντας δὲν βρῆκε τὸν ἀγαπημένον» (ἐπιστ. β'). Μέχρι τέτοιου σημείου ἐπιβλήθηκε σ' αὐτὸν ἡ τυραννίδα τῆς ἀθυμίας ἀπὸ τὴν ἀπουσία τοῦ Τίτου, καὶ ἐνῶ ἡ αἴθρα τοῦ Εὐαγγελίου ἦτο ἀνεωγμένη» στὴ Τρωάδα, «τόσο πνευματικὸ κέρδος τὸ ἔρριψε ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ ἔφυγεν ἀμέσως» (ἐπιστ. β').

«Εἶδες» — συμπεραίνει ἀπὸ τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτὸ γεγονὸς ὁ Χρυσόστομος — «πῶς μέγιστος ἄθλος» τὸ νὰ μπορέσει κανεὶς νὰ ὑποφέρει μὲ πραότητα καὶ ἡρεμία «τοῦ ἀγαπωμένου χωρισμόν; Καὶ πῶς ὀδυνηρὸν πρᾶγμα καὶ πικρόν; Τοῦτον τὸν ἄθλον καὶ σὺ διανύεις τώρα» ὑπογραμμίζει μὲ πολλὴ ψυχολογικὴ δεξιότητα πρὸς τὴν ἀθυμοῦσαν διακόνισσα ὁ μεγάλος ἐξόριστος. Τίποτε εὐγλωττότερο καὶ τρυφερότερο ἀπὸ τὸ σχόλιο αὐτὸ τοῦ Χρυσοστόμου γι' αὐτὸ τὸ χωρισμὸ.

Εὐστοχωτάτη ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ ὑπόμνηση τῶν λόγων τοῦ Παύλου πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, διὰ τῶν ὁποίων «ὀρφανίαν» (Α' Θεσ. β', 17) ὀνομάζει τὸ χωρισμὸ. «Λέξιν ἐξήτησεν ἱκανὴν ἐμφῆναι τὴν ὀδύνην αὐτοῦ τῆς ψυχῆς» (ἐπιστ. β') παρατηρεῖ ὁ βαθὺς σχολιαστὴς τῶν ἱ. κειμένων. Καὶ παρότι γιὰ ὅλους κατεῖχε τὴ θέσιν τοῦ πνευμ. πατέρα, ἐν τούτοις «ὀμιλεῖ λόγια παιδιῶν ὀρφανῶν, ποῦ σὲ ἄωρὴ ἡλικία ἔχασαν τὸν πατέρα, διότι θέλει νὰ παρουσιάσει μ' αὐτὰ τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἀθυμίας» (ἐπιστ. β'). Γιατὶ ἡ λέξις «ἀπορφανισθέντες» εἶναι ἐνδεικτικὴ περισσότερο ἀπὸ ὅποιανδήποτε ἄλλην, γιὰ νὰ παραστήσῃ ὅ,τι ἔπασχε, ὅταν ἐχωρίζετο ἀπὸ τοὺς ἀγαπώμενους.

Μὲ ὅλη αὐτὴ τὴν ἀγιογραφικὴ ἐπιχειρηματολογία παριστάνει μπροστὰ στὴν Ὀλυμπιάδα καὶ τὴ φύση καὶ τὸ μέγεθος τῆς ψυχικῆς δοκιμασίας, ποῦ ὑπέμενε. Δοκιμασία, τὴν ὀδύνην τῆς ὁποίας αἰσθανόταν ἄλλως

1. «Καὶ γὰρ οἶμαι σε ἀλγεῖν οὐ διὰ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κεχωρίσθαι τῆς οὐδενείας τῆς ἡμετέρας, καὶ τοῦτο διηγεκῶς θρηγεῖν σε.....» (Migne P.G. σ. 569).

τε και ο ἴδιος στήν ἐξορία ἀπὸ τῆ στέρηση τῶν φίλων του. Γι' αὐτὸ και μερικῶς συμμερίζεται τὴν ἀθυρία τῆς ἀπὸ τὸ χωρισμὸ αὐτὸ και ταυτόχρονα μὲ πολλὴ στοργὴ τῆς ὑποδεικνύει τὰ πρόσφορα γιὰ τὴ περίστασι θεραπευτικὰ μέσα: 1) Τὴν ἐπικοινωνίαν διὰ τῶν βιβλίων του, ἡ ὁποία φέρει σὲ πνευματικὴ κοινωνία τοὺς χωρισμένους και ἀναπληρώνει κάπως τὴ σωματικὴ ἀπουσία. 2) Τὴν ὑπόσχεση περὶ ἀποστολῆς πυκνῶν και μακρῶν ἐπιστολῶν, διὰ τῶν ὁποίων παρηγορεῖται και ἐλαφρύνεται ὁ πόνος τοῦ χωρισμοῦ και 3) Τὴ βέβαιη ἐλπίδα γιὰ συνάντησιν στὸ μέλλον, ἀφοῦ ἀναγνωρίζει, ὅτι «δὲν ἀρκεῖ γιὰ ὅσους ἀγαποῦν, νὰ συνδέονται μόνον μὲ τὴ ψυχὴ, αὐτὲ ἔχουν ἀνάγκη αὐτὸ μόνο γιὰ παρηγορίαν, ἀλλὰ ζητοῦν και τὴ σωματικὴ παρουσία και ἂν αὐτὴ δὲν προϋπάρχει, αὐτὸ μικρὸν τῆς εὐφροσύνης, ὑποτέμνεται μέρος». Δηλ. μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν εὐφροσύνη χάνεται (ἐπιστ. β').

Χρησιμοποιεῖ δὲ τέλος και τὸ γενικὸ γιὰ ὅλες τὶς δοκιμασίες φάρμακο, τὴν ἀμοιβὴ ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅταν οἱ πληττόμενοι εὐχαρίστως φέρουν τὸ πλῆγμα τοῦ χωρισμοῦ.

Δὲν ἀμφιβάλλει ὁ ἱ. Χρυσόστομος, ὅτι τὰ ὑποδεικνύμενα θὰ φέρουν τὸ ποθοῦμενο ἀποτέλεσμα εὐ-

κολώτερα σὲ προσωπικότητα, σὰν τῆς Ὀλυμπιάδας, «ὅπου σύνεσις τοσαύτη, και εὐλαβείας πλοῦτος, και ψυχὴ τῶν βιωτικῶν τὴν φαντασίαν καταπατήσασα» (ἐπιστ. β'). Ἡ ἀναφορά αὐτὴ στὸν ψυχικὸ πλοῦτο τῆς Ὀλυμπιάδος χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν Χρυσόστομο και σὰν ἰσχυρὸ ψυχολογικὸ ἐπιχείρημα και μέσο, τοῦ ὁποίου ὡς ἐμπειρος ψυχολόγος γνωρίζει τὴν ἀξία.

(Συνεχίζεται)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ο ΓΛΥΚΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ τοῦ Π. Β. Πάσχου. Εἰσαγωγή στὴν Ὁρθόδοξον λειτουργικὴν πνευματικότητα καὶ ἐνδιαφέροντα ἐρμηνευτικὰ σχόλια στὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον και τοὺς Ὑμνοὺς τοῦ Τριωδίου.

ΕΡΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ τοῦ Π. Β. Πάσχου. Περιέχει εἰσὺς ἀγίων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας και κατανυκτικὰ κεφάλαια ὁρθοδόξου πνευματικότητος στολισμένα μὲ πολλὰς βυζαντινὰς εἰκόνες.

Η ΟΝΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ τὴν σελίδα 267)

Ἐκκλησίας και τὶς προσφέρουν στὸν Θεόν». ⁸⁷

Ἀντίστοιχα, «ἡ στρατευομένη ἐπὶ γῆς Ἐκκλησία ἐπιβεβαιώνει ἐπίσης τὴ σχέση ποὺ ἔχει πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπεβίωσαν ἐν πίστει και ἐπικοινωνίᾳ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν... Οἱ Πατέρες και Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ὁμοφώνως ἀποδέχονται, ὅτι μὲ τὰ καλὰ ἔργα, τὶς προσευχὰς τῆς Ἐκκλησίας και κυρίως μὲ τὴν προσφορὰ τῆς Θ. Εὐχαριστίας, προσφέρεται στοὺς πιστοὺς τεθνεῶτες ἀνακούφιση» ⁸⁸.

Οἱ ὡς ἄνω ἀμοιβαῖες προσευχὰς ζώντων και τεθνεῶτων «ὑπὲρ ἀλλήλων» συντελοῦν στὴ σύστασιν τῆς «Κοινωνίας Ἀγίων» (Communio sanctorum) ⁸⁹ μὲ τὴ συμμετοχὴ πάντων τῶν πιστῶν.

—Ἀπὸ ἔποψιν κοινωνικὴ και κοινωνιολογικὴ, καθὼς και ἐκκλησιολογικὴ, εἶναι ἀξιοπρόσεκτο και ἀξιόμνημονευτο τὸ γεγονός, ὅτι: Τοῦ Θεανθρωπίου Κοινωνικοῦ Ὁργανισμοῦ — τοῦ Μυστικοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ τὰ Μέλη συνδέονται, συμπροσευχόμενα, μὲ τὴν ἀλληλεγγύην και τὴν ἀμοιβαία μεταξύ τους ἀγάπην τῶν πιστῶν τῆς «ἐπὶ γῆς» και «ἐν οὐρανοῖς» Ἐκκλησίας.

—Ἔτσι, μὲ τὸν συνεκτικὸν δεσμὸ τῆς τρισδιάστατης ἀγάπης (ἀνθρώπου, συνηθρώπων και Θεανθρώπου), συνυπάρχει ἡ τριμερὴς Κοινωνία Ἀγίων, συνα-

ποτελουμένη ἀπὸ τὴν Τριαδικὴν Θεότητα (Κοινωνία Προσώπων Τριαδικοῦ Θεοῦ), τὰ ἀγγελικὰ ὄντα και τὰ ἀνθρώπινα — συνηθρώπινα «πρόσωπα» «ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».

* * *

Συμπερασματικὰ θὰ διερωτηθοῦμε μὲ τὸν Ἰωάννη Δαμασκηνό, ἐπερωτώντας και παραινώντας «ἐαυτοὺς και ἀλλήλους»:

«Τοὺς προστάτας τοῦ γένους παντὸς τοὺς τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν τὰς ἐντεύξεις ποιοῦμένους οὐ τιμητέον; Ναί μὲν τιμητέον, γαοὺς ἐγείροντας τῷ Θεῷ ἐπὶ τῷ τούτων ὀνόματι... τὰς τούτων μνήμας γεραίροντας και ἐν αὐταῖς εὐφραινόμενους πνευματικῶς... Στήλας αὐτοῖς ἐγείρωμεν ὀρωμένας τε εἰκόνας και αὐτοὶ ἐμψυχοὶ στήλαι και εἰκόνας αὐτῶν τῇ τῶν ἀρετῶν μιμήσει γενώμεθα» ⁹⁰.

Τὴν ἐλλιπὴ και «μερικὴ» διαπραγματεύσει τοῦ ἀνωτέρω θεματός μας «Ἡ ὄντοτητα τῶν Ἀγίων στήν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν» περαίοντες, παρὰ θέτομε τὴν προτροπὴν «πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς», ἀναφορικὰ μὲ τοὺς Ἀγίους, τοῦ προαναφερθέντος Πατρὸς και Διδασκάλου:

«Τούτων πάντων ἀναθεωροῦντες τὴν πολιτείαν ζηλώσωμεν τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐλπίδα, τὸν ζῆλον, τὸν εἶον, τὴν καρτερίαν τῶν παθημάτων, τὴν ὑπομονὴν μέχρις αἵματος, ἵνα και τῶν τῆς δόξης στεφάνων αὐτοῖς κοινωνήσωμεν» ⁹¹.

(Τέλος)

87. Panag. Bratsiotis, Von der griechischen Orthodoxie, Würzburg 1966, σ. 78.

88. Pierre Dumont, Qu'est-ce que l'Orthodoxie Vues catholiques (Chap. IV, Les croyances de l'Orthodoxie), Bruxelles 1944, σ. 168.

89. Πρβλ. Paul Evdokimov, L'Orthodoxie, Neuchâtel 1965, σ. 329-330.

90. Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς ὁρθ. πίστεως (N. Μαρτσούκα), Δ' 15 (88), σ. 388.

91. Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, ἐνθ' ἄνω, σ. 390.

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Τὰ ρολόγια διψοῦν!

ΠΑΛΙΑ, τὰ ρολόγια δὲν ἦσαν σὲ θέση ν' ἀντέξουν οὔτε μία σταγόνα νεροῦ. Κατόπιν ἐμφανίσθηκαν ρολόγια ἱκανὰ ν' ἀντέξουν σ' ἓνα ἀπλὸ νιὸς ἢ σὲ πίεση 10 ἀτμοσφαιρῶν. Ἔ, λοιπὸν τῶρα, ἔχουμε τὸ πρῶτο ρολόι ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσει ἂν δὲν βουτηχτεῖ στὸ νερό! Ἡ λειτουργία του δὲν βασίζεται σὲ μπαταρίες, ἐλατήρια ἢ ἡλιακὲς κυψέλες. Ἀντ' αὐτῶν ἔχει τρία μικροσκοπικὰ σφουγγάρια ποὺ ἀπορροφοῦν νερό. Στὶς δύο πλευρὰς τοῦ κάθε σφουγγαριοῦ θροσκοποῦνται μικρὰ σύρματα ἀπὸ ψευδάργυρο καὶ χαλκὸ. Ὅσο τὰ σφουγγάρια παραμένουν ὑγρά, τὰ σύρματα διαρρέονται ἀπὸ ἡλεκτρικὸ ρεῦμα.

Μάλιστα! Τί γίνεται ὅμως μὲ τὸ «ρολόι» τῆς πνευματικῆς ἰσορροπίας μας; Ἔχει ἐπαφή — ἀκριβέστερα: τὸ συνδέουμε — μὲ τὴν Πηγὴ τοῦ Ζῶντος Ὑδατος ἢ τὸ καταδικάζουμε σὲ ὑπολειτουργία ἢ ἀκόμη καὶ σὲ πλήρη ἀδράνεια;

«... μικρὰ μετὰ μεγάλων...».

«ΖΗΤΕΙΤΑΙ Φιλιπινέζα γιὰ Νιάον (CATSITER). Πληροφορίες κ. Κώστα, τηλέφωνο 5..... ἀπὸ 3-5 τὸ μεσημέρι. Ἡ... ἀναζήτησις γιὰ συντροφιά, ἀφορᾷ τὸν Ψιρινέλλο, ἕναν γάτο ἡλικίας τριῶν μηνῶν, μὲ ἄσπρα, γκρὶ καὶ μαῦρα χρώματα, ποὺ μένει πολλὰς ὥρες μόνος του.

»Προσφέρω καὶ 30.000 δραχμές, σὲ ὅποιον κρατᾷ συντροφίαν ὁλόκληρη τὴν ἡμέρα στὸν Ψιρινέλλο, στὸ σπίτι. Δὲν εἶμαι πλούσιος, οὔτε μένω σὲ «σικ» συνοικία. Ὅμως ὁ Ψιρινέλλος, εἶναι δυστυχισμένος διὰ μένει μόνος. Ζητάω Φιλιπινέζα — ἂν καὶ στὸ φύλο δὲν ἔχω πρόβλημα, μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἄντρας — γιὰτὶ λόγω τῆς καταγωγῆς, αὐτὸς ὁ λαὸς ἀγαπᾷ περισσότερο τὶς γάτες ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλο. Γιὰ μερικὴ ἀπασχόληση, προσφέρω 1.000 δραχμὲς τὸ τρίωρο.

»Ζῶ μόνος μου, μὲ συντροφιά τὸν Ψιρινέλλο. Σὰν θῶμα τῆς κοινωνικῆς κρίσεως δένομαι περισσότερο μὲ τὰ ζῶα, παρὰ μὲ τοὺς ἀνθρώπους», λέει ὁ φιλόζωος κ. Κώστας καὶ συνεχίζει: «Γιὰ νὰ βρῶ συντροφιά στὸν κεραμιδόγατό μου, περιορίζω ἀκόμη καὶ βασικὰ μου ἐξοδα... Δὲν ξέρω ἀκόμη τί θὰ κάνω. Εὐχόμαι — κατέληξε ὁ κ. Κώστας, νὰ τοῦ βρῶ συντροφιά, γιὰτὶ... ἀπὸ τότε ποὺ γνώρισα τὸν ἄνθρωπο, ἀγάπησα τὰ ζῶα!».

— Σκέτη ζωοφιλία; Ἴσως ἀπίθανο. Ὑπερβολὴ καὶ μάλιστα... ὑπερβολικὴ, τὸ πιὸ πιθανό. Ὅπως δὲ ποτε σιλουέτες ἀνθρώπων, δίχως σάρκα μόνο μὲ διστᾷ, «ζοῦν» σ' ὅλα σχεδὸν τὰ μήκη καὶ πλάτη τῆς ὑδρογενεῖς ἐλέγχοντας τὴ συνείδηση — ἂν ἐπάρχει — τῶν χοριάτιων. Κάποια Χανααία, πολλὰ θὰ μπορούσε νὰ μαρτυρήσει στὸ προκείμενο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, πῶς νὰ μὴ δικαιολογήσεις τὸν ταλαίπωρο ἄνθρωπο, ποὺ ὁ ἴδιος — κι αὐτὸ εἶναι τὸ τραγικὸ — δημιουργοῦσε τὶς προϋποθέσεις μὴ ἐπικοινωνίας καὶ δέθηκε μὲ τὰ δεσμὰ ποὺ χάλκεψε ὁ ἴδιος;

Ὅπως κι ἂν ἔχει τὸ πράγμα, ἀφοῦ διαβάσουμε τὴν εἶδηση, ἀξίζει νὰ μελετήσουμε τὴν τελευταία φράση «... ἀπὸ τότε ποὺ γνώρισα τὸν ἄνθρωπο, ἀγάπησα τὰ ζῶα!» Ἔχει μηνύματα, ἰδιαίτερα εὐγλωττα. Γιὰ ὅλους!

Ἑλληνικὴ ἡ καρδιὰ τοῦ Μόντρεαλ.

ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ Σέντ Τρινιτέ, ἔν' ἀπὸ τὰ κεντρικότερα σημεῖα τοῦ Μόντρεαλ στὸν Καναδά, προκεῖται σύντομα ν' ἀνεγερθεῖ τὸ Κέντρο τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Μόντρεαλ. Ἡ πλατεία θροσκοπεῖται πολὺ κοντὰ στὸ λιμάνι κι εἶναι τὸ σημεῖο ὅπου ἐνώνεται ὁ ἀγγλόφωνος μὲ τὸ γαλλόφωνο πληθυσμὸ τῆς Καναδικῆς μεγαλοπόλης.

Τὸ παλιὸ αἶτημα γι' ἀπόκτηση ἐνιαίου πολιτιστικοῦ - διοικητικοῦ κέντρου μὲ Νὰδ στὸ Μόντρεαλ, θὰ ὑλοποιηθεῖ χάρις στὶς συντονισμένες προσπάθειες τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ Καναδά καὶ στὴ συνδρομὴ τῆς Γ. Γραμματείας Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ.

Στὸ συγκρότημα τῆς ἐλληνικῆς ὁμογενείας τοῦ Μόντρεαλ θὰ συστεγαστοῦν, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς αἰθουσες ποικίλων καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων κι ὅλες οἱ ἐλληνικὲς ὑπηρεσίες.

Εὐκαιρία, νὰ ἐπαινέσουμε τοὺς φιλαπάτριδες ὁμογενεῖς. Αἶμα ἀπὸ τὸ αἶμα μας, ἀποτελοῦν ἓνα ὕγιεσταιο κῦμα τοῦ Πατριδῆς μας. Προέδεις τῆς ἐλληνικῆς ἀγάπης στὴν ὑπεραιταντικὴ ἡπειρο. Ἀξίζουν τὴν κατάρπασιν καὶ τὴ στοργή μας.

Ποιὸς γιὰ τὸ Σαραντάριο;

ΝΕΟΣ δρόμος ποὺ ἐπιτρέπει τὴν πρόσβαση στὴν Ἱ. Μονὴ τοῦ Σαρανταρίου Ὅρους, ἐγκαινιάστηκε ἐπίσημα στὴν ἑρρημο τῆς Ἰουδαίας, παρουσίᾳ τῆς Α.Θ.Ψ.

Μ. τοῦ Πατριάρχου τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας κ.
Διοδώρου.

Τὸ δρόμο σχεδίασαν καὶ κατασκευάσαν οἱ Ἰορτα-
λινὲς Ἀρχεῖς, μὲ σκοπὸ νὰ διευκολύνουν τὴν ἐπικου-
ρωνία μὲ τὰ Ἑλληνο - Ὀρθόδοξα Μοναστήρια.

Νὰ ἐπαινέσουμε τοὺς Ἰσραηλινεὺς Ἀρχεῖς. Ἄν καὶ μὴ χριστιανικὲς συντελοῦν τὴν προαγωγή τοῦ ἔργου τῶν ὁρθόδοξων κέντρων τὴν ἐπιζοῦσι αὐτοὺς.

Νὰ ρωτήσουμε τίς ἑλληνορθόδοξες καρδιές καὶ συνειδήσεις. Δυὸ πράγματα: Τί κάνουν αὐτὲς γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Παράδοσή της ποὺ εἶναι ταυτισμένη μ' ἐξείνῃ τοῦ Ὑψίστου; Ποιούς καινοῦργιους δρόμους χαράζουν ἢ ποιούς «πεπαιτημένους» ἀκολουθοῦν, γιὰ νὰ βρεθοῦν σὺν Σαραντάριῳ τῆς καθημερινότητος, ἀντιμετωπιῶν μὲ τὸ Σατανά ὅπως ὁ Χριστὸς καὶ μάλιστα νικηφόρῳ, ὅπως Αὐτός;

“Ε, ὅχι κι ἐτσι!

«Ο ΙΕΡΑΡΧΗΣ τῆς Ἱστοριοῦν ἐπισκεπτεται τὴ Ρωσίαν». 19 Αὐγούστου 1987, εὐρωπαϊκὴ ἔκδοσις τῆς «Χέραντι Τριμίσιον». Τί σκέψεις νὰ κάνουμε καὶ τί συλλογισμοὺς; Δὲν ἔνιχε ἄραγε ὁ συντάκτης τοῦ τίτλου πὺν ἀναφέρουμε καὶ τοῦ ἄγθρον φυσικά, νὰ γνωρίζῃσι στοιχειωδῶς τὴν ἀρμόζουσα ὁρολογία καὶ δεοντολογία; Καὶ τῆς Ἱστορίας οἱ γνώσεις δὲν εἶναι καθόλου... περσιές!

Ἐγκριτῇ καθημερινῇ ἐφημερίδα τῶν Ἀθηναίων, χαρακτηρίσας φιλοιστορικὴ καὶ δημοσιογραφικὴ κορώνα τῆς «Χέραντ Τρίμπουν». Ἀκριβέστερα τὰ ἴδια τὰ «αἰσθήματα» τῆς ἐφημερίδος.

—Ποιός μπορεῖ ν' ἀμφιβάλλει; Καὶ μήπως εἴ-
μαστε ἄδικοι στὴ θέση αὐτή;

Εἰς Παρισίους!

Ο ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΣ διάσημος Γάλλος κωμικός Δου νι Ντὲ Φινέζ, λίγο πριν πεθάνει γύρω στο τέλος του 1986 παραχώρησε συνέντευξη στο περιοδικό PARIS MATCH. ²Αναδημοσιεύουμε δυό εξοριστικές:

Ἐρ.: Πιστεύετε σιὸ Θεό;

⁷Απ.: Ναι, ἀπὸ παιδί. Πιστεύω, (δυνατότερα) πιστεύω (ἀκόμη πὺ δυνάτᾳ) πιστεύω! Δὲν εἶμαι μόνος, τὸ ξέρετε: εἴμεθα ἑκατομμύρια.

⁹Ερ.: Προσεύχεσθε συχνά;

Ἄπ.: Ναί, σὴν ἐκκλησία ὅπως ὅλοι, ἀλλὰ καὶ
 στὸ σπίτι μου καὶ μέσα σὶὸν πύργο ποὺ διατηρῶ στὸ
 Κλερμόν. Ἔχουμε ἐκεῖ μέσα ἕνα παρεκκλήσιο, ὅπου
 κάθε χρόνο τελοῦμε τὴ Θ. Λειτουργία γιὰ τὴ θεία
 μας. Ἐπίσης προσεύχουμε καὶ μέσα σὶὸν κῆπο μου
 διὰν περιποιούμαι τὰ λουλούδια μου. Μπορεῖ κανεὶς
 νὰ προσευχηθεῖ ὁποῦδήποτε.

'Εν Ἀθήναις!

ΘΑ ΤΟ ΑΝΑΦΕΡΟΥΜΕ κι αυτό. Τὸ ἐντιοπίσαμε. Ὁχι μακριὰ στὴ Γαλλία, ἀλλὰ πολὺ - πολὺ πιὸ κοντὰ, στὴν περιοχὴ μας, (ἐν ὄψει): Ἀπὸ τοὺς συμπαθέστερους παίκτες — κορυφαῖοι ἦταν ὅλοι — ποὺ συγκίνησαν τὸ πανελλήνιο, ὁ Ἀργύρης Καμπούρης. Πρόκειται γιὰ τὸν μπασκετμπολίστα ποὺ χάρισε στὴν Ἑλλάδα τὴ νίκη στὸ Εὐρωπαϊκάσει 1987 μ' ἐκεῖνο τὸ καταπληκτικὸ «διπλό», στὸ τελενταῖο δραματικὸ λεπτο τοῦ ἀγώνα. Ὁ Ἀργύρης φανερὰ ἱκανοποιημένος δήλωσε ὅτι δοξάζει τὸ Θεό, γι' αὐτό.

—*Δήλωσες διὸ δοξάζεις τὸ Θεό, τὸν ῥώτισε δημιουργογράφος, πὸν εἶχες τὴν ψυχραιμίαν σὺ τὸ τέλος καὶ εὐσπόγησας. Πόσο πιστεύεις σὺ Θεό;*

—“Όταν μένει χρόνος, πάω κάθε Κυριακή στην
Εκκλησία. Ο Θεός μου έδωσε το κουράγιο!

Ἀξίζει νὰ παρατηρήσουμε πὼς ὁ Ἀργύρης εἶναι παιδί πολυτέκνων. Πολλὲς φορὲς πῆγαινε στὴν προπύλην πυλισιομένου ἀπὸ τὰ τοιμένια τῆς οἰκοδομῆς πὺν ἐργαζόταν.

Ὁ «Ἐφημέριος» γιὰ τὶς «Πενιές»!

ΠΟΛΛΑ καὶ ποικίλα θρησκευτικὰ ἔντυπα μαρτυροῦν δυναμικὰ «Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἑστάνρωμένον»! Τὸ καθένα ἀπὸ τὴ σκοπιὰ του. Ὁ «Ε» χαίρει καὶ συγχαίρει τοὺς συντελεστὲς καὶ παράγοντες τῶν ἀδελφῶν ἐκδόσεων. Συμβολικὰ καὶ χαρταρτοποιητικὰ ἀναφέρουμε τὸ λιλιπούτειο «ἰδιωκὸν ὁρθόδοξο χριστιανικὸ φύλλο «Χριστιανικὲς πενιές». Σαρκώνει παραδειγματικὰ τὸ ρητὸ «οὐκ ἐν ἰψὶ πολλῶ τὸ εὖ...»! Ἀξίζει νὰ θεωρῇ μιμητές. Σὲ «μέγεθος εὐσύννοπτον» παρουσιάζει ὅλη ζήλευτή. Μὲ λίγα λόγια, λέει πολλὰ καὶ ἰ καὶ λ ᾱ! Συγχαίρουμε τὸν ἐκδότη του κ. Σ. Μπαϊρακτάρη καὶ σὺν πρόσωπό του ὅλους τοὺς συναδέλφους ποὺ μοχλοῦν στὶς ἐπάλλξεις τῆς χριστιανικῆς δημοσιογραφίας!

Ἐπισκόπου

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Α. ΨΑΡΙΑΝΟΥ

Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

(Πενηνταδύο ὁμιλίαι γιὰ τὴ θεία Λειτουργία.
"Οχι μόνο γιὰ τὸ λαό, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἱερεῖς).

Ἔκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας, σελίδες ιθ' + 438, δρχ. 650.

Βιβλιοπωλειὸν Δραγατσαγίου 2 — Πλατεία
Κλαυθμῶνος.

Γράψατε: Ίασιου 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλέφ.
722.8008.

ΝΑ ΕΠΙΔΕΙΞΟΥΝ ΚΑΛΗ ΘΕΛΗΣΗ,

νηφαλιότητα και μετριοπάθεια κατά την προσεχή συνάντησή τους παρακαλεί και εύχεται ο έφημεριακός Κλήρος και ο πιστός λαός, τόν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν και πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ και τόν Πρωθυπουργό κ. Ἀνδρ. Παπανδρέου. Τοῦτο θά βοηθήσει νά ἀποκατασταθοῦν οἱ σχέσεις Ἐκκλησίας και Πολιτείας «στό ἐπίπεδο πού ἐκφράσθηκαν στίς 16. 9.1982», τονίζεται σέ σχετική ἔκκληση πού ἀπηύθυνε στούς ἀνωτέρω δύο κορυφαίους παράγοντες, τήν 24.8.87, ἐκ μέρους τοῦ Συνδέσμου Ἐφημερίων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Γορτύνης Κρήτης, ὁ Πρόεδρος του αἰδес. κ. Νικόλαος Κοκολάκης. «Ἐκκλησία και Ἔθνος και ἐπίσημο Κράτος», τονίζεται περαιτέρω, «πάντοτε ἐπορεύθησαν ὁμοῦ και αὐτό θέλουμε νά συνεχισθεῖ ἀπαρασαλεύτως και εἰς τὸ μέλλον». Τέλος, ἐπισημαίνεται ὅτι ἡ ἐκτόνωση τῆς κρίσης θά εἶναι «πρὸς δόξαν τῆς Ὁρθοδοξίας και τοῦ Ἐθνους».

ΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΤΗΣ Ι. Μ. ΜΕΣΟΓΑΙΑΣ

και Λαυρεωτικῆς, μετὰ τίς ἐργασίες τῆς ἱερατικῆς Συνάξεώς τους (3.8.87) στήν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου τοῦ ἱεροῦ Προσκυνήματος Ἀναστάσεως Χριστοῦ Σπάτων, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Σεβ. κ. Ἀγαθονίκου, ἐνέκριναν ὁμόφωνα ψήφισμα, τὸ ὁποῖο κοινοποίησαν στήν Ἱ. Σύνοδο, τίς πολιτικές Ἀρχές και τὸν ἡμερήσιο Τύπο. Στὸ ἐν λόγω Ψήφισμα ἐκφράζοῦν τὴν ἀντίθεσή τους στοῦ νόμο 1700)87 «ἐπεὶδὴ περιέχει ἀντισυνταγματικές, ἀντικανονικές και ἀντιεκκλησιαστικές διατάξεις», διακηρύσσοῦν ὅτι εἶναι σύμφωνοι στήν ἀρχική θέληση τῆς Ἱεραρχίας γιὰ τὴν παραχώρηση τῆς ἀγροτικῆς, δασικῆς και λειθωδικῆς περιουσίας «ὑπὸ προϋποθέσεις, γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἀκτημόνων, τῶν πολυτέκνων και τῶν ἀγροτῶν», διαφωνοῦν μὲ τίς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 8 τοῦ νόμου, «ἐπεὶδὴ μὲ αὐτὲς καταλύεται τὸ αὐτοδιοίκητο τῆς Ἐκκλησίας... και ἐπιχειρεῖται πρωτοφανής, μονομερὴς και ἀπρόκλητη ἐπέμβαση στήν ἐσωτερική ζωὴ τῆς», ἀπορρίπτουν τὴν εἰσβολὴ τῶν κομματικῶν ἀντιθέσεων στίς ἐνορίες μὲ τὴν θέσπιση τοῦ νέου τρόπου ἐκλογῆς τῶν ἐπιτρόπων, ζητοῦν τὴν προσωπική παρέμβαση τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν καλῶν σχέσεων Ἐκκλησίας και Πολιτείας, ἐκφράζοῦν τὴν πικρία τους γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου αὐτοῦ ἢ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλά-

Τοῦ κ. Εὐαγγέλου Π. Λέκκου

δος, πού τόσα προσέφερε στοῦ Ἐθνους, τίθεται σὲ μειονεκτικότερη θέση ἀπὸ τοὺς ἐτεροδόξους και δηλώνουν ὅτι σὺ μ π α ρ ί σ τ α ν τ α ι στὸν ἀγῶνα τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας «γιὰ τὴν διατήρηση τῆς αὐτονομίας και αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

Τὸ Ψήφισμα ὑπογράφουν οἱ 80 κληρικοὶ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μεσογαίας και Λαυρεωτικῆς.

ΤΑ ΛΑΪΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΗΣ ΕΝΟΡΙΑΣ ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ

τιμήθηκαν ἀπὸ τὴν τοπική Ἐκκλησία γιὰ τὴν προσφορά τῶν ὑπηρεσιῶν τους στοῦ ἐνοριακοῦ ἔργο. Πρόκειται γιὰ τοὺς λαϊκοὺς πού χρημάτισαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἢ ἐξακολουθοῦν νά εἶναι μέλη τοῦ Ἐκκλησι. Συμβουλίου, ἱεροφάντες, νεωκόροι και μέλη τῆς Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης. Ἡ σεμνὴ τελετὴ ἔγινε παρουσία τοῦ Σεβ. Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου. Μίλησαν ὁ ἐφημέριος π. Βάσιος Τακούμης πού ἀναφέρθηκε στοῦ ρόλο τῶν λαϊκῶν συνεργατῶν τῆς ἐνορίας και τοὺς εὐχαρίστησε γιὰ τίς πολύτιμες ὑπηρεσίες τους, καθὼς και ὁ Σεβ. Μητροπολίτης πού μετὰξὺ ἄλλων ἐπήνεσε τὴν πρωτοβουλία τοῦ ἐφημερίου νά τιμήσει τοὺς συνεργάτες του. Χαιρετισμὸ ἀπηύθυνε και ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος κ. Β. Κοντορίζος, στοῦ τέλος δὲ ἔγινε ἡ ἀπονομὴ διπλώματος στοὺς τιμωμένους.

ΣΤΟ ΝΗΣΑΚΙ ΤΩΝ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ

βορειοανατολικά τῆς Χίου, λειτουργοῦν τὸ Γυμνάσιο και Ναυτικὸ Λύκειο, μὲ ὠραιότατο σύγχρονο Οἰκοτροφεῖο, γιὰ τοὺς μαθητὰς πού προέρχονται ἀπ' ὅλες τίς περιοχὲς τῆς Πατρίδος μας. Τὸ Οἰκοτροφεῖο παρέχει συνθήκες γιὰ ὑγιεινὴ διαβίωση, φαγητό, φροντιστηριακὴ μελέτη, διδασκαλία τῆς ἀγγλικῆς, ψυχολογία, ἀθλητισμὸ κ.λπ. Συντηρεῖται κυρίως ἀπὸ κληροδότημα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἰωάννου Διαμ. Πατέρα. Οἱ οἰκότροφοι καταβάλλουν συμβολικά 2.000 δρχ. τὸ μῆνα, ἀλλὰ οἱ ἀριστοῦχοι ἀπαλλάσσονται και ἀπὸ τὸ ποσὸ αὐτό.

Μὲ ἐγκύκλιό του ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Χίου κ. Διονύσιος γνωστοποιεῖ τὰ ἀνωτέρω στοὺς ἐνδιαφερομένους πού γιὰ περισσότερες πληροφορίες μποροῦν νά ἀπευθύνονται στήν Ἱ. Μητρόπολη Χίου ἢ στοῦ Οἰκοτροφεῖο Οἰνουσσῶν (τηλ. 0272 - 51.221).